MÜÜRILEHT

TARTU JA MAAILMA KULTUURILEHT

KAHEKÜMNE KAHEKSAS NUMBER : FESTIVALI ERI 2013

#28

Esikaane foto: Renee Altov

KAASAUTORID

TOIMETUS

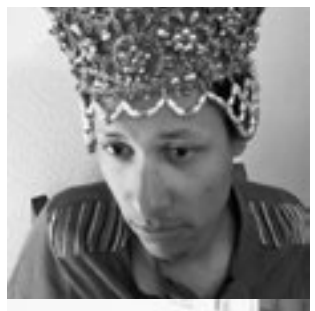

Jim Ashilevi töötab Von Krahli teatris. Kirjutab, lavastab ja näitleb. Räägib eesti keelt puhtalt. Heade kommetega meeldiv inimene. *Loe Jimi arvamusartiklit sotsiaaliarubriigist („Visand minu Eestist", lk 5).*

Silvia Urgas ütleb enda kohta, et kaks aastat tagasi Tartusse kolides tahtis ta vist kultuuriinimeseks saada. Üheks neist salapärastest vabadest hingedest, kes Karlovas ahju kütavad ja luuleõhtutel maailma alustalade ja eksistentsi põhiprobleemide üle mõtteid vahetavad. Tänasel päeval tahab ta aga hoopis popmuusikat kuulata, teleka ja keskküttega korteris elada ning paragrahvipärdikuid paljaste kätega kinni püüda. *Silvia plaadiarvustus asub leheküljel 12.*

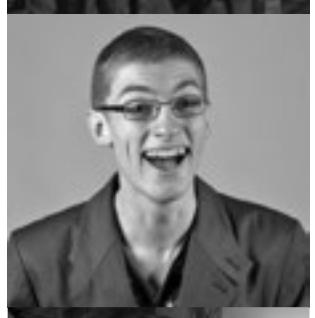

Priit Põldma lõpetas kevadel Vanalinna Hariduskolleegiumi ja asub sügisest Tartu Ülikoolis semiootikat tudeerima. *Müürilehe tarvis tutvus Priit Sarah Kane'i ja Eesti teatri suhetega, tutvuse resultaati saab lugeda leheküljelt 21.*

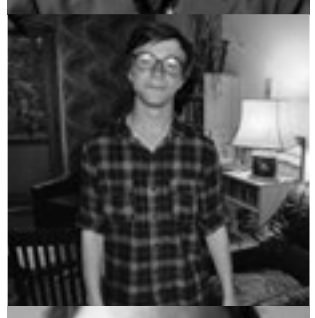

Silver Õun (snd 1996) veedab siiani pikka ja väsitavat lapsepõlve Nõmme mändide lohutavas võpsikus. Astunud 2003. aastal Tallinna Muusikakeskkooli esimesse klassi viiuli erialale, jätkab ta õppetööd sügisel juba 11. klassis. Lisaks muusikale peab Silver sügavalt lugu ka teistest kunstidest, näiteks filmist. Lootes hoiduda psühhiaatriahaiglast ning vaeveldes kroonilise laiskuse käes, meenutab ta isa öeldut: „Kõik teod ja vihmaussid ootavad juba!" *Silver arvustab lühidalt Sofia Coppola filmi „The Bling Ring" (lk 26).*

Allan Päll on riigiteaduste taustaga põline tallinlane. Viimase kuue aasta jooksul on ta juhtinud erinevaid üliõpilasorganisatsioone. Sealjuures elas Allan kolm aastat Brüsselis, saades osa tukslevast kultuuri- ning poliitikaelust Euroopa südames. Hetkel on ta Eesti Üliõpilaskondade Liidu tegevjuht, tegeledes muu hulgas üliõpilaskaardi ISIC arendamisega. *Allan heidab leheküljel 26 pilgu sarjale „VEEP".*

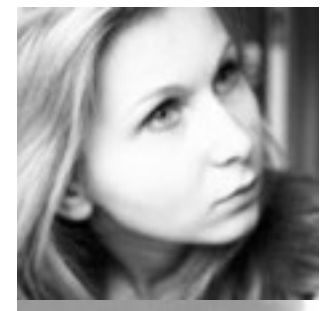

Agnes Neier on Tartu Ülikooli kirjandustudeng, kes viibis vahetusüliõpilasena Torontos. Aasta kaugel maal möödus Toronto Ülikoolis võrdlevat kirjandusteadust õppides, „Rocky Horrorist" erakordset kinoelamust saades ja üldiselt sealset kultuuriküllust nautides. *Agnes tutvustab „Kinotripi" rubriigis (lk 29) „The Rocky Horror Picture Show" elamusterikkaid kinoseansse.*

Karin Bachmann võtab kõike südamesse. Tööd (maastikuarhitekt, OÜ Kino), teiste sõnu (välieluruumi ajakiri Õu, kolleegiumiliige; ajakiri Eramu & Korter, kolleegiumiliige), iseseisvaid sõnu (teistele), loomi (neid kõiki). *Karin arutleb linnaruumirubriigis ERMi uue maja ehituse ja „Mälumeetrite" projekti üle (lk 31).*

Ivan Lavrentjev õpib Tallinna Ülikoolis ajalugu ning tegutseb mitme vabaühenduse juures kommunikatsioonijuhi rollis. Lisaks sellele kirjutab, toimetab ja tõlgib – eesti, vene ja inglise keele kombinatsioonides on ta pannud ühest keelest teise kõike käsiraamatutest koomiksiteni välja. Vabal ajal harrastab triatloni ja jookseb maratone. *Ivan tutvustab käesolevas numbris Tallinna asumiseltside algatust Linnaidee (lk 34).*

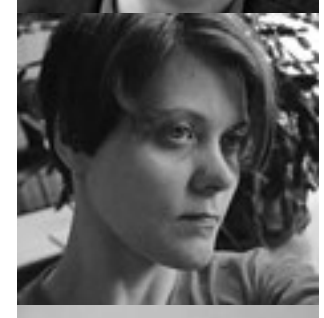

Krista Ojasaar on luuletaja ning kirjanduse ja kultuuriteaduste doktorant. Tartus. Uurib elu ja kirjanduslikku konteksti, vahepeal proovib jäädvustada eesti luuletajaid rongiakendel ja helikonservina. On andnud välja kolm luulekogu: „Hommikused unenäod" (2006), „Unemuusika" (2008), „Tumedad linnad" (2010). *Krista vaatleb Lauri Leeti debüütluulekogu „Zen, vihmapuu ja punane ämber" (lk 37).*

Roomet Jakapi põhitööks on filosoofia ajaloo uurimine. Ta on Tartu Ülikooli õppejõud ja ajakirja Studia Philosophica Estonica peatoimetaja. Tegeleb vokaalimprovisatsiooniga, esinedes nii üksi kui koostöös teistega. Laulab ja häälitseb ansamblis Kreatiivmootor. Luuletusi kirjutab harva. *Roometi luuletekstid leiad leheküljelt 38.*

KIRI TOIMETAJALT

Hea lugeja, oled avanud Müürilehe värske numbri. Alates südasuvest on mulle usaldatud meie leheveergudel ilmuvate kirjanduskriitiliste ja -teoreetiliste tekstide toimetamine. Sel puhul lühike ülevaade käesoleva numbri kirjanduskülgedest ning ühtlasi ka põgus pilguheit tulevikku.

Seekordsest kirjanduskriitika rubriigist leiad kahe veel aimatavalt trükisooja teose arvustuse. Fookuses on Eesti Kirjanduse Seltsi ajakirja Vihik värske tulevikunostalgia-teemaline number (arvustajaks Indrek Ojam) ning sel kevadel Müürilehes ilmunud luulevaliku eest Esimese Sammu kirjandusauhinnaga pärjatud luuletaja Lauri Leeti väiksetiraažiline debüütkogu „Zen, vihmapuu ja punane ämber" (millele heidab pilgu Krista Ojasaar). Kirjanduskülgede ilukirjanduslikus osas jätkub luulerubriik, kus saab tutvuda Martiini tekstidega. Lehekülgedel 38 ja 39 debüteerivad Roomet Jakapi ning Rauno Kivi.

Kõneldes etteruttavalt tulevikuplaanidest, võib mainida, et lisaks regulaarselt ilmuvatele arvustustele loodame arendada edaspidi koostööd Tartu Ülikooli kirjanduse õppetooli seminarirühmadega. Eesmärgiks on võimaldada noorte kirjandusteadlaste uurimisteemadel ja -tulemustel laiema auditooriumini jõuda. Täiendust on oodata ka meie esseistikarubriigile. Müürilehe veebiväljaande kirjandusosa hakkavad aga lähiajal täiendama lühiarvustused, kus tutvustatakse nii uusi ja põnevaid värskelt ilmunud teoseid kui ka võib-olla veidike unustusehõlma vajunud antikvariaadi-, riiuli-, või pööninguleide.

Järgmiste lugemiselamusteni!
Evelin Arust

P.S. Meie kriitikarubriigi jaoks võib saata või tuua teoseid Müürilehe Tartu toimetusse aadressil Magasini 5, 51005 Tartu (Genialistide Klubi); postisaadetise korral lisada märksõna „Müürileht". Kaastööpakkumised on oodatud aadressile evelin@muurileht.ee.

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Maarja Pärtna	tegev- ja kirjandustoimetaja	maarja@muurileht.ee
Keiu Virro	teatritoimetaja	keiu@muurileht.ee
Joonas Sildre	koomiksitoimetaja	joonas@muurileht.ee
Anna-Liisa Unt	linnaruumitoimetaja	annaliisa@muurileht.ee
Triin Tulgiste	kunstitoimetaja	triin@muurileht.ee
Emilie Toomela	filmitoimetaja	emilie@muurileht.ee
Henri Kõiv	sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Evelin Arust	kirjanduskriitika toimetaja	evelin@muurileht.ee
Helena Läks	veebitoimetaja	helena@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	muusikareporter	mariliis@muurileht.ee
Triin Loosaar	moereporter	triinloosaar@muurileht.ee
Madis Katz	kujundaja/fototoimetaja	
Pille Sepp	keeletoimetaja	
Renee Altrov	fotograaf	
Patrik Tamm	fotograaf	

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, BERK VAHER, AHTO KÜLVET, MART ZIRNASK, MARTIN OJA · VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4000 · TASUTA!

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

Reklaam – reklaam@muurileht.ee

LEGENDAARNE TARTLANE ERKKI HÜVA TEGUTSEB TAAS – VAATA LUSTAKAT GALERIID!

Lugesin Ameerika satiiriväljaandest The Onion CNNi veebiväljaande tegevtoimetaja Meredith Artley seletuskirja „Let Me Explain Why Miley Cyrus' VMA Performance Was Our Top Story This Morning". Tõttöelda ma ei tea, kes on Miley Cyrus ning millega ta hakkama on saanud, aga ma aiman, et see on võrdsustatav Olivia Munni või mis tahes muu skandaalse nimega staarikese täiesti ebaoluliste tegemistega Eesti klikiiharas *online*-meedias, ja olgugi et nimetatud seletuskirja näol on tegemist naljaga, teeb mind kurvaks asjaolu, et midagi nii tõepärast pole ma kaasaegse meedia toimimismehhanismide kohta ammu lugenud.

Lühidalt kirjast endast. CNN.com on üks vaadatumaid uudisteportaale maailmas, kust miljonid inimesed saavad igal hommikul teada, mis on päeva kõige olulisem uudis. Ühel päeval oli selleks väidetavalt Miley Cyruse šokeeriv ülesastumine MTV Video Music Awardsi galal – ma nüüd ei tea, kust algab The Onioni liialdus, aga üldiselt on see üsna tavaline nähtus, et igas suuremas *online*-meedias kuskil Süüria kodusõja ja põlenud Tiibeti munga vahel mõni tissipaljastamine ette juhtub. The Onioni satiirilises seletuskirjas põhjendab CNN.com-i tegevtoimetaja sellist otsust järgmiselt: „Vastus sellele küsimusele on üsna lihtne. Me püüdsime panna teid klikkima lehel CNN.com, et saaksime suurendada veebikülastuste arvu, mille läbi saame omakorda kasvatada oma reklaamitulusid. Sellel ei olnud mitte midagi pistmist küsimusega, kas tegu on olulise päevauudisega, inimkonna märkimisväärse saavutuse ajaraamatusse kirjutamisega või sellega, et ajakirjandus ise võiks olla positiivne jõud maailma muutmisel. (..) Kui aus olla, oli selle loo esilehele panemine pigem karuteene kogu avalikkusele." Seletuskiri jätkub juba eufoorilisemate emotsioonidega: „Aga oi kuidas see tõi meile külastusi!" Siit jätkub tekst erinevate (ja muide täiesti laialdaselt praktiseeritavate) võtete kirjeldamisega, mida ajakirjanduses veel rakendatakse, et meelitada lugejat veebilehele kauemaks jääma.

Kuidas võiks selline tegutsemismuster Müürilehes välja näha? Esilehe fookusuudis: „Legendaarne tartlane Erkki Hüva tegutseb taas – vaata lustakat galeriid!" või näiteks: „Strippar-Marcol kammis ära, mees sukeldus šamanismi". Ups, andke andeks, viimase pommuudise on portaal Elu24 meie eest juba ära napsanud.

Nutikamad meediakontsernid ongi sünnitanud selleks puhuks värdajakirjanduslikke nähtuseid, nagu Elu24 ja Naine24, millest viimane on minu arvates oma infantiilse sisu poolest lisaks ka avalik solvang kogu endast lugupidavale naissugupoolele. Aga samas võiks praeguste kehtivate süsteemide alusel arvata, et selliseid portaale on justkui vaja kvaliteetse ja mitmekülgse, n-ö päris ajakirjanduse ülalhoidmiseks. Või vähemalt tahaksin ma tõesti loota, et inimesed suurte meediakontsernide eesotsas on selliseid portaale sünnitades nii mõelnud ja sellisel juhul äkki abinõu pühitsebki eesmärki?! Minu poolest tehkem siis juurde idiootseid uudisteportaale ja laskem massidel klikkidele hagu anda, kui selle arvelt saavad nutikad ajakirjanikud võimaluse tegeleda tõsiselt ja süvitsi uuriva ajakirjandusega, vähemalt seni kuni need kaks asja üksteisest lahus hoitakse. Kuid kurb on tõdeda, et erameediate juhtkondades, polekski nagu väga palju sellist suures plaanis mõtlemist säilinud – kasumiahnuses jääb kvaliteetset ajakirjandust hoopis vähemaks, sest milleks kulutada kasumit millelegi, mis raha sisse ei too, kui seda saab aasta lõpus hoopis dividendidena välja võtta?

Wikimedia Eesti juhatuse liige Raul Veede kirjutas hiljuti ERRi uudisteportaalis ilmunud artiklis „Tasuta kvaliteetajakirjandus on võimalik", et „aeglast ajakirjandust – analüüse, olemuslugusid, kokkuvõtteid ja ülevaateid pikematest protsessidest – saab küll kogukonna toel rahastada". Samas nentis ta, et „tõenäoliselt ei töötaks kogukonnapõhine uuriv ajakirjandus Eesti piires", põhjendades seda kohaliku lugejaskonna väiksusega. Ma julgen öelda, et probleem ei ole mitte väikeses rahvaarvus, vaid üldistes väärtushinnangutes. Ühe ajalehe hind jääb tavaliselt kuskile ühe-kahe õlle hinnavahemikku, viinapudeli eest saaks lehte lugeda juba sõltuvalt lehe ilmumissagedusest kuni kuu aega ja kui loobuda kaheks aastaks ühest viinapudelist kuus, saaks lisaks digilehe lugemisõigusele ilmselt ka juba iPadi osta. Mis oleks, kui lööks kaks kärbest ühe hoobiga – annaks kvaliteetsele ajakirjandusele võimaluse ja jooks poole vähem ühekorraga?

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Martiini

LUULE

Illustratsioon: Helmi Arrak

Jah, roimar oodanud on sääl meid päeva, pool tundi lisaks. Hä__ikk tänav, mil seintemüüre ei lõika ükski ristuv promenaad, pole poodi, kuhu muuseas sisse põigata, ei ka kedagi, keda appi hõigata. Vaata kas ette või taha – kaugel silmapiiril kohtuvad majademüürid vaid hägusas joones.
Lausa valgust neelavalt must inimkuju väljub keskpool seda jampsi, mida ka seinaks nimetada võib – te näete teda ja tema on samuti just te pärast sääl.
Mis meil siis praeguseks on: on tänav, millel 2 suunda – mõlemad lõpmatusse, ja kui taju ei peta ja pole petnud – puuduvad, on senimaani puudunud ristuvad tänavad. Pealegi ei mäleta te, kaua olete seda tänavat pidi marssinud, kõndinud, jooksnud, koperdanud, roomanud, vedelenud, seega tagasi pööramisel isegi tänava ületusel poleks mõtet, sest siin on ainult 2 olendit: teie ja too, kes taamal – selge on see.
Nüüd panete tähele – see tänav hingab nagu magav inimene. Või see on teie enda hääl või ( ) kes hingab nagu terve tänav. Mine võta kinni?

.

Energiamuuseumis on päris kenad mõtteterad KUSTUTATUD INGLITIIBADEST

armastusluulest mõnda:

Ära juhtu – mu arm
Är'sa juhtu

ning

Su piste mu rinnus

Ja ühtäkki
otsekui pole, ei kuule mingeid sa

.

või sarnane poeetiline kujund, nähtud Emajõe jääl: koprad ümber jääaugu, nagu meie istume vahel lõkke ääres, ainult selle vahega, et me ei hüppa tulle – koprad muidugi ammugi mitte, aga vette küll, ja siis tulevad jälle välja ning istuvad ümber jääaugu, nagu me istume mõnikord ümber lõkke.
Kas siis selle olendi – inimese – olemus ei või tõusta nõnda, et tules suplus kui saunaskäik?

.

Muusikast: link oli ära murtud ja juhtmed rippusid nagu mikukanni soolokad. Mikukann lõhkus alati juba esimesel soolol 2 ülemist soolokeelt, nõnda siis ülejäänud kontsert kõlaski vaid madalas helistikus, kaasa arvatud soolod, mis kõlasid kui linnamüra kuulatuna vaiksemast linnaosast.

.

Koer ajas.
Koera (h)auk(h) kõlab ikka läbi aja ja eriti veel läbi ruumi ta kosmiline ulg,_ulg.
Aukud – ulud läbisegi lähvad aja rindele.
Kas keegi peaks mööduma ajast või ei – see ei puuduta teda (Pasunat)
põrmugi. Mitte põrmugi.

.

Vastavalt vajadusele mateeria muutmine. Näiteks seistakse kuhugi seina äärde mõtisklema ja kui on vajadus, tekib ka aken vastava vaatega. Samas võib tekkida ka huvide põrkumist, toon näite oma elust:

Windoosi ulgumine;
Kena soerd mu põues tuksub või põues tuksub soerd, mu tore loom.
Teinekord ta ärritub, jääb kitsaks puur, mu sooni pureb – raevust, valust kas või ulu.
Ma olen mutanteerunud – see pole tõsi, tahaks loota.

.

Ütlemata(gi) selge on see, et hästi tähtis hetk meil ON –
mitte ta ei saabu.

Reede

www.reede.ee

VISAND MINU EESTIST

Jim Ashilevi

„Me õpime elama lugude kaudu. On ääretult oluline, millise loo inimene omale kirjutab, sest ta on looline olend.''

Visand minu Eestist, mille lipp on sinimustvalge, sama sinimustvalge nagu talvine vaade autoaknast, kus lumevaibaga kaetud põllud ulatuvad musta metsamüürini, mille kohal laiub piiritu sinine taevas. Külmast sädelev sinine taevas. Minu Eesti, kus suvi kestab kolm nädalat ja just siis, kui nohu ära läheb, lööb pimedus mu porilompi pikali. Tõusen jälle jalule, väänan sääred ja käised räästa all kuivaks, nuuskan varrukasse. Leian nina järgi kodutee, poen oma urgu ja avan mustade kaantega luulekogu:

kes need eestlased yldse on?
see on väike rahvas
kirglikud nagu itaallased
aga sissepoole
väljast see ei paista
tunded nagu tuleleegid
põletavad sisikonda
Nii kirjutas fs.

.

Visand minu Eestist, kus noored on reipad ja optimistlikud. Kus noored käivad õppimas välismaa ülikoolides ja rändavad kaugetel saartel, otsides paremat palka ja armastust. Eesti noore südames põleb tuli, aga süda on ümbert jäätunud, sest me pärineme jäisest ajast. Optimism on otsus, mitte kodust kaasa antud jõud. Meie vanaemad ja vanaisad kasvasid üles psühhopaatidest riigijuhtide verise tiiva all. Meie vanavanemad sõidutati loomavagunites külmale maale, kus nad matsid oma emasid, isasid ja lapsi, teadmata, mille jaoks see hea on. Teadmata, miks elu andis neile nii palju armastust, mida musta taeva all musta mulda sängitada. Miks elu surus neid juba alguses ninapidi põrmu? Need, kes ellu jäid, tulid tagasi mustaks rusikaks kokku surutud südamega ja otsusega kõigele vaatamata edasi elada. Leida endale murulapike või korterikarp, kuhu istutada uus ja sitkem elu. Või juua end surnuks. Või mõlemat. Või mitte kumbagi.

.

Visand minu Eestist, kus püütakse vabaneda ohvripositsioonist, sest see ei tohi muutuda kinnisideeks või rahvuslikuks eesõiguseks. Ajalugu ei pea olema „ühenda täpid" tüüpi mõistatus, kus iga täpp on sõda, mille vahele pliiatsiga jooni tõmmates moodustub kolp. Samamoodi ei pea ka lugu eestlusest põhinema ainult leinal ja kannatustel. Kes pakuks välja parema loo? Igaüks peaks.

On ääretult oluline, millise loo inimene omale kirjutab, sest ta on looline olend. Me õpime elama lugude kaudu. Igal inimesel on elulugu. Igal riigil on ajalugu. Pole olemas lugu, mida saab jutustada ainult ühtemoodi ja mitte kuidagi teisiti. Pole olemas ainuõiget eestlaste lugu. Pole olemas ainuõiget Eestit. Me ei tea isegi maailma tekkelugu. Õigupoolest teame küll, aga meil kõigil on sellest asjast oma arvamus, mis põhineb lool, mida isiklikult usume, ja lugudest juba puudust ei tule. Pühakojad on pühakirjadest pungil, laborid on maetud teadustööde alla, Saksamaa ülikooliraamatukogude raksuvad riiulid oigavad miljoniaastast oiet, kandes enda õlul filosoofia mõttehiidude hiidmõtteid, ja kultuurisfäär paisub nagu surev täht, mille katlas põlevad toore kunsti lõppematud varud.

Maailm on jutt,
ta räägib, aga millest?
Nii kirjutas Laur Kaunissaare.

Lugu määrab selle, kelleks me end peame. Lugu määrab meie eesmärgid. Kui sünnid maal, kus inimestel lõigatakse päid otsast, sest jumal on vihane, aga õiglane, kus kasvad üles orvuna, joostes näljast nõrkenult relvaga mööda agulitänavaid ringi, korrutades sõna *jihād*, on peamine eesmärk söösta leinamõtteid kõrvale heites pühas raevus oma vihase ja õiglase jumala rüppe, tehes tee peal maatasa täissöönud moraalivärdjatest vaenlaste kantsid. Siis võib juhtuda, et oluline on muuta oma keha jumala relvaks ja lasta see metroos või võõra linna keskväljakul õhku.

Me sünnime etteantud lugudesse, etteantud rollidesse ja laseme lugudel end ettekirjutatud ellu kanda, püüdes rebida tee peal eest pähe surutud rollimaski ja võtta üle ajaloo ohjasid, et jutustada oma lugu enda häälega. Seda on nii kuradi raske teha. Kasvata last kuudis ja temast saab koer, olgugi et ta sündis inimesena.

We are what we pretend to be, so we must be careful about what we pretend to be.
Me olemegi need, keda teeskleme end olevat, seega peame teesklema ettevaatlikult.
Nii kirjutas Kurt Vonnegut.

.

Visand minu Eestist, kus mu 72-aastane vanaema sõidab viiel päeval nädalas varahommikul trolliga teise linna otsa tööle ja hoolitseb haigete eest. Vanaema, kelle pere kisti juba varajases lapsepõlves lõhki ja pillutati laiali. Vanaema, kes hoolitseb seitsmel päeval nädalas oma laste ja lastelaste eest ning kasvatab nüüd kolmandat järeltulijate põlvkonda, oma lapselapselast. Uskumatu jõuga vanaema.

Visand minu Eestist, kus mu 76-aastane vanaisa värvati Vene sõjaväkke ja viidi saladuskatte all kaheks aastaks Novaja Zemlja saarestikule, kus ta osales tuumapommikatsetel ja mängis õhtuti kuttidega klubis džässi. Vanaisa, kes käis rongiga tööl elektromehaanikatehases Volta, lugedes tee peal Balzaci kogutud teoseid. Vanaisa, kes pani hiljem kokku rahvatantsutrupi Känd ja Käbid, kes käis talvel suuskadel Normas tööl ja kes saadab nüüd päevi mööda vaikselt diivaninurgal, lugedes raamatuid ja ajalehti, vaadates telekat ja otsides endiselt taga elu mõtet.

.

Visand minu Eestist, kus on olnud kokku ainult kolm presidenti. Eesti, kus praeguse presidendiga saab Twitteris mõtteid vahetada. Eesti, kus võid juhuslikult sattuda teatris presidendi ja presidendiproua kõrvale istuma. Kus presidendil on hea muusikamaitse ja suurepärane inglise keel.

Eesti on riik, kus väga paljud oskavad inglise keelt hästi. Eesti on riik, kus pole mõtet doktoritööd eesti keeles kirjutada, sest „siis ei loe seda mitte keegi". Enamik filme, mida vaatame, ja bände, mida kuulame, on ingliskeelsed. Kui ma oma esimese lühiromaani käsikirjaga kirjastusse läksin, ütles toimetaja, et ma mõtlen inglise keeles. See tuli mulle üllatusena. Aga jah, ma ju mõtlengi juba väiksest peale suures osas inglise keeles tänu Cartoon Networki multifilmidele, mis selle mulle varakult selgeks õpetasid.

.

Visand eesti keelest, mis on pidevas väljasuremisohus.
Visand eestlastest, kes on pidevas väljasuremisohus.
Visand Eestist, mis on surnud juba mitut surma.
Visand Eestist, mis on alati olnud visand.

.

Visand minu Eestist, mida hirmutatakse gigantse naaberriigi äkilise ja ettearvamatu loomuga, suurkorporatsioonide meelevalla ja suurkeelte pealetungiga. Eesti on riik, kus võib juhtuda, et inimene ei kannata seda hirmu välja, surub südame mustaks rusikaks kokku ja kasvatab endale okkad, et kaitsta end Bilderbergide, reptiilide, vabamüürlaste ja juutide surmava haarde eest. Kui keegi võõras satub õuele, pritsitakse talle sappi näkku. Ülejäänud maailm ei näita muud kui halba eeskuju. Kreeklased kulutasid ära rohkem raha, kui neil üldse oli, Lähis-Idas elavad turbanitega hullud, Londonis peaaegu et polegi enam ühtegi inglast ja Ameerika president on neeger. Visand minu Eestist, kus hullust ei tule kaugelt otsida.

.

Visand minu Eestist, kus „maa tuleb täita lastega", olgugi et maailm on ülerahvastatud ning uuringud näitavad puust ja punaselt, et puhas õhk saab otsa, joogivesi saab otsa, nafta saab otsa.

Visand maast, mida eestlased jagavad mitte-eestlastega. On justkui sunnitud jagama, sest muulased, raisad, ei taha minna tagasi sinna, kust nad tulid. Enamjaolt on nad venelased. Visand Eestist, kus vene-eestlastest „muulased" tunnevad end siin kodus, sest nende kodu ongi siin, kuid ei kuulu siiski ei Eestisse ega Venemaale. Visand kodumaast, mis pole kodu. Visand riigist, mida „võõras" ei tohi nimetada koduks.

Müürilehe arvamuslugude sari „Visand minu Eestist"

Müürileht annab Eesti Vabariigi 95. sünnipäeva puhul sõna noortele ja avaldab käesoleva aasta vältel nägemusi ja mõtteid kaasaegsest Eestist. Kus tahavad laulva revolutsiooni lapsed oma vabaduse laulu laulda või mida peavad reivikultuurist võrsunud noored iseenesestmõistetavaks tehnoloogiliseks uuenduseks? Mida arvavad praegused elluastujad eestlusest ja mida mõtlevad kodumaast need, kes on seitsme maa ja mere taga? Kas valitsus vajaks reset'i ja laulupidu refresh'i?! Või vajame hoopis kerget värskendust ja pisut uuendusi?

Värskeid arvamusi ja uusi mõtteid ootame käesoleva rubriigi raames ka meiliaadressile arvamus@muurileht.ee.

Visand Eestist, mida visandab Ghanast pärit isa ja Nõmmelt pärit ema laps, kes ei oskaks ennast isegi eestlaseks pidada, kui ta juhtuks endale tänaval vastu kõndima. Mittekuuluvustunne on eestlaslik tunne. Kui sa ei kuulu ei siia ega sinna, oled ilmselt eestlane. Kui teiste rahvaste hääl käib majanduses ja globaalpoliitikas sinu omast üle, oled ilmselt eestlane.

Eesti, kus alaväärsuskompleksi ja depressiooni ei tule kaugelt otsida.

.

Kui paranoia, pessimism ja hädaldamine ajavad juba oksele, oled ilmselt eestlane. Pole vaja taastoota stereotüüpe eestlastest kui ajaloo ohvritest, kelle tigedus ja kitsarinnalisus suretab noortes varakult lootuse ja tahtejõu ning peletab eemale kõik heasoovlikud abikäed. Pole vaja maalida pilti eestlasest kui kahvatunahksest Gollumist, kes ihuüksi pimedas koopas kükitades tillukest Eestit peos silitab, olles valmis kargama kõrri kõigile, kes koopasuust sisse söandavad kiigata.

Eesti on inimmõõtmetes riik. Sa leiad siin üles inimesed, kes mõtlevad sinuga sarnaselt, ja te saate koos suuri asju ära teha.

Illustratsioon: Toom Tragel

Suuri üle-eestilisi asju. Eesti on riik, mille ühest otsast teise jõuab autoga nii 3,5 tunniga. Riik, mille ühest otsast teise võib ka jalgsi matkata. Selles mõttes inimmõõtmetes riik.

See on riik, kus inimesed oskavad endale ise toitu kasvatada. Kus käiakse marjul ja seenel. Räägi seda mõnele urbaniseerunud lääneeurooplasele. Ta satub segadusse ja ei saa aru, mida sa seenelkäigu all silmas pead.

Visand minu Eestist, kus inimene tunneb end osana loodusest ja oskab seda austada ning usaldada. Kus vohavad metsad ja mühisevad karged rannad. Kus neli aastaaega muudavad selle koha neljaks eri maailmaks. Talve pilkaselt pime tunnel, kus võib lumme uppuda; talv, mis on nii pikk, et unustan oma nime. Kevad, mille päike äratab mind ellu nagu ema oma surnud lapse; kevad, mil süda avaneb pungana. Suvi, mille kiire leitsak nuumab mind kuuma valgusega ja lahkub just siis, kui olen juba jõudnud lasta end ära hellitada; lahkub nagu armas inimene, kes elab teisel pool maakera. Ja sügis, mil loodus sureb kirevates värvides; sügis, mil lootus sureb kirevates värvides. Päike põletab üha kaugemale loojudes vihmapilvi, mis on suured kui mandrid. Pilvi, mida lükkavad hullud tuuled. Kasvav pimedus, mis läheneb kindlalt ja paratamatult nagu Urr Muumiorule.

.

Selline on visand minu Eestist, kus pendeldatakse äärmusest äärmusesse, kuigi pealtnäha võime jätta tuima ja emotsioonitu rahva mulje. Eesti on maa, kus inimene tunneb end kord looduse loomuliku osana ja siis vannub jälle alla õudsele kliimale. See on ebatavalise ja ähvardava looduse maa. Maa, millel on püha ja õudne lõhn.

Te ju teate, millest ma räägin?

PIRAADILAEV EKSLEMAS POLIITKARIDE VAHEL

Henri Kõiv

Interneti subkultuurist välja arenenud piraadipartei sisenes poliitikasse lubadusega teha seda teisiti. See lubadus tõi neile soovitud tähelepanu, kuid nüüdseks on esimene eufooria möödas ja mõnel pool on jõutud piraadid juba surnuks kuulutada.

Kui Rick Falkvinge avaldas 2006. aasta esimesel päeval Piraadipartei veebilehe koos viiest sammust koosneva manifestiga, ei osanud ta oodata, et seitsme aasta pärast kasvab tema algatusest välja ligi 80 000 liiget ühendav ülemaailmne organisatsioon. Rootsist alguse saanud liikumine levis peagi üle Euroopa ning nüüdseks on piraadiparteid registreeritud ametlikult ka Kanadas, Austraalias, Jaapanis ja Marokos. E-riikluse lipulaev Eesti liitus rahvusvahelise piraatide klubiga aastal 2009. Neli aastat hiljem unistavad kohalikud piraadid staarkandidaadist, kes nad europarlamenti viiks. Kui Brüsseli ambitsioonid välja jätta, meenutab Eesti Piraadipartei aga üksnes nime poolest traditsioonilist erakonda.

Et tegu on igas mõttes ebakonventsionaalse seltskonnaga, saan aru juba kellaajast – 13.37 –, mis sai Eesti Piraadipartei juhatuse liikme Märt Põdraga kohtumiseks kokku lepitud. Just nimelt sel kellaajal algas Saksamaa piraatide käesoleva aasta üldkogu, vihjates poolmuigega piraatidele kui poliitilisele eliidile (netižargoonis tähistab 1337 spetsiaalset kirjasüsteemi, aga viitab ka inimestele, kes mängivad mingit arvutimängu teistest paremini). Poliitilisel mänguväljakul pole piraatidel põhjust veel *leetspeak*'i praktiseerida, kuid üha rohkem on neid valdkondi, milles tuntakse ennast vanade erakondadega võrreldes kodusemalt.

Pirate Bay protsessist alguse saanud liikumine on kujundanud autoriõiguste kõrval väga selged seisukohad ka sõnavabaduse ja privaatsusega seotud küsimustes. „Piraadiideoloogia tuumikust saab tuletada nii palju alusteese ülejäänud teemade jaoks. Näiteks koopiaõiguste monopoli probleemist on tuletatav valitsusasutuste transparentsuse nõue," kirjeldab Põder liikumise filosoofiat, mis jaguneb plokkideks. Viimasel kohalike piraatide üldkoosolekul võeti vastu Põdra ettepanek nimetada Eesti Piraadipartei alusteesideks (1) kopimi[1] ja inimväärikus, (2) avatus ja läbipaistvus ning (3) hajutatus ja usaldusväärsus – need oleksid kolm alusplokki, millest saab tuletada ülejäänud seisukohti.

Meie oleme 93%

Kui tavaliselt käib poliitikas keskustelu selle ümber, kas tulumaksumäär peab olema 20 või 21 protsenti, siis piraadid on sunnitud esitama palju abstraktsemaid küsimusi teemadel, mis on paljude meelest juba ammu selgeks räägitud. Poliitikaanalüütik Ahto Lobjakas näeb seda ühiskonna transformatsiooni ühe sümptomina: „Avatus, hierarhiavaenulikkus, indiviidikesksus, arutelu, selle vahetus, kommunikatsiooni toomine üha rohkem reaalaega, uued tehnoloogiad vahendajate ja eneseväljendusvahenditena ei ole kitsalt poliitilised rõhuasetused, vaid suuresti alateadvuslik katse tuua paremini nähtavale aluskihte ühiskondlikest väärtustest, mida tänane poliitiline süsteem koos erakondadega pole pahatihti võimeline nägemagi."

Oma tegevuse kaudu on piraadipartei aktualiseerinud nn digilõhe, st käärid moodsa virtuaalruumi ja seda juriidiliselt raamiva õigusruumi vahel on järjest kasvanud. Pirate Bay kohtusaaga ja ACTA on seejuures ainult üksikud momendid pikast protsessist.

„Seadused on kuidagi valesti tehtud, kui enamik inimesi neid rikub," nendib Põder, kes ise tegeleb piraatlusega minimaalselt, kuid viitab uuringule, mille kohaselt 93% siinsetest noortest on interneti failivahetusprogramme aktiivselt kasutanud. Samas oleks väär pidada piraate ühe teema erakonnaks. Nii Põder kui ka Lobjakas leiavad, et autoriõiguste küsimuses on pinge avaldunud lihtsalt kõige kiiremini.

Lobjakas juhib tähelepanu sootuks fundamentaalsematele nihetele: „Eelkõige ei saada aru sellest, et radikaalselt on muutumas viis, kuidas ühiskonnas toimub nõusoleku tootmine. Jutt käib ühiskonna tundest, et temast ja tema individualiseeritud vajadustest saadakse aru. Ajastul, mil ühiskondlik-poliitiline debatt käib *online*'is minutiste ja sekundiliste intervallidega, on parteiprogrammid ja nelja-aastased mandaadid pärit teiselt ja üha kaugenevalt planeedilt."

Justkui ulmeromaan

Liikumist saatev *sci-fi* aura peibutas ka Põtra, kes võrdleb alles tärkavat ideoloogiat ulmeromaaniga: „Üles on ehitatud teistsugune ühiskond, mingisugustel teistsugustel alustel, mingi ajaloolise muutuse tõttu, milleks on antud juhul internet." Filosoofiadoktorandina huvitubki Põder pigem piraadiliikumise mõistelisest, kultuurilisest ja filosoofilisest taustast, jättes poliitilise kemplemise teiste internetiaktivistide pärusmaaks.

Lisaks piraadiparteile on infoühiskonna teemadel olnud pildis Eesti Interneti Kogukond (EIK), mis käitub Põdra sõnutsi piraadiparteina rohkem kui Eesti Piraadipartei ise, sõimates meedia vahendusel Savisaart, kuigi avalikult deklareeritakse oma apoliitilisust.

EIKi juhatuse liige Elver Loho kahe organisatsiooni eristamisel, mille liikmeskonnad paljuski kattuvad (eelmise piraadipartei juhatuse liikmetest kuulusid näiteks kõik EIKi), mingeid probleeme ei näe: „EIK tegeleb jooksvalt ja pidevalt poliitilise lobitööga. Partei peab aga oma poliitika teostamiseks võimule saama." Seni on kaks organisatsiooni kenasti poliitmaastikule ära mahtunud, kui mõned isikutevahelised hõõrumised välja jätta. Küll aga tekitab imestust, et rahvusvahelise taustaga liikumisse kuulub praegu poole vähem liikmeid kui EIKi.

Ei saa öelda, et Põder piraadipartei 44 inimeseni küündiva liikmeskonna koguarvu üle just ülemäära uhke oleks, kuid tõele au andes pole siinsed piraadid mehaanilise liikmete arvu kasvatamisega ka tegelenud. Hetkel näeb Põder turul tehtud värbamiskampaaniaid pigem segava faktorina, mis toovad liikumise juurde kasutut inimballasti, keda läheks teoreetiliselt tarvis üksnes parlamendivalimistel, et Eesti Piraadiparteid parteina legitimeerida.

Kvantiteedile panustamise asemel on Eesti teenekaima piraadi staatuses Põder, kes on valitud juba teise juhatusse järjest, keskendunud organisatsiooni tegevussuutlikkuse parandamisele. Eelkõige on see tähendanud sarnaste ideedega inimeste kokkuviimist, krüptopidude korraldamist, arvamusartiklite kirjutamist, sotsiaalmeediakanalite haldamist ning piraadifilmide näitamist. Tartus võib suvalisel õhtul piraatide *vibe*'i juhuslikult mõnes lokaalis tajuda, sest harilikult ligi kümne kohalviibijaga koosolekud toimuvad ebaformaalses õhkkonnas ja on kõigile huvilistele avatud.

Kuid piraadid võivad endale tüüpiliselt ka hoopis abstraktsemal kujul kohal olla, näiteks intervjuupaigaks valitud Uuel Õuel levib Põdra paigaldatud piraadi-WiFi.

Kaldalu kodanikuallumatus

Eelmisel aastal toimunud ACTA meeleavaldused tõid tänavatele küll ligi 3000 inimest, kuid sellise inimmassi kaasamine organisatsiooni töösse pole õnnestunud ei EIKil ega piraadiparteil. Loho hinnangul tuleb otsida aktiivseid inimesi tikutulega, kusjuures avalikud protestid võivad parima osa liikmetest hoopiski röövida, sest meeleavaldustel on kombeks tõmmata ligi ettevõtmist kaaperdada püüdvaid radikaale. Täpselt nii on Loho sõnutsi juhtunud kohalike piraatidega, kelle tegevust seostatakse veel ilmselt pikka aega avalikkuses Meelis Kaldalu nimega. Vahepeal politsei poolt tagaotsitavaks kuulutatud Kaldalu vembud, mis algasid presidendi vastuvõtul ja lõppesid Riigikogust arvuti varastamisega, on päädinud sellega, et ta arvati viimase üldkoosoleku järel erakonna ridadest välja.

Märt Põder respekteerib küll partei otsust, aga tema olekust võib lugeda välja kahjutunnet värvika kaasvõitleja kaotamise pärast. „Kodanikuallumatus käib piraadiparteiga põhimõtteliselt kaasas, sest seistakse selle 93% õiguste eest, mis järjepidevalt seadust rikub. Piraadipartei ei saa ise seadust rikkuda, kuid liikmed saavad oma aktsioonides, mis kodanikuallumatuse kaudu infovabadust levitavad, parteilt pigem kaitset ja tuge," võtab Põder kokku piraatide üldise hoiaku neis küsimustes.

Ta toetab aktsioone, millel on selge põhjendus, mis on piisavalt läbimõeldud ja mida on osatud hästi edastada. Kui presidendiproua kätlemata jätmine sinna alla veel kuulus, siis arvutivarguse puhul leiab ka Põder, et otsest põhjendust sel polnud või see tuli Kaldalul tagantjärele.

Kas Falkvinge oleks Kaldalu tegevuse heaks kiitnud? Küsimus on õigustatud, sest Kaldalu esindas oma äärmuslikul moel Falkvinge arusaama poliitilisest aktivismist kui millestki, mis peab olema oma olemuselt *fun*. Põhimõte on lihtne: organisatsiooni hoiavad koos inimeste huvid, mida tuleb julgustada. „Liikmeid ei tohi takistada, vaid tuleb luua ise parem algatus," annab Põder nõu kõigile Kaldalu kriitikutele erakonna sees.

Samas näitas viis, kuidas Kaldalu lõpuks erakonnast välja heideti, et kui piraadiparteide propageeritav täielik läbipaistvus on tõepoolest poliitika tulevik, siis võib see olla olevikust palju räpasem. Libapressiteadetest verbaalsete kähmlusteni sotsiaalmeedias – Kaldalu lahkus ka omade hulgast *show*'ga. Sama saatus tabas piraate Saksamaal, kus massilise avalikustamise tulemusena muutus erakonnasisene arveteklaarimine moodsaks meediaspektaakliks. Vihahoos kirjutatud säutsud Twitteris ja privaatsõnumite avalikustamine meedias langetasid erakonna reitingut järsult ning vigade kordamise hirmus on nüüdseks pööratud selg ka oma esialgsetele põhiväärtustele. Säärased arengud sunnivad paratamatult küsima, kas innovaatilistele ideedele vaatamata on poliitikas kohta suuresti häkkeritest koosnevale grupile, mis tegutseb katse ja eksituse meetodile tuginedes?

Ühiskond kui arvutiprogramm

„Kogu piraadipartei poliitikas on hästi palju insenerimõtlemist – milline süsteem on, mis on vead, kuidas saab seda ümber programmeerida. Kohati tehakse ka rumalaid otsuseid, sest vaadatakse ühiskonda kui arvutiprogrammi, kuid samas on selline lähenemine kainestav, sest see elimineerib suuremad lollused," kirjeldab Põder piraatide tegutsemispõhimõtet, millega kohati valusalt näppu on lõigatud.

Näiteks läbipaistvus, mis on tuletatav avatud lähtekoodi ideoloogiast, ei pruugi olla igas situatsioonis ihaldatav väärtus. Suurim väljakutse piraatidele üle maailma on digitaalruumist pärit väärtuste tõlkimine teistesse valdkondadesse, mis käib laiapõhjalise programmi koostamisega paratamatult kaasas. Seni on sellega hakkama saadud vähestes riikides (Saksamaa, Austraalia, Tšehhi), kuid töö selles suunas käib mitmel pool.

Põder toob väärtuste tõlkimise näitena alusmõiste *hajutatus*: „Ei saa olla ühte tsentraalset saiti, kuhu infot üles laadi-

Märt ei soovi pilti teha sülearvutiga, sest anakronistlik kirjutusmasin sümboliseerivat piraatide tegevust paremini. Protestiks sülearvutite keelustamise vastu parlamendis ilmusid saksa piraadid tööle justnimelt kirjutusmasinaga. Foto: Madis Katz

takse, vaid failid peavad olema hajutatud – sellest tuletatakse üldine hajutatuse printsiip, mida saab rakendada rahanduses, tervishoius, transpordis jne." Suurte süsteemide hajutatuse tulemusena muutuvad need lollikindlamaks ning nende taastumisvõime paraneb.

Kui palun Märdil võtta ühe sõnaga kokku liikumise essentsi, kasutab ta ingliskeelset mõistet *resilience*, mis ongi tuletatav süsteemide hajutatusest ja avatusest. Paraku on hüpe autoriõiguste juurest taastumisvõime juurde väga suur. Veel keerulisem on selgitada seda laiemale üldsusele, mis seostab neid hoolimata piraatide pingutustest endiselt ühe konkreetse probleemikimbuga.

Piraadiparteide kasvuraskustele vaatamata on Falkvinge võrrelnud liikumise arengutrajektoori varasemate poliitiliste liikumiste, nagu töölisliikumine ja roheliste liikumine, omaga. Mis algselt oli pluraalsete vaadetega nišipartei, muutus aja jooksul üha konservatiivsemaks, suutes säilitada samas vajaminevat ideoloogilist teravikku.

Tuumaks oleva osa väljasõelumisega tegeletakse hetkel Euroopa tasandil, et panna paika järgmise aasta europarlamendi valimiste ühine platvorm. Siiski ei maksa karta, nagu dikteeriksid Euroopa piraadid, milline tuleb siinne valimisprogramm. „Loodavasse Euroopa Piraatide Liidu programmi saab sisse üksnes ühisosa erinevate maade piraatide ideedest," kiidab Põder piraate fundamentaaldemokraatia viljelemise eest.

Erisused piraadiliikumise sees

Vaidlused, mis internetiaktivistide seas programmi koostamisel ette tulevad, on ilmselt tulised, sest homogeensest piraatide grupist pole juttugi. Piraatide kaks suurimat keskust – Rootsi ja Saksamaa – kasutavad erakonna töös erinevaid meetodeid. Saksamaa piraadid on kogunud tuntust nn valgdemokraatia (*liquid democracy*)[2] mudeli rakendamisega. Põdra sõnutsi ei pea rootslased valgdemokraatiat aga üldsegi nii ägedaks.

Sealse organisatsiooni juhtimiskultuuri töötas välja Falkvinge, kes pidi temaga protestivaimus liitunud inimhulga mõistlikult vastloodud organisatsiooni töösse kaasama. Selleks utsitas ta inimesi ideede ümber koonduma, millest kasvasid hiljem välja suuremad töögrupid ehk sülemid, kes esitasid oma ettepanekuid partei üldkogule. „Mingis mõttes sarnaneb see sellele, mis toimub praegu parteides, kuid organiseerumine on hästi avatud ja vaba," täpsustab Põder.

Falkvinge on tutvustanud oma meetodit lähemalt raamatus „Swarmwise: The Tactical Manual to Changing the World", mida on võimalik internetis täismahus lugeda[3]. Teiste riikide piraadid võivad eelistada rootslaste juhtimiskultuuri sakslaste valgdemokraatiale või vastupidi, kasutada hübriidvariante neist kahest või mõnda sootuks teistsugust meetodit, näiteks OWSi konsensusmudelit.

Pikas perspektiivis soovivad piraadid parlamentide ja omavalitsuste juhtimissüsteemi uuendada, kuid nii valgdemokraatia kui ka sülemid peavad ennast esmalt praktikas rohkem tõestama. Kas piraatidel on olemas tööriistad 21. sajandi riigi juhtimiseks, on veel vara öelda. Ideaalses maailmas peaksid Lobjaka arvates ka tänased erakonnad „piraadistuma", mis tähendaks esimese asjana võimuvertikaali lõhkumist. „Selleta poleks aga tänased poliitilised parteid toimimisvõimelised," lisab Lobjakas annuse realismi.

Kui uurida praeguse võimuerakonna esindajalt, kas neil on mõtet mingites punktides piraadipartei tegevust kopeerida, kiidetakse küll Falkvinge algatust, kuid jäljendama seda veel ei kiputa. Reformierakondlane Andrei Korobeinik juhib tähelepanu hoopis tõigale, et Rootsis on piraadid valmis koostööks kõikide erakondadega, sest neil puudub päevapoliitiline agenda.

„Võimalik, et ka Eestis on ruumi sellise erakonna jaoks, kuid ka ilma eraldi erakonnata saavad IT-valdkonna poliitika kujundamisel rääkida kaasa vabaühendused," möönab Korobeinik, tunnustades sellega EIKi tegevust, kellega koostöös töötati välja möödunud aasta parimaks seaduseks nimetatud avatud andmete seadus.

Ka Elver Loho distantseerib end parteipoliitikast, andes mõista, et osava lobitöö tulemusena on võimalik ka MTÜdel seadusloomesse panustada. „Mulle tundub vahel, et suvaline kodanike eest võitlev apoliitiline MTÜ suudaks riigi poliitikat rohkem mõjutada kui suvaline Toompeal istuv opositsioonierakond. Lihtsalt natuke elementaarseid oskusi ja teadmisi on tarvis," tuleb Loho lagedale üllatava avaldusega.

Ilmselt tulebki piraatidel üle maailma leida esmajärjekorras vastus küsimusele, kas mõistlik on jätkata erakonnana või saab poliitilist diskursust mõjutada ka väljastpoolt? Rick Falkvinge tüüpi IT-taustaga inimesi, kes evivad ühtlasi väga tugevaid poliitikuvõimeid, ei ole piraatide seas just palju. Marginaalse opositsioonierakonnana on suudetud küll furoori tekitada, kuid piraatide võimekust valitsuses olles oma nägu ja senist mainet säilitada pole veel proovile pandud.

Ka Põder ei tea vastust küsimusele, mis juhtuks piraadipartei juhtimisstiiliga, kui satutaks koalitsiooni. Ilmselt eeldaks see suuremat distsipliini ning kodanikuallumatuse printsiibist irdumist. Aga võib-olla läheb sootuks vastupidi ja mitte piraate ei suruta olemasolevatesse raamidesse, vaid nemad hakkavad raame laiendama. „Tagatubades otsuste tegemise asemel sooviksid piraadid esindusorganites diskussioonikultuuri arendama hakata," kirjeldab Põder ühte võimalikku stsenaariumi.

Esinumbri otsingud

Eestis avaneks piraatidel esimene võimalus selleks juba sügisestel kohalikel valimistel, kuid oma nimekirjaga väljatulemine pole veel kindel. Piraadipartei osalemine KOV volikogu valimistel tuleks Põdra hinnangul kui välk selgest taevast, sest kohalikes küsimustes pole piraadid seni aktiivselt kaasa rääkinud. Ühise nimekirja asemel üritavad mitmed piraadid valimisliitude ridades kohalikesse esinduskogudesse pääseda. Nii leiab Põdra nime hoopis Tartu Vabakunna liikmete hulgast.

Kohalike valimiste asemel on piraadid keskendunud Euroopa Parlamenti pääsemisele, kuid selleks tuleb eelnevalt leida mõni staarkandidaat: „Soomes kandideerib Peter Sunde, kes on rahvusvaheline staar. Eestil võiks olla ka oma staar välja pakkuda. Kui pole staari, siis pole mõtet eurovalimistele punnitama minna."

Meelis Kaldalu näol lahkus erakonnast ainus staarpiraat, aga potentsiaalsete esinumbrite nimekiri, kuhu kuuluvad Eesti mastaabis lekitajad ja tuntumad häkkerid, on piraadiparteil juba olemas. Mida pole, see on selge jah-sõna. „Enamik kahtlevad, sest puudub struktuur ega soovita ise organisatsiooni vedada," loetleb Põder põhjuseid. Kui pakun välja, et ta võiks ise see nn staar olla, siis Põder pigem kahtleb oma võimetes. Kas olen piisavalt parlamentaarseks tööks võimeline? Kas saan seal hakkama? Need on küsimused, mis on saanud tema peas eitava vastuse, sest nagu Põder enda kohta ütleb, ei ole ta seda tüüpi inimene, kes teisi barrikaadidele ajaks või ise seal meeleldi seisaks.

Sügisel toimuvad Saksamaa Bundestagi valimised on liikumise elujõu esimeseks tõsiseks tuleprooviks. Hetkel ähvardab piraate oht üks kants kaotada. Veel olulisemad on aga europarlamendi valimised, mis ilmselt määravad, kas piraatide näol oli tegu pelgalt pinnavirvendusega või suudetakse areneda tõsiseltvõetavaks poliitiliseks jõuks *à la* rohelised. Eesti Piraadipartei on saanud mõnda aega rahvusvahelise tuntuse kiiluvees sõuda, kuid ilmselt on ka neil viimane aeg intellektuaalsest mõtteharjutusest reaalsete tegudeni jõuda. Hiljutine NSA skandaal näitas igatahes, et piraatide leib – infoühiskonnaga kaasnevad probleemid – ei kao kuhugi.

[1] Kopimi (ingliskeelsest väljendist „copy me") on tänapäeva infovabastajate lipukiri või kreedo, mis sisaldab endas Pirate Bay vaimus moraalset hoiakut ja laiemalt elustiili / maailma mõistmise viisi, mida on väljendatud nii kopimistlikus „pühakirjas" [kopimi.ee/scripture.html] kui üldises netipärimuses, mis käsitleb häkkerite jm nohikukultuuri vormide edendajate, kodanikuvabaduse aktivistide, võrguadminnide, piraatide, moodsate skeptikute, anonüümikute, krüptoanarhistide, lekitajate jt uuenduslike sotsiaalsete praktikate juurutajate vägitegusid.

[2] en.wikipedia.org/wiki/Delegative_democracy

[3] falkvinge.net/files/2013/04/Swarmwise-2013-by-Rick-Falkvinge-v1-Final-2013Jul18.pdf

HOOANDJA

Jätkame Müürilehe ja ühisrahastusplatvormi Hooandja koostöörubriiki, milles tutvustame lähemalt huvitavaid käimasolevaid projekte ning tegemisi, mille teostumisele ka Müürilehe lugejatel on võimalik kaasa aidata.

HOOANDJA

UUDIS

„KAAMOS" – ÜLEVAATENÄITUS JA RAAMAT EESTI KAASAEGSEST MOEDISAINIST

Projekt „KAAMOS", mille eesmärgiks on peegeldada eesti moe tänast seisu, koosneb kahest osast: näitusest ja raamatust. Näituse puhul on esmakordselt võimalus nautida korraga üheskoos enam kui 30 moelooja südamega loodud loomingut. Kõik spetsiaalselt näituse jaoks sündivad komplektid on saanud tõuke ideest mõtestada kaamoslikku – salapärast, hämarat ja ehteestilikku. Paralleelselt on koostamisel ka raamat, enam kui 200-leheküljeline fotoalbum, mis koondab oma kaante vahele lisaks näitusel osalevatele disaineritele ka ehte- ja aksessuaaridisainerite loomingut – kokku enam kui 60 tegijat. Näituse kuraatori ja trükise toimetaja Tanel Veenre sõnul on Eestis palju andekaid moeloojaid, kuid kõik toimetavad pigem oma nurgas ning seega on ühendav projekt äärmiselt vajalik.

Näitus „KAAMOS" toimub Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis (Lai 17) 27. septembrist kuni 24. novembrini 2013. Näitusel osalevad järgmised moekunstnikud: Anu Lensment, Anu Samarüütel, Aldo Järvsoo, Britt Samoson, Eve Hanson, Hanna Korsar, Juta Piirlaid, Kai Saar, Karolin Kuusik, Katrin Kuldma, Ketlin Bachmann, Kirill Safonov, Kristel Kuslapuu, Kristina Viirpalu, Kätlin Kaljuvee, Liisi Eesmaa, Liivia Leškin, Lilli Jahilo, Marit Ilison, Marin Sild, Laivi Suurväli, Liina-Mai Püüa, Oksana Tandit, Piret Ilves, Piret Puppart, Riina Põldroos, Zoja Järg, Taavi Turk, Tiina Talumees, Triinu Pungits, Ülle Pohjanheimo, Vassilissa ning Xenia Joost.

Trükise tegemisel lööb kaasa kohaliku moefoto paremik, sh Toomas Volkmann, Mark Raidpere, Herkki Merila, Maiken Staak, Madis Palm, Olga Makina ja Kalle Veesaar.

„KAAMOSE" teostumisele saab anda hoogu 17. septembrini aadressil www.hooandja.ee või QR-koodi vahendusel.

Tanel Veerne Kaamose projekti videokaadrist Hooandjas.

DOKUMENTAALIKA HARIVAD KINOÕHTUD LIIGUVAD TARTUST VÄLJA

Dokumentaalika on kolme ettevõtliku Tartu Ülikooli tudengi projekt, mille ideeks on luua tasuta platvorm kvaliteetdokumentaalfilmide näitamiseks ning ühiskondlikult olulistel teemadel arutlemiseks. MTÜ Dokumentaalika filmiõhtute juurde kuuluvad sissejuhatavad loengud, üritused on alati tasuta ning avatud kõigile huvilistele.

Praegu näitab Dokumentaalika tasuta dokumentaalfilme Tartus Genialistide Klubis ning lisaks mitmetel festivalidel, sh korraldab MTÜ Dokumentaalika kaks korda aastas ka kolmepäevaseid filmifestivale. Kui Hooandja projekt on edukas, on korraldajatel võimalik viia filmiõhtud Genialistide Klubist välja erinevatesse Eesti linnadesse ja väiksematesse kohtadesse, et kõik huvilised saaksid tasuta osa harivatest kinoõhtutest. Dokumentaalikat korraldavad Liina Ilves, Margus Vait ja Villem Varik.

Anna Dokumentaalikale hoogu kuni 12. septembrini aadressil www.hooandja.ee või skanni QR-koodi.

Uksed avas rõivapood honeyblue.ee

Uus rõivasait Honey Blue koondab samanimelisse internetikeskkonda taskukohaste hindadega *vintage* ja *second hand* rõivaid. Tegemist on poega, mille valik on suunatud klassikalist, kuid samas ka veidi isikupärasemat ja julgemat stiili eelistavale naisele, kes hindab mugavust ja pooldab taaskasutuse ideed, kuid ise võib-olla esmajoones turule või kaltsukatesse tuulama ei kipu. Esialgu vaid naistele orienteeritud ning pidevalt uuenevas sortimendis on lisaks rõivastele saadaval ka jalanõud ning mitmesugused aksessuaarid. Kuigi tegemist on veebipoega, on Tallinna vanalinnas (Müürivahe tn) võimalik tellitud rõivast ka soovi korral eelnevalt proovida. Kõigi ostude kohaletoimetamine on Eesti piires tasuta. Honey Blue on loodud Hanna Triin Sipose, Magnus Kallase ja Anna-Mai Männiku ühistööna. Inspiratsiooni oma visiooni arendamiseks ammutatakse Anne Valérie Hashi, Max Mara, Maison Martin Margiela, Christian Diori ja Jil Sanderi loomingust.

Honey Blue asub aadressil www.honeyblue.ee.

Sotsiaalse ettevõtluse inkubaator SEIKU ootab kandideerijaid

Eesti esimene sotsiaalse ettevõtluse inkubaator SEIKU ootab septembri lõpuni kandideerima maailmamuutjaid, kes soovivad lahendada ühiskondlikke probleeme läbi ettevõtluse.

SEIKU näol on tegu tänavu märtsis Tartus tegutseva Teaduse ja Kultuuri Sihtasutuse Domus Dorpatensise ellu kutsutud Eesti esimese sotsiaalse ettevõtluse inkubaatoriga. Sotsiaalne ettevõtlus on nii Eestis kui ka maailmas tõusev ettevõtlustrend, mille peamiseks eesmärgiks on luua läbi ettevõtlusmeetodite rakendamise ühiskonnas positiivset mõju.

Eestis on sotsiaalne ettevõtlus eksisteerinud ligi kaheksa aastat ning selle aja jooksul on üksikutest sotsiaalsetest ettevõtmistest kasvanud peaaegu eraldi sektori mõõtu kogukond erineva mastaabiga ettevõtetest. Vahest tuntuim sotsiaalne ettevõte Eestis on Uuskasutuskeskus, mille eesmärgiks on propageerida asjade uuskasutust ja vähendada seeläbi tarbimist ning laiendada keskkonnasõbralikku mõtteviisi.

Kui traditsioonilisi ettevõtjaid motiveerib sageli vaid mõni turutühimik, mille täitmisest kasumit teenida, siis sotsiaalse ettevõtja jaoks on eelkõige oluline just mõne konkreetse ühiskondliku probleemi lahendamine – olgu selleks siis koolivägivald põhikooliealiste seas, väikelastega emade tööpuudus, ülikiire HIV levik Eestis või midagi muud.

SEIKU juhi Kadi-Ingrid Lillese sõnul saigi sotsiaalse ettevõtluse inkubaator loodud mõttega aidata headel sotsiaalse ettevõtluse ideedel realiseeruda, pakkudes kvaliteetseid tugiteenuseid läbi eelinkubatsiooni- ning inkubatsiooniprogrammi. „Oktoobris enda esimese lennuga alustav inkubaator töötab sarnaselt mitmetele teistele ettevõtlusinkubaatoritele, sarnanedes oma programmilt enim siiski Tartu Loomemajanduskeskuse omale. Oktoobris käivituv kolmekuine eelinkubatsioon tugineb eelkõige koolitusprogrammile, mis aitab kõik ettevõtlusega alustamise küljed läbi kaaluda ning oma ettevõtte käivitamise igakülgselt läbi mõelda. Lisaks saab iga osaleja individuaalset tagasisidet ettevõtlusnõustajalt ning toimuvad mitmed olulised üritused koos juba tegutsevate sotsiaalsete ettevõtjate ning teiste Tartu inkubaatoritega. Eelinkubatsioonile järgneb aga juba üsna intensiivne seitsmekuine inkubatsiooniprogramm, mille jooksul töötavad värskete sotsiaalsete ettevõtetega Eesti parimad erialaspetsialistidest mentorid ja ettevõtjad ning ettevõtlusnõustaja – kõik see kokku moodustab ühe tõeliselt intensiivse ettevõtlusseikluse," rääkis Kadi-Ingrid.

Kõiki sotsiaalsete äriideedega ettevõtlushuvilisi ootab SEIKU meeskond huviga kandideerima nende eelinkubatsiooniprogrammi. Inkubaatori juht Kadi-Ingrid Lilles lisab lõpetuseks, et kõik, kes kahtlevad, kas see ikka võiks midagi neile olla, võiksid SEIKUga samuti julgelt ühendust võtta ja leppida kokku kohtumise tasuta konsultatsiooniks. Eelinkubatsiooni kandideerimise ning konsultatsioonivõimaluse kohta leiab täiendavat info SEIKU kodulehelt www.seiku.ee.

Draama
Eesti teatri festival 2013
draama.ee

Draama toob Tartu kesklinna lavastuskunstnike kobarnäituse „27"

2.–8. septembrini Tartus toimuv teatrifestival Draama, mille programm on koondunud sel aastal märksõna „ruumimaagia" ümber, toob Tartu kesklinna konteineritest galeriisse 27 lavastuskunstniku isikunäitused. Maret Kukkuri kureeritud *pop-up*-näitus „27" koosneb kahest osast: TÄNA tegevatest ja oma loometöö juba EILE lõpetanud kunstnikest. Näituseosas „TÄNA" astuvad üles Maret Kukkur, Liisi Eelmaa, Inga Vares, Tuulikki Tolli, Liina Unt, Marge Martin, Kristi Leppik, Arthur Arula, Anna Sui, Nele Sooväli, Jaanus Laagriküll, Epp Kubu, Kristiina Põllu, Silver Vahtre, Maret Tamme, Illimar Vihmar, Iir Hermeliin, Rosita Raud, Liina Tepand, Reili Evart ja Liina Keevallik. „EILE" ehk vanameistritest osalejate valik on tehtud kuraatori tahte ja hr Kustav-Agu Püümani suuniste alusel. Valik vanameistrite töödest ei tulene nende lavastuste publikumenust ega ka teatriajaloolisest tähtsusest, vaid on intuitiivne, lähtudes puhtast visuaalsest mõjust. Vaadata on võimalik Georg Sanderi, Meeri Säre, Eldor Renteri, Voldemar Haasi, Natalie Mei, Peet Areni, Aleksander Tuurandi ja Roman Nymani töid. Näitus on avatud festivali ajal ehitussoojakutes ning merekonteinerites Küüni tänaval ja Raekoja platsil. Näitusega tähistatakse ka Eesti Lavastuskunstnike Liidu 20. juubelit.

Rohkem teavet kobarnäituse „27" ja seal üles astuvate kunstnike kohta leiab Draama 2013 koduleheküljelt aadressil www.draama.ee.

Tallinna arhitektuuribiennaal uurib nõukogude ruumipärandi taaskasutust

Tallinna arhitektuuribiennaal ehk TAB on Balti- ja Põhjamaade üks olulisemaid arhitektuurisündmusi aastal 2013. Biennaali teema – taaskasutades nõukogude ruumipärandit ehk „Recycling Socialism" – avastab ja uurib sotsialistlikke ja modernistlikke ruume ning arhitektuurilisi ideid. Keskseks küsimuseks on, mida nendest minevikuideedest, -projektidest, -struktuuridest ja -materjalidest taasleida? Mida taaskasutada tulevikuutoopiate tarbeks? Arhitektuuribiennaali ajal taasavatakse linlastele seni suletud olnud ruumid ja antakse võimalus nõukogude modernismi aegseid legendaarseid hooneid taasavastada. TAB 2013 programmi kuuluvad kahepäevane sümpoosion kinos Kosmos, galaõhtu teatris NO99, kuraatorinäitus välisministeeriumi kilukarbisaalis, arhitektuurikoolide näitus Tallinna Linnahallis, temaatilised ekskursioonid, filmiõhtud, TAB klubi ja palju muud. TAB 2013 kureerivad b210 arhitektid Aet Ader, Kadri Klementi, Karin Tõugu, Kaidi Õis ja Mari Hunt.

TAB algab 4. septembril, kuraatorinäitus välisministeeriumis ja koolide näitus linnahallis jäävad avatuks septembri lõpuni. Väike-Õismäe visioonivõistluse töid, mida saabus rohkem kui 30 riigist, on võimalik näha pärast Väike-Õismäe päeva 7. septembril Eesti Arhitektuurimuuseumis.

TAB 2013 pass maksab kuni 1. septembrini 50 ja alates 1. septembrist 60 eurot. Galaõhtu pileti hinnaks on 30 eurot ning kahepäevase sümpoosioni eest küsitakse 24 eurot.

Vaata programmi aadressil www.tab.ee.

Suvel sündinud uus Eesti plaadifirma Frotee

Kohalikud melomaanid Snafu (Tõnis Kreinin), Errki (Erki Pruul) ning Melodija entusiast ja Jaan Kumani fänniklubi president Martin Jõela on loonud üheskoos plaadifirma, mille eesmärgiks on panna plaadile seni avaldamata popmuusikat Eesti lähiajaloost. Baltikumi baleaariliste rütmide otsinguil huvitub Frotee-nimeline leibel muu hulgas diskost, soulist, *fusion*'ist, *yacht rock*'ist, džässist, *ideal pop*'ist, *reggae*'st ja *psych-pop*'ist.

Kommunistliku režiimi ikkes olnud Ida-Euroopa riikides jäid nii mõnedki Läänest mõjutatud muusikud riigistatud plaadifirmade poolt avaldamata ning suurest osast idablokis valminud muusikast on saanud seni osa vaid vähesed valitud. Frotee parandab selle vea ning esimese väljalaskena esitletakse Tallinna popansambli Tornaado instrumentaaltsüklit „Regatt". 1979. aastal kuus instrumentaalpala lindistanud Tornaado nimetas lood Moskva olümpiamängude purjeregati järgi, mis toimus 1980. aastal Tallinnas. Lugusid mängiti tihti nii televisioonis kui raadios, kuid plaadil need sellegipoolest siis veel oma kohta ei leidnud. Tornaado instrumentaaltsükkel „Regatt" ilmus Frotee alt esimest korda helikandjal 10-tollises vinüülformaadis, tiraažiks 500 eksemplari. Ühtlasi on Frotee jõudnud välja anda aastatel 1977–1985 tegutsenud Pärnu ansambli Keeris singli „Öö ja päev". Kui Keerise omaloomingulise repertuaari paremikku kuuluv „Kontsert" ilmus õnneks ka Melodija vinüülil, on nende parim lugu „Öö ja päev" jäänud seni kättesaamatuks mis tahes formaadis. Nüüd on see olemas limiteeritud 300-eksemplarise tiraažina 7-tollisel vinüülsinglil. Kuigi Läänes võiks seda koguni *yacht-rock*'i tüüpi looks nimetada, on tegu Eesti maheda levimuusika näitega. Singli teiselt poolelt leiab süntpopiliku instrumentaali „Kujutlus".

Frotee tegemistega hoia end kursis läbi lehe www.facebook.com/froteerecords.

Muusikaline jalutuskäik Viljandi Music Walkil

21. septembril toimub Viljandis esmakordselt väikefestival Viljandi Music Walk. Korraldajate soov on tuua kopitanud kontsert-disko peoformaadile vaheldust ja külalisi oodatakse terve päeva vältavale jalutuskäigule, mis on palistatud kontsertide, kohvikute ja ebatavaliste vaatamisväärsustega. Festivalipäev algab juba kell 14.00 Fellini kohviku hoovis Marten Kuninga soolokontserdiga ja lõppeb hilisööl Lennukitehases. Sinna vahele mahuvad sel aastal plaadi üllitanud Wolfredti tasuta kontsert Viljandi Linnaraamatukogus ja Kondase Keskuse hoovis toimuv *indie*-piknik, kus esinevad Imandra Lake ja Galaktlan. Samasse kohta pannakse püsti ka plaadifirma Seksound *pop-up*-vegankohvik. Hilisõhtusel Lennukitehases toimuval üritusel astuvad üles Galvanic Elephants, Kurjam ja Wrupk Urei. Tantsulise plaadimuusika eest kannavad hoolt legendaarse *indie*-diskot viljeleva bändi Popidiot liikmed. Lennukitehas saab üheks õhtuks ka spetsiaalse sisekujunduse ja nii sise- kui välisseintele projitseeritakse kunstniku Martin Rästa visuaalne programm. Vaadata saab ka vanu dokkfilme ja avatud on Fellini suupistekohvik ja baar.

Festivalikavaga saab tutvuda aadressil www.facebook.com/viljandimusicwalk või otsida selleks puhuks trükitud „reisijuhti", mis aitab vaatamisväärsusi leida ja *walk*'ijaid ühelt kontserdilt järgmisele juhatada.

Piiratud koguses festivalipasse ja üksikpileteid saab osta Piletilevist. Päeva kaks esimest kontserti on küll tasuta, aga kui kõik pealtvaatajad ära ei mahu, eelistatakse eelmüügist pileti ostnud külastajaid.

Aktsioon „Linnatänava 1:1 makett Mere puiestee näitel"

Eesti Arhitektide Liidu noortekogu korraldab Tallinnas 30. augustist kuni 1. septembrini aktsiooni „Linnatänava 1:1 makett Mere puiestee näitel", mille käigus tutvustatakse nägemust ideaalsest linnakeskkonnast. Mere puiestee Inseneri ja Kanuti tänava vaheline lõik muudetakse kolmeks päevaks ümber jalgratturi- ja jalakäijasõbralikuks tänapäevaseks linnatänavaks. Sekkumise üks olulisemaid eesmärke on taaskehtestada tänav loomuliku osana linnaelaniku elukeskkonnast. Linnaruumi asemele, mida domineerivad autod, püütakse luua kõigi liiklejate jaoks hästi toimiv, huvitav ja sidus tänavaruum. Tänavale tuuakse uusi tegevusi, atraktsioone ja võimalusi.

Mere puiesteel kui peamisel Tallinna kesklinna merega ühendaval tänaval on kõik eeldused selleks, et kujuneda esinduslikuks Tallinna peatänavaks – elavaks ja võimalusterikkaks ühenduslüliks kesklinna ja mere vahel, kus leidub ruumi ja tegevusi nii tallinlastele kui Tallinna külastajatele. Kavandatav sekkumine on eksperimentaalne tööriist tänavaruumi kujundamiseks, mille abil on võimalik hinnata tänavaruumi planeeringu muutmise plusse ja miinuseid reaalses ruumis.

Rohkem infot on saadaval aadressil www.facebook.com/Makett11.

M1:1

LINNATÄNAVA MAKETT

„Suur-Sõjamäe" – dokumentaalfilm aiamaadest, aga mitte ainult

Nõukogude Liit lagunes juba üle 20 aasta tagasi, kuid poliitilise süsteemi vahetumine ei ole mõjutanud Eestis kõigi inimeste elu ühtmoodi. Moodne elu Tallinnas on drastiliselt muutunud, ent on kohti, kuhu need muudatused ei ole jõudnud. Aljona Suržikova täispikk dokumentaalfilm „Suur-Sõjamäe" („Not My Land") jutustab selle kogukonna loo, kes harib Tallinna Lennujaama taga Soodevahe pilpakülas ehk Suur-Sõjamäe endise aianduskooperatiivi maadel oma maalappe. Filmi keskmes on aiamaade „ajutised" kasutajad, äärmiselt erineva sotsiaalse tausta ja kodakondsusega inimesed, valdavalt endise Dvigateli töötajad, kellel palutakse kõnealuselt maatükilt lahkuda. Piirkond, mille riik kuulutas Tallinna Lennujaama omandiks, on võttepaigaks tõsielufilmile, mis avab end siinmail võõrkehana tundvate ja siiski tegutsemisvabadust ihkavate elanike ning neid kohaliku ühiskonna raamidesse suruva süsteemi kokkupuutest tekkinud konflikte. Arutletakse valulike vastuolude üle, mis tekivad pooluste – looduse ning tehnilise progressi, riigi ja kodaniku – omavahelistes suhetes. Arendustööd, mis lükkavad kõrvale maad seni kasutanud inimesed, on probleem, mis on mujal maailmas üha enam levinud ning puudutab ka väikese rahvastikutihedusega Eestit, kus on seni tundunud, et maapinda on piisavalt kõigile.

„Suur-Sõjamäe" (Eesti, 2011, Diafilm OÜ). Režissöör Aljona Suržikova, produtsent ja operaator Sergei Trofimov, muusika PanSonic.

Film esilinastub Tallinnas kinos Artis 5. septembril, alates 6. septembrist linastused kinodes Artis ja Coca-Cola Plaza.

MÜÜRILEHT AASTA LÕPUNI POSTKASTI TASUTA

Saada kõrvalolev tellimissedel meile postiga.

MÜÜRILEHT

SAAJA

TASUB POSTIKULU

Luba nr 1826

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

Jah, ☐
Soovin tellida *Müürilehe 2013. aasta lõpuni tasuta oma postkasti (2 lehenumbrit)**

(P.S. – lipiku pöördele võid kleepida postkaardi)

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

**Järgmise lehenumbri kätte saamiseks peab tellimus jõudma Müürilehe toimetusse hiljemalt 4. oktoobriks.*

ILUSAD HELID JA NATUKE EBAKÕLA

Küsis Mariliis Mõttus

„Minu arust kaob muusikast liigse puhtuse korral elu ära. Praegu on muusika produtseerimise selgekssaamine äärmiselt lihtsaks tehtud, aga tõeliselt heal lool peab olema isikupära, mingi väike knihv või nõks."

Sander Möldri muusikutee on kulgenud kõike muud kui sirgjoonelist rada pidi. Alates tšelloõpingutest ja raske roki kultushitte kaverdanud bändis trummide peksmisest kuni selleni, et praegu võib teda pea igal nädalavahetusel oma elektroonilist muusikat kummardava sooloprojektiga, DJ-na või hoopiski State of Zoe, OYTi või Leslie Da Bassi *live*-bändi ridades lavalaudadelt leida. Muusikavabadust Sandril enamasti polegi – kui tal ükskord prooviruumidest või rahvast pungil lokaalidest eemale õnnestub saada, viivad kõik teed ikka muusikani, sest vahel vajab Usheri vokaal oma lugudes kasutamise tarbeks naisvokaaliks ümberkruttimist, kokku ostetud vinüülid ülekuulamist ja uus muusika avastamist. Lasime Sander Möldril oma heligravitatsiooni järgi kulgevast elust lähemalt rääkida ja saime muuseas teada, miks temast enda arvates kunagi Eesti oma James Blake'i ei saa ning miks Red Bull Music Academys osalemine kohati sõjaväge meenutas.

Muusikaga tegelemine sai sinu jaoks alguse tšelloõpingutest. Kuidas sa lõpuks üldse elektroonilise muusikani jõudsid? Lugesin, et kuidagi oli sellega seotud Saaremaa plaadifirma Tiskotown.
Seotus Tiskotowniga tekkis hiljem. Seitsmendas klassis rokkbändis trumme mängides tekkis tunne, et 20 aastat vanade lugude esitamise asemel pakub rohkem pinget ise uut muusikat luua. Tšelloga oli ju ka lugude mängimise puhul kesksel kohal interpretatsioonioskus. Ja et ma veel klaverit mängida ei osanud ning mitmed sõbrad tegelesid produtseerimisega, alustasin samuti muusika loomist arvutis. Tiskotowni *vibe* oli Saaremaal muidugi tugev. Hästi palju eksperimenteeriti *house*'iga.

Sa oled juba alates 7. klassist nii-öelda bändivagunis olnud. Kas sa kunagi mõnda muud suunda ei ole plaaninud võtta peale muusika?
Pärast põhikooli lõppu tulin Tallinna Inglise Kolledžisse õppima. Ilmselt kaalusin ka traditsioonilisemaid ameteid, kuid keskkooli lõppedes soovisin siiski muusikaga jätkata, kuna see oli põhimõtteliselt kogu aeg mu kõrval.

Kas kogu selle muusikatarkvaras orienteerumise oled sa endale ise selgeks teinud?
Pärast keskkooli läksin ma Brightonisse elektroonilist muusikat õppima, aga enne seda katsetasin iseseisvalt. Kuna see skeene oli Kuressaares populaarne, siis leidus ka palju teisi muusikuid, kellega koostööd teha. Näiteks Erko Niiduga, kes on siiamaani üks mu parimaid sõpru, veetsime palju aega koos minu ema kohvikus öösiti musitseerides.

Kuidas Brightoni akadeemiline õhkkond võrreldes Eestiga oli? Kas enda asja lasti rohkem ajada?
See oli vaba ja lihtne. Toimus umbes kolm loengut nädalas ja selleks, et oma hinded kätte saada, ei pidanud just eriti palju tegema. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia õppekavasid vaadates olid need oma filosoofia ja muude alusainetega palju laiapõhjalisemad. Brightonis ei olnud sellist asja absoluutselt ja koolivahetuse tingiski osalt minu soov üldhariduslikke aineid õppida.

EMTAs oled sa nüüd juba magistrisse jõudnud. Ma ei saanudki täpselt aru, mida sa seal õpid, kas kompositsiooni või elektroonilist muusikat?
Ma ei ole selles isegi päris veendunud. Kui ma sinna õppima läksin, oli selle eriala nimi elektronmuusika kompositsiooni suunal. See nimetus on nüüd mõned korrad muutunud, nii et ma päris täpselt ei teagi, mida ma õpin *(naerab)*. Sisuliselt on see komponeerimine elektrooniliste vahendite abil.

On su õpingud sulle loominguliselt kasuks tulnud või kipuvad need pigem kammitsema?
Arvan, et oskan öelda seda paremini ehk viie aasta pärast, kuid hetkel tundub, et kaasaegne klassikaline ja tugevalt tonaalsest muusikast eemale hoidev suund arendab ja avardab mõtteid. Enne EMTAt kuulasin ebakõladeta ilusat muusikat. Viimased viis aastat olen oluliselt rohkem keerulise muusika maailmas ekselnud ja mingil määral aitab see ilusate helide loomisele kaasa.

Sa oled öelnud, et muusika tegemise juures on sinu jaoks oluline püsivus ja positiivne meelestatus. Negatiivsetest emotsioonidest sa siis, erinevalt paljudest teistest, inspiratsiooni ei ammuta?
Kusjuures minu jaoks on täiesti üllatav, et inimesed üldse melanhooliaga midagi teha suudavad. Kurvana või stressirohkel perioodil ma luua ei suuda. Pigem on just nii, et inspiratsioon tuleb siis, kui on hea olla ja seda on ka mu muusikast kuulda. Ma olen kurvemaid palu ka kirjutanud, aga need on pigem mu enda jaoks ning emotsiooni väljaelamiseks.

Kui tihti sa praegu üldse oma loomingus tšellot kasutad?
Muusikaakadeemias koos professionaalidega õppides kadus tšello mu loomingust vahepeal kuidagi ära. Mingil hetkel tekkis tunne, et oot-oot, ma ei oska ju tegelikult üldse tšellot mängida; las seda teevad need inimesed, kes oskavad, ja mina teen siis seda, mida mina oskan.

Muusika kirjutamisel tekib ikka neid kohti, kuhu sa kinni jääd. Vähemalt minul on nii, et värskete ideede tekkimiseks tuleb muuta ka konstrueerimismeetodeid.

Eelmisel aastal võtsin tšello kätte, nii et puudusid igasugused biidid ja sämplid. Hakkasin lihtsalt tšelloga pihta ja vaatasin, mis sellest välja tuleb. See materjal ei ole muidugi kunagi avalikkuse ette jõudnud ja ilmselt ei jõua ka, sest seal oli väga imelikku kraami, aga see oli huvitav eksperiment. Järgmiste asjade juures on mul tšello tegelikult praktiliselt igas loos.

Uus kauamängiv on sul siis juba töös?
Ma ei tahaks midagi lubada, sest selle juures on nii palju osapooli. Ühelt poolt mu enda pingutus ja motivatsioon. Teisalt küsimus, kes ja millal selle välja annab. Hetkel kirjutan ma EPd, mis ilmub oktoobri või novembri jooksul ühe Portugali plaadifirma alt. Sealt edasi võib-olla jaanuaris või veebruaris ka album.

Oma eelmisel aastal ilmunud EPd „Matches" kirjeldasid sa tantsulise ja sämplikesksena. Mis suunas sa tulevastel albumitel liikuda kavatsed?
Praegu olen ma niimoodi teinud, et see EP, mis nüüd peaks ilmuma, on loodud sama tehnikaga kui „Matches". Jälle hästi palju sämpleid. Kauamängiv tuleb ilmselt pisut uinutavam. Rohkem on päris pille.

Sa kipud oma lugudes vist enamasti soulist pärinevaid sämpleid kasutama?
Mul oli „Matchesi" puhul kuidagi väga raske sellest eemalduda, sest soul on muusika, mida ma igapäevaselt kuulan. Tahes-tahtmata ammutan sellest ka inspiratsiooni. Sämplite loend on sellel plaadil üllatavalt pikk – ühe pala puhul keskmiselt kümme erinevat lugu, kust midagi võetud oli. Põhiliselt olid kõik nendest 70ndate ja 80ndate disko- ja souliartistid. Mõni kaasaegsem asi ka vahepeale.

Peale tšello mängid sa ka trumme ja oled üsna vilunud klaverimängija. Kust sa need oskused omandanud oled?
Trumme hakkasin ma õppima pärast seda, kui tolle põhikooliaegse rokkbändi kitarrist mu pillimänguoskuse kohta küsis. Mängisin küll tšellot, aga selle bändi kontekstis ei olnud sellest kasu.

Sa oled praegu tegev ka State of Zoe ja OYTi ridades. Kuidas sul üldse enda loominguks aega jääb?
Enda loomingu jaoks võiks tõesti rohkem aega olla. Hetkel on iga paari nädala tagant State of Zoe või OYTi esinemised ning suurem osa ajast kulub nende ettevalmistamisele. Mu tšelloõpetaja ütles ikka, et sa oled nagu Hunt Kriimsilm – üheksa ametit ja kümnes on nälg. Mind on alati koostööd huvitanud, aga arukam on neid projektivormis teha ja rohkem EP või albumi kirjutamisele keskenduda. Kuna see muusika, mida ma State of Zoe ja OYTiga teen, on praktiliselt kõik minuga seotud, siis tuleb päris tihti sellist mõtet ette, et miski ei kõla hästi ja peaks selle ümber tegema või kuidas midagi ikka täpselt *live*'is esitada. Kõrvalt vaadates tundub, et see pole üldse mahukas, aga tegelikult nõuab see väga palju tööd.

Kas sa kannatad ka selle muusikutele omase perfektsionismihaiguse all, et kõik peab peensusteni lihvitud olema?
Kui ma alustasin, oli ülim muusikaline perfektsionism olulisem. Varem oli nii, et ma ei lasknud enne üldse mingit muusikat välja, kui ma sellega sada protsenti rahul polnud. Nüüd, olles aru saanud, et täiuslikkus ei ole alati esmane, olen selles osas järeleandlikumaks muutunud.

Sa oled üks neist õnnelikest eestlastest, keda võib nimetada Red Bull Music Academy vilistlaseks. Räägi natuke sellest kogemusest.
Minu jaoks oli seal kaks eesmärki: esiteks võimalikult palju muusikat teha ja üle maailma ideid vahetada ning teiseks kontakte luua. Põhimõtteliselt tulin ma sealt tagasi kolmekümne uue parima sõbraga. Nagu sõjavägi. See oli ikka megaintensiivne. Ma magasin selle kahe nädala peale kokku umbes viisteist tundi. Hommikul ärkasime pool kümme üles ja sõitsime bussiga stuudiomajja. Seejärel hommikusöök, siis üks loeng, lõunasöök, siis veel üks loeng, siis kella üheksani õhtul stuudioaega, siis peod ja siis kuskil kella nelja-viie ajal tulid peolt koju ja oligi nii, et kas tegid veel muusikat või läksid magama. Ja niimoodi iga päev.

Millal see juhtus, et Sander Möldri nimi ühel hetkel blogosfäärist üha tihedamini läbi hakkas käima ja seda pea igal nädalavahetusel mõne ürituse *line-up*'ist leida võis?
(Mõtleb pikalt) See on juhtunud kuidagi väga sujuvalt. Kui ma 2008. aastal Eestisse tagasi tulin, sain ma tuttavaks Clazzi tolleaegse programmijuhi Riin Urbanikuga. Ta kutsus mind Jazzkaare järelpeole plaate mängima. Ma ei olnud selleks hetkeks üle nelja aasta seda teinud. Põhimõtteliselt Clazzist asi algaski. Esimesel korral mängisin seal niisama ja ühtäkki hakkasin seda sujuvalt iga nädal tegema. Clazzis tutvusin ka Janno ehk DJ Questiga, kes on mind palju aidanud.

Kui palju sa oma esinemistega välismaale satud?
Sel aastal olin OYTiga Positivusel. Siis mängisin veel Satta Outside'il, mis on üks Leedu suurimaid festivale. Sügiseks on kinnitatud esinemised Norras, Soomes ja Portugalis.

Festivalidel esinemine hõlmab endas ka üsna suure publiku ees ülesastumist. Kuidas sul lavanärviga lood on?
See täiesti oleneb kusjuures. On mingeid hetki, mil ma avastan, et olen enne esinemist täiesti närvis. Selline väike närv on alati, aga see on iseenesest hea. Sõltub sellest, mis kontserdiga tegu on. Mõnikord ka sellest, kes saalis on, kuigi see ei peaks tähtsust omama. Mu tark tšelloõpetaja ütles jällegi, et sa pead isegi siis kindlalt mängima, kui president uksest sisse astub.

President ju oligi Positivusel.
Jah, ma mängisin Tallinn Music Weeki telgis plaate ja president seisis mu kõrval ning otsis mingisugust juhet, sest ta tahtis ka plaate mängida.

Paljud ütlevad, et kodupubliku ees on ikka õudsem üles astuda.
Ma mäletan, kui ma eelmise aasta talvel Norras Tromsų filmifestivali aftekal mängisin ja avastasin, et mul pole üldse mitte

Foto: Renee Altrov

mingit närvi. Ja samas tuled siia, vaatad publiku hulgast kõiki neid tuttavaid nägusid ja mõtled, et issand jumal. Positivusel on samamoodi pigem raskem mängida, sest seal näed juba kaugelt, et teda ma tean ja teda ka.

Kuidas sulle Eesti *house*'i-skeene hetkeolukord tundub?
Kask on hea ning Firejosé ja Robert Niko on viimasel ajal ägedaid asju teinud. Ajukaja vanast ajast loomulikult ka. Neid suuremaid ja väiksemaid asju on veel terve hunnik. Viimasel ajal on märgata selle žanri elavnemist ja populaarseks muutumist laia kuulajaskonna hulgas.

Oled sa viimasel ajal mingeid lahedaid muusikalisi avastusi teinud, mis sinus erilist vaimustust on tekitanud?
Ma olen viimasel ajal muusikas natuke pettunud. Kuna mängin iga nädal plaate, pean ma väga palju erinevat muusikat kuulama ja läbi kammima. Paratamatult on selle hulgas rohkem materjali, mis ei meeldi ning mõjub väsitavana.

Kuidas sul muidu laulmisega suhted on? Kas tulevastel plaatidel võib ka su enda vokaaldebüüti kuulda?
Kui ma rohkem tšellot üritasin mängida, siis mõtlesin, et prooviks laulu ka, aga ma ei ole ikka eriti vokaali tüüp *(naerab)*. Võin kuskil tausta laulda ja olen kunagi hästi pikalt ka poistekooris osalenud, aga mingit James Blake'i minust ikkagi ei tule. Isegi kui väga tahaks. Kõige rohkem mõjutas mind vahepeal see... *(Jääb mõtlema ja sukeldub lõpuks kotti oma läpaka järele, et laulja nime järele vaadata.)* Jai Paul! Tema lihtsakoeline vokaalikasutus kõlas ahvatlevalt. Mõtlesin, et niimoodi oskan ma laulda küll. Proovisin. Ei tulnud välja. Gonjasufi oli ka üks, kes minus sellise tunde tekitas. Kusjuures ma kasutan oma lugudes hästi palju meeshääli, mille ma naisvokaalideks keeran. Näiteks „In Your Eyesi" puhul võtsin appi Usheri vokaali. Pöörasin tagurpidi ja tegin kiiremaks.

Sa oled teinud koostööd Faye Houstoniga, kes Jazzkaare raames ka Eestis esinemas on käinud. Kuidas sa temaga tuttavaks said?
Temaga sain ma kogemata tuttavaks enne, kui ma Brightonisse otsustasin minna. Ma olin millegipärast nii julge, et kirjutasin Myspace'is erinevatele inimestele, et sul on äge hääl ja äkki teeks koostööd. Faye, teiste seas, vastas ja ta elas Brightonis. Läksin sinna kooli ja ta pakkus ühel päeval välja, et võiks kell kuus kuskil kellatorni juures kokku saada. Tegemist oli suure mustanahalise naisega ja ma veel mõtlesin, et mis siit nüüd tuleb. Faye on aga ülilahe inimene ja me saime kohe hästi läbi. Jõime mõlemad ühe õlle, hakkasime rääkima ja tegime juba järgmisel päeval koos muusikat. Kui tulin Brightonist koolist ära, möödus võib-olla paar kuud, kuni tekkis võimalus ta Eestisse esinema kutsuda. Nüüd on ta siin oma viisteist korda käinud. Juba täitsa estofiil.

Sa oled öelnud, et su muusikas kipub midagi ikka alati logisema. Kas see on sinu puhul taotluslik?
Minu arust kaob muusikast liigse puhtuse korral elu ära. Kuigi tänapäeval, mitte ainult *mainstreami*'i, aga ka populaarsemaid *house*'i, tekno ja *dnb* asju kuulates, on produktsioon kõla mõttes viimse piirini viimistletud. Mõnikord vürtsitavad ägedamad produtsendid oma muusikat näiteks mõne saundi üleliia valjuks keeramisega.

Praegu on muusika produtseerimise selgekssaamine äärmiselt lihtsaks tehtud, aga tõeliselt heal lool peab olema isikupära, mingi väike knihv või nõks.

Red Bull Music Academyst oled sa nüüd juba osa võtnud ja palju välismaiseid kontakte saanud. Üsna tüüpilise küsimusena pean ikka uurima, et kas ka sulle tundub piiri taga rohi rohelisem ja taevas sinisem?
See ei ole nüüd selles mõttes eraldi eesmärk, et kindlasti peab kuhugi välismaale saama. Vaikselt nagu tiksub peas. Kuna Eesti turg on lihtsalt nii väike, siis tegelikult võiks ju. Kui ma oma Soundcloudi vaatan, siis on kuulajate seltskond pigem väga rahvusvaheline. USAs kuulatakse palju. Lõuna-Ameerikas, Inglismaal, Prantsusmaal ja Venemaal ka. Kusjuures Leedus on rohkem jälgijaid kui Eestis. Sellele toetudes võiks ju arendada seda välismaa asja.

Mainisid enne, et järgmine EP ilmub sul ühe Portugali plaadifirma alt ja lisaks on varasemalt kõlama jäänud ka võimalik koostööprojekt ühe tuntud UK leibeliga.
Mul on nende mõlemaga praegu väga tihe suhtlus, aga pean lihtsalt muusikat looma. Ma vahepeal uimerdan selle koha pealt. Portugali plaadifirmaga on hästi läinud – nad lasevadki nüüd järjest mitu minu plaati välja. Praegu on lisaks veel üks Saksa ja Itaalia leibel, nii et huvi on, aga lihtsalt pole praegu väga materjali, mida neile saata. Ma olen natuke laisk olnud. Ongi täpselt see, et olen nende teiste projektidega liiga seotud ja oma aega on vähe.

Mis puhul sa Royal Albert Hallis esineda said?
Ma õppisin keskkooli ajal Šotimaal ja mängisin seal ühes kammeransamblis. Oli mingi võistlus, mille võitjad said Royal Albert Halli esinema. Lava ei asunud seal, kus see tavaliselt on, vaid rahva keskel ning kõrgemal. Ma olin seal šoti seelikuga ja no ma ei ole tüdruk *(naerab)*. Ma ei ole harjunud seelikut kandma, pluss ma mängisin tšellot!

Millega sa üldse muusikaväliselt tegeled? Palju sinu jaoks sellist aega eksisteerib, kus sa muusika sees pole?
Ma pean ausalt tunnistama, et ega väga palju aega muusikast üle ei jäägi. Tihtipeale on nii, et lähed ühest proovist teise ja kuulad muusikat või lähed õhtul koju ning otsid uusi lugusid. Kuulad mingeid vinüüle, mida pole jõudnud läbi kuulata, või siis raadiosaateid järgi, nii et see kõik on ikkagi väga muusikaga seotud. Pean tunnistama, et mingit muud suurt hobi nagu ei olegi. Võib-olla peaks tekitama. *(Irooniliselt)* Kardisõit näiteks või langevarjuhüpped.

Ametlikke videoid ei leia sinult Youtube'ist ühtegi. Kas sa ei ole mõelnud midagi sellega seoses ette võtta?
(Ohkab) Ma ei ole selle peale isegi ausalt öeldes mõelnud. Tean, et tänapäeval on see võib-olla eriti oluline, kuna Youtube annab nagu mingi lisaväärtuse. Ma arvan, et ma ei ole ise kunagi oma muusikasse nii tõsiselt suhtunud. Olen teinud seda lihtsalt seepärast, et see meeldib mulle, ja ma ei ole kunagi mõelnud, et peaksin oma muusikat kuidagi hirmsasti turustama. Kui see inimestele meeldib, siis jõuab see ise nende kuulajateni, kes seda kuulata tahavad, ja kui ei meeldi, siis ma ei hakka ka pükstest välja hüppama.

Nii et mingit väga hullu visuaalse kontseptsiooni plaani sa hetkel välja ei tööta?
Ma olen selle koha pealt võib-olla natuke vanamoeline või igav. Võib-olla on see oluline, aga mina seda oluliseks ei pea. Ma ei ole selline, et lähen iga kord mingi hullu riietusega esinema, et kogu see visuaalne külg tervikut toetaks. Vaatasin sel aastal New Yorgis toimunud Red Bull Music Academy pildigaleriid ja sealt jäi meelde peamiselt ainult üks tüdruk, kellel olid pikad mustad juuksed, lühike miniseelik, punased huuled ja iga pildi peal põhimõtteliselt üks ja sama naeratus. Seda arvesse võttes tekib küll korraks selline tunne, et peaksin võib-olla ikkagi oma isikuvisuaalidega tõsisemalt tegelema.

Sander Mölder

Žanr: elektroonika, soul, džäss

Diskograafia: „Matches" EP (Emerald City)

Bändid: State of Zoe
OYT
Leslie Da Bassi live-koosseis
Varasemalt ka Cosmoskva

@: soundcloud.com/sander

DJ-ANKEET

Foto: Hanna Samoson

Madis Aesma

Madise jutu saatel ärkab iga endast lugupidav Raadio 2 kuulaja – lisaks argipäevade hommikuprogrammist tuttavale häälele mängib Madis pilli Ans. Anduris, Eliidis, Röövel Ööbikus ja Köögis ning aeg-ajalt võib teda tabada ka plaadimängija tagant.

DJ-debüüt: Esimest korda mängisin muusikat teistele plaadi pealt ette enda mingil sünnal, äkki sain 8 või nii. Plaadiks oli Modern Foxi vinüül. Aga nii, et plakatil on kirjas nimi ja tegemist on korraliku peoga, mängisin vist kunagi Tartus mingil indiesh*t.ee üritusel Maailmas. Võis olla äkki 2006. aasta lõpp? Tegin seda koos Neeme Lopi, Lauri Järvlepa ja kellegagi veel. See pidi olema üks esimesi kordi.

Samas ma ei pea ennast tegelikult üldse DJ-ks – kui paar korda ämbritäie veega lõket kustutad, siis sa ei ole ju veel tuletõrjuja. DJ-ks olemine eeldab minu meelest kolme asja: seda, et sul on ilgelt palju plaate (peamiselt vinüüle muidugi), jube hea ja mõõtmatult lai muusikamaitse ja ka tehniline *skill* mängida ja miksida veenvalt kõikvõimalikku muusikat. Kahtlustan, et kui nende asjade eest näiteks kümne palli süsteemis mingeid punkte anda ja seejärel skoorid kokku lüüa, siis meie igakuise peo Kalamari Uniooni djuudide seas jääksin ma küll viimaseks, kuigi igas valdkonnas toimub teatav edenemine kogu aeg. Võib-olla saab minust kunagi DJ, võib-olla ka mitte.

Muusikas oluline: Peomuusikas ikka see, et oleks funk sees! Aga jube raske on kirjeldada, mida ma selle all mõtlen. Kindlasti mitte ainult George Clintonit, vaid mingit spetsiifilist võnget. Ja mingis mõttes meeldivad mulle ebatavalised lood, vead muusikas on ka sageli sümpaatsed.

Muusikas ebaoluline: Ei oskagi öelda, viiulid vanakooli diskomussis käivad sageli närvidele.

Mida mängin: Mulle meeldib muusika, mis on sooja saundiga – jällegi ei oska seletada, mida ma silmas pean. Aga jäise heliga tantsumuusikat on väga palju. Stiililiselt ilmselt igasugused hausist lähtuvad asjad ja mingid vanemad üllitised ka – need peamiselt 80ndate algusest. Aastaarvud samas suurt tähtsust ei oma.

Mida ei mängi: Ma ei ole vist ühtegi lugu mänginud, mis mulle endale sel hetkel ei meeldiks.

Eredamad mängumälestused: No viimane Kalamari Unioon Kultuurikatla Aias ja Kanala kohvikus oli täiesti fantastiline. Meil oli külaliseks Kris Luigend Haigla Peo ürraritelt. Väga tore oli, vaib ja muusika ja kõik. Veebruarikuine on ka eredalt meeles.

Tehnilist: Pioneeri asjadega olen rohkem sina peal kui muudega. Läpakast mängivad mussi ainult mingid *douche*-DJ-d, nagu ma olen aru saanud. Nii et seda ma ei tee. Peamiselt on ikka igal peol kasutusel mõningad uued CD-R-id ja erinev selektsioon hõredast vinüülikogust.

Nõuanne: Üks olulisemaid asju on see, et volüümidega ei oleks mingit jantimist – ehk kui mängid erinevaid lugusid näiteks erinevate seadmete pealt ja eri ajastutest, siis on ikka vaja kogu aeg jälgida, et lõppvolüüm oleks sama, mitte ei kõiguks. Rhythm Doctor vist mainis samuti seda siinsamas rubriigis. Ma ise oskan oma lühikesest kogemusest lisada seda, et ei ole hea mõte panna DJ-laua alla terve kast õlut või siis lasta kellelgi teisel see sinna paigutada. Veits puine on, kui DJ on rohkem täis kui enim purjakil peoline.

Viis klassikut: Ohio Players „Love Rollercoaster"; Common Sense „Voices Inside My Head"; Codek „Demo"; Eddie Floyd „Bring It On Home to Me"; Laid Back „White Horse"

Viis hetkekummitajat: Lindstrøm „No Release" Dwaalicht „Bird in the House"; Richard Rossa „The Day You Learn the Balance Is the Day You Die"; Arto Mwambe „Ombala Mbembo"; Scotty Coats „Double Fisted"

Muusikarubriigile keerab volüümi juurde: biit me

Earl Sweatshirt – Doris
(Tan Cressida, 2013)

Kuulas: Silvia Urgas

Kui kunagi on üldse olnud räpipunte, millesse kuulumine vanematele head meelt valmistab, siis kindlasti ei ole selleks Odd Future. Eriti kui su ema on õigusteaduse professor ja isa luuletaja ning su 15-aastaselt tehtud esimene *mixtape* sisaldab laulu nimega „epaR". Earl Sweatshirti vanemad reageerisid sellele kõigele nii nagu muretsevad pered muiste: saatsid Earli kõigist pahedest eemale Samoasse poiste erikooli ümber kasvama.

Eelmise aasta alguses anti 18-aastaseks saanud Earlile lahke luba USA pinnale naasta ja räpisõbrad hakkasid ootama pingsalt Odd Future'i imelapse debüütalbumit. Esimesed märgid olid lootustandvad: Odd Future'i „Oldie" ja Frank Oceani „Super Rich Kidsi" peal oli Earl veelgi kavalam, laisem ja parem kui varem.

Seega pole ime, et Earlilt verinoorena otseteed hiphopi klassikavaramusse lendavat plaati oodati – midagi sarnast, nagu Nas kunagi „Illmaticuga" korda saatis. „Doris" on aga plaat nagu plaat ikka: mõned lood jäävad, mõned hajuvad üsna pea suure kapuutsiga unustusehõlma, aga millegi suurema ja läbimõelduma ootus säilib. Tähelepanuväärne on aga see, kui aeglane album „Doris" on. Earlil pole mitte kuhugi kiiret. Ta kogub kuulajad hoopis enda ümber istuma ja jutustab neile lugusid, mis on kohati pigem *spoken word* kui noore vihase mehe räpp. Samas pole Earl olnud kunagi klannikaaslase Tyler, The Creatori stiilis agressiivne, pigem on ta introspektiivne kõrvaltvaataja.

Senikaua kuni Earl veel suuremaks ja küpsemaks kasvab ning lugudele rohkem liha ümber kasvatab, tuleks panna albumilt „Doris" kõrva taha näiteks pähe pesa rajava klaveriga „Chum" ja „Sunday", mille Earl koos Frank Oceaniga nii tülpinult kurvaks muudab, et Frank Oceani mullune plaat tundub vaat et entusiastlik. *Free* Earl!

Pond – Hobo Rocket
(Modular, 2013)

Kuulas: Ants Siim

70ndate psühhedeelse *spacerock*'i ning Tame Impala austajad võivad rõõmustada: Pond, Austraalia bänd, mille koosseisu kuulub kolm Impala praegust või endist liiget, on andnud välja oma viienda albumi. Hoolimata oma tagasivaatlikkusest on plaadil palju veidraid helikombinatsioone, mis panevad selle kõlama väga kaasaegselt.

Meeldejäävaid kitarrikäike ja viiteid minevikusaurustele leidub erinevatele maitsetele. Bo Diddley biidiga *stoner*'lik avalöök „Whatever Happened to the Million Head Collide?" võib tavalise muusikasõbra jaoks alustuseks petlikult eksperimentaalne ja rõhuv olla. Samas albumi teine ja viies lugu, varem singlitena ilmunud „Xanman" ja „Giant Tortoise", lasevad temalgi kergemalt hingata – kuulda saab White Stripesi laadset kiiresti meeldejäävat ühe massiivse kitarririfi juhitud garaažirokki.

Hingetõmbeaega annab Pond vähe. Nick Allbrooki moekalt iniseva vokaali kantud „O Dharmale" järgneb Black Sabbathi stiilis raiuv „Aloneaflameaflower". Nimilugu on ülejäänud kompotist eristuv: hoogsale raadiosõbralikule kitarritaustale laulab vokaali bändi kodulinna Perthi oma Erkki Hüva ehk Cowboy John, keda huvitab, mis uimasteid bändimehed pruugivad („*What kind of drugs you guys on?*"). Lühikese, 34 minutit kestva albumi lõpetab plaadi pikim pala „Midnight Mass", kus bänd on vabastanud end *spacerock jam*'i käigus otsekui neist vähestestki raamidest, mis ülejäänud lugude puhul täheldatavad olid.

Ansambli püsimatus ja truudusetus kindlale stiilile tuleb „Hobo Rocketil" ehk isegi paremini välja kui nende mullusel läbilöögialbumil „Beard, Wives, Denim", mis ei olnud nii „tagasivaatavalt edasiruttav", vaid pigem lähedasem Tame Impala loomingule. Tuleb märkida, et Impala värskeim album „Lonerism" on „Hobo Rocketi" kõrval ehk rafineeritum, Pondi üllitis samas jõulisem ja julgem. Igatahes laseb album aimata vägevat kontsertbändi – tõenäoliselt teeks Pond oma uusima albumi arsenaliga festivalilavadel Impalale silmad ette.

Fuck Buttons – Slow Focus
(ATP, 2013)

Kuulas: Mariliis Mõttus

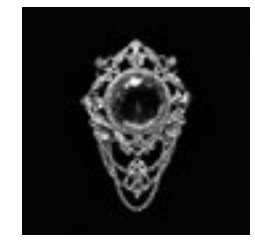

Andrew Hungi ja Benjamin Poweri ideedesulamist tekkinud bändi Fuck Buttons eelmiseid kauamängivaid „Street Horrrsing" ja „Tarot Sport" on nimetatud helisid väänava tumeda vundamendi ning sinna peale ehitatud helgemate meloodiakildude poolest ideaalseteks maailmalõpu eelpeo *soundtrack*'ideks.

Albumiga „Slow Focus" jõuab Fuck Buttons tolle peo agoonia- ja ekstaasisegusesse lõppfaasi: enamik varasematelt plaatidelt läbi käinud heledatest laikudest on maha lihvitud ning müravalangud kõlavad jõulisemalt ja süngemalt kui kunagi varem. „Brainfreeze" avab plaadi agressiivsete trummidega, mis segunevad tasaste paranoiavilksatustega, sulavad kriiskavatesse sündikäikudesse ning plahvatavad lõpuks rahutuks müratormiks, käivitades peas eelmistele albumitele omaselt filmilikke stsenaariume. „Prince's Prize'iga" annab duo plaadile kõige tantsitavama obaduse, tuues mängu selge vibaleva sündigruuvi ning sööstes seejärel „Stalkeriga" täiskäigul eesootava apokalüpsise poole. Epiloog „Hidden Xs" kasvab oma 10-minutilise kestuse jooksul eepiliseks helieksplosiooniks, millest ehedamat ekvivalenti valgusele tunneli lõpus otsida ei oskakski. Ainus fraas, mis selle loo tipphetkeks ühte punkti naelutatud pilgu saateks üle mu huulte suudab tulla, on „täitsa lõpp". Üsnagi eufooriliste tunnete seas leidub albumil „Slow Focus" ka hetki, kus üksteise otsa laotud kihid end väsitavalt kordama hakkavad – seda lugudes „Sentients" ja „The Red Wing". Viimane hakkab kõrva küll värske saundiga, aga mingil hetkel unustab bänd hiphopimaigulise biidi lihtsalt *loop*'ima ning jääb seda mitmeks üksluiseks minutiks mürakurikaga materdama.

„Slow Focuse" kuulamisel jooksevad peas pildid, mis muutuvad kohati hektiliseks nagu pidu keset „Matrix III" lõpustseene, kus plahvatused ja metallirahe toimuva hoomamise võimatuks muudavad. Sellest hoolimata kõrguvad paljude helide kohal jõud, ilu ja progress, mis tahavad viia adrenaliini kõrgemale, kui see tõusta jõuab. Sellise muusika saatel võtaks maailmalõpu vastu küll.

John Sand – Crude
(2013)

Kuulas: Martiini

Antud antropoloogilise albumi võib jagada kaheks osaks: esimene on raua isa ja teine on raud ise, milles raua isana esinevad elemendid ja aimdused meenuvad meile varasemast kultuuriloost. Mulle viskas esiteks helimälust ette Berliini Raadio juubelialbumil välja toodud helinäiteid üle maailma alates vaharullisalvestistest (nt lugu „Be-Be Mad") kuni Ameerika folgikogumikeni enne II maailmasõda („I'm Heading Home", kus *voc* gruuvib vana bluusi võtmes, refräänis kohtub ka kantriga, seda muidugi selle heas mõõtmes). „I Do Meat You" on spirituaal või ka algsoul. „Cool&Calmis" oleks juba tahtnud kaugelt kostvat bandžot või mandoliini kuulda, samas sobis ka aknast kostuv kitsede määgimine, mis asus kokku kõlama ülimalt just loos vallanud mitmehäälsusega. Ning kui sest juba küllalt sai, tuligi toekas käsipuu rütmi ja tempo muutuse näol, mis omakorda vaikselt vajus.

Aga „By the Washing Machine" on hoopis teise meeleoluga lugu, meenutab midagi „Eesti ballaadide" tumedusest. „Sunny Side'i" tugevaim element on *basso ostinato* ehk jonnaka bassi dialoog koeraga, sama koer hoolitseb väga hästi mitte ainult ülemineku eest järgmisesse loosse, vaid ka digimürarikka lainemühaga jalutskäigurütmi eest. Muidugi mõista tekib igal kuulajal oma lokaatorinaks, ega ilma selleta raua endani pruugi jõudagi (visandlike teostega juba on nõnda, jätavad palju tõlgendamisruumi, kuid on nõudlikud, st tuima lokaatoriga ära mine).

Põhiline raud on mõistagi vokaal, mis veab kõik eelneva kas või tagantjärele käima. See toimub ilmekalt esimeses loos „White Man". Alahinnata ei saa ka üldist kompositsiooni, mis on nimelt toores, aga kompaktne, moodustades isegi ringi, mida lõhub võib-olla ainult lugu „My Baby" (veidi üle pandud). Parajal määral kostavad plaadil efektid, põhiliselt kaja ja tempod, ning läbiv teema „rand". Palm särgilt ja lained voodilinalt kohtuvad kõik loos „Inconnu", moodustub pilves unistaja äraspidine surfimuss, lugu sobib plaadi lipulaevaks, ehk siis esilauaks, ideaalselt.

Odd Hugo – Odd Hugo
(Odd Hugo Music, 2013)

Kuulas: Berk Vaher

Kõik on paigas, kui lasta neil lihtsalt olla. Suvelõunal „sangast" tiksuda, grillipeol kuumarabanduse *soundtrack*'i esitada. Ja eriti viimasel juhul – nagu Tartu Muusikanädala avaõhtul kogetud – on võimalik neid ka huvi ja naudinguga kuulatama jääda, sest päris võluv on see kontrast lugude nukruse ja juhttandemi kavalalt välkuvate mustlasesilmade vahel. Nagu Odd Hugo oleks kutsutud kellegi matusele, mis aga viimasel hetkel ära jäi, ja bänd on muigamisi ikkagi otsustanud oma kava ette mängida.

Aga niipea kui ma Odd Hugo muusikale *mõtlema* hakkan, on „aususe ja autentsuse" teema mul nõngelt tee peal ees kui šerifi hobune. Ja seda ei juhtu kuigi sageli, kuna olen leppinud tõdemusega, et enamasti lähevad mäng, hübriidsus ja elegantne vale mulle (heliliselt) rohkem korda kui ausus ja autentsus – niivõrd kui ma viimaste täispuhtusse üldse usun. Nii ka *Americana* vallas: mul *on* Harry Smithi folgiantoloogia, kuid ma *kuulan* ikka jahirokki.

Ja sealt nood kõhklused – ma tajun, et Odd Hugo püüdleb ausa ja autentse kõla poole, aga ma kuulen neis kindlasti pigem jahirokki kui Metsikut Lääntt või Apalatše (kõik nood tempovahetused, džässi- ja progevihjed, mitu lugu ühes...). Kui ma mõtlen, et nad *mängivad*, siis tunnen, et väärtõlgendan neid enda kasuks. Kui ma mõtlen, et nad võtavad oma asja täiesti tõsiselt, siis naudin seda plaati vähem, kui too väärib.

Ma võin ju mõelda ka hoopis muust. Mõelda „David Axelrodist!", kui kõlab „Do I Offend You", või Jandeki ja Nick Cave'i arrennbii-duetist Kusturica filmis, kui kõlab „A Song For Ashes", või üldse tollest pasunate balkanlikkusest, mis justkui tunnistaks, et see kõik on ikkagi mäng, hübriidsus ja elegantne vale. Või ma ei pruugi üldse tähtsustada seda, mis mind minu kui egoistliku kuulaja maailmas liigutab, vaid aktsepteerin Odd Hugot niisugusena, nagu see on. Ehk siis lasen neil lihtsalt olla.

Aga mu ulakam pool igatseb siiski mingit häiret selles idüllis. Sulgeda nad ööpäevaks Barthol Lo Mejoriga Müürilehe toimetusse – kui loidab koit, kas on siis sündinud ehk mõni süüdimatu, maitselage ja tantsupõrandaid vallutav *hi-nrg-bluegrass*-oopus?

The Strokes – Comedown Machine
(RCA, 2013)

Kuulas: Raul Ojamaa

The Strokesi moodustavad neli meest New Yorgist, kes 2001. aastal oma debüütalbumiga „Is This It" kohe suurele areenile murdsid – seejuures nimetati neid kitarrimuusika päästjateks. „Comedown Machine" tuli välja ilma suurema kärata – see aga ei tähenda, et tegu on igava plaadiga. Pigem jääb just mulje, et bändil on üle pika aja stuudios lõbus olnud. Kui varem kirjutas laulja Julian Casablancas peaaegu kogu materjali ise (isegi bassipartiid), siis seekord on jäetud ruumi kõigi ideedele. Tulemus on üpris kirju. Kellele meeldib varajane The Strokes, leiab sarnast kõla loost „50/50". See on ka albumi kõige pungim lugu, mille jaoks Casablancas riiulist isegi megafoni stuudiosse kaasa võttis. Kuid see pole kõik – lood nagu „Welcome to Japan" („*what kind of asshole drives a Lotus*"), „Tap Out" ja „Happy Ending" on ühed gruuvikamad palad, mis bänd iial teinud. The Strokes särab jätkuvalt oma geniaalsete riffide ja kaasakiskuvate rütmidega. Torkab kõrva, et Casablancas on avastanud enda jaoks falseti ja seega on paljud lood lauldud varasemast pehmema maneeriga. „One Way Trigger" sarnaneb rohkem Casablancase sooloprojektile, liigitudes olemuslikult 80ndate *new wave* meenutuste žanrisse. Seda lugu on kritiseeritud suisa liigse sarnasuse tõttu A-ha hitiga „Take On Me". Sellised lood nagu „80's Comedown Machine", „Call it Fate, Call it Karma" ja „Slow Animals" näitavad täiesti uut suunda bändi loomingus. On hakatud katsetama atmosfäärilisusega ja Casablancas laulab malbemalt kui iialgi varem. „Call it Fate, Call it Karma" on albumi kõige nostalgilisem lugu, kõlades oma džässilike kitarride ja sumeda helipildiga kui teemalugu mõnest 60ndate filmist. Kuigi The Strokes on püüdnud taassaavutada „Is This Iti" edu, pole see õnnestunud. Samas on kuulda, et ambitsioon on ikkagi olemas, võetakse ette uusi helimaastikke ja üritatakse edasi liikuda. Bänd gruuvib sama hästi nagu alati, tegu on väga mitmekihilise albumiga, kuigi teist poolt sellest iseloomustab liigne *downtempo*. Kindlasti tasub kuulata mitu korda, sest mõned lood avanevad alles pärast mõningast kuulamist.

TOP 10

HYPNOSAURUS

Rohkem kui 20 aastat tagasi loodud Hypnosaurus ja nende muusika on tänu plaadifirma Porridge Bullet augusti alguses välja antud vinüülile kogumas fänne nii kodumaal kui ka mujal maailmas. Tükike Eesti elektroonilise muusika ajaloost, mis lindistati Ääsmäe mõisas 1992. aastal *kraut*'iliku palana kassetile ja mille 20 eksemplari jagati tol ajal laiali vaid „omadele", on nüüd saadaval ka 12-tollisena. Mis olid aga võtmesõnad neile *deep-house*'i ja tekno pioneeridele, kes Eestis esimestena Tallinna pimedates keldrites sellist kummalist rütmimuusikat esitasid?

1. Üheksas korrus vaatega üle Tallinna
2. Maailma atlas, reisimine suletud piiride taha
3. 50ndatest pärit lampraadio Sakta
4. Virumaa loodus ja linnad oma kontrastidega
5. Rataskaevu tänava lindistusmaja
6. Arthur Conan Doyle „Kadunud maailm", taustaks Kraftwerki album „Computer World"
7. John Peel ja BBC Radio 1
8. Railo, Ott, Vambola ja Tiit
9. Süntesaator Polivox
10. Röövelööbikute seltskond ja eriti Raul Saaremets

UUS EESTI BIIT

Foto: Tallinn Music Week

Marten Limbach

Sämplides kaasaegset folki ning lisades sinna moodsaid *juke*'i ja tekno kõlasid, loob Marten sügavaid ja minimalistlikke helimaailmu, moodustades korduvatest motiividest ja üllatuslikest vahepõigetest hüpnootilise ja meditatiivse keskkonna. Vürtsitades seda vihjetega sellistele kodumaistele artistidele nagu Orelipoiss, Mari Kalkun ja Mari Pokinen, saamegi vaikselt, kuid aina kindlama leegiga põleva uue nähtuse Eesti muusikapildis. Marten Limbach õpib hetkel Eesti Kunstiakadeemias graafilist disaini ja 29. juunil andis plaadifirma Eesti Pops välja tema debüüt-EP „Lained", mis sisaldab nelja pala jagu trippivat ja mõtteid kohendavat *ambient*-haussi.

Kes on Marten Limbach?
Poolenisti pärit Võrumaa metsade ja järvede vahelt, üles kasvanud Tallinnas. Peale muusika on veel kindlasti tähtsal kohal hea toit ja maailmas ringirändamine.

Millise loo peale sa ütlesid, et vot nüüd aitab, tahan ise muusikat teha?
See juhtus täpselt Mari Kalkuni „Hommikuvalge" ja DJ Screw *mixtape*'i vahel.

Üllitasid suvel plaadifirma Eesti Pops alt digitaalse EP, mida jagasite tasuta. Kuidas suhtud tasuta muusikasse? Kas kergelt kätte saadud materjal saab vähem tähelepanu?
Arvan, et üldiselt saab see kindlasti vähem tähelepanu, aga mina suhtun sellesse igati positiivselt

Tudeerid EKA graafilise disaini erialal ja oled ilmselt kursis plaadikujundustega, mida on läbi aegade tehtud. Kas sul on mõni absoluutne lemmik, kes väärib esiletoomist? Ja mida arvad inimestest, kes panevad plaadikaanele lihtsalt oma näo?
Absoluutset lemmikut ei ole. Viimaste endale soetatud plaatide hulgast paistab silma kõige sümpaatsema kujundusega Romare'i EP „Love Songs: Part One". Osad sellistest inimestest, kes plaadikaanele lihtsalt oma näo panevad, oleks võinud kindlasti valida alternatiivsema kujunduse ja lõpptulemus oleks olnud parem.

Tüdrukutele meeldib, kui mees oskab mingit pilli mängida. Kas oma nurgas valmis keevitatud elektroonika võib ka olla *chick magnet*?
Miks mitte?

Milline instrument/programm on sinu jaoks asendamatu?
Sämpler.

Kui sul oleks võimalus teha koostööd ükskõik millise muusikuga maailmast, siis kes see oleks?
Lee „Scratch" Perry.

Kuidas hindad hetkeseisu Eesti elektroonilise muusika maastikul?
Asi liigub jätkuvalt mööda tõusvat joont.

Nimeta mõned oma praegused lemmikartistid?
Teklife'i kutid.

Küsis Madis Nestor

Pane kõrv peale:
soundcloud.com/marten-limbach

ART IST KUKU NU UTI KURAATORI-KOOL ENESEANALÜÜSIS

Küsis Rael Artel

5. septembril avatav ART IST KUKU NU UTi festival eksperimenteeris sel aastal kuraatoriformaadiga. Katsejänesed ja näituse „PRADA PRAVDA" kuraatorid olid festivali korraldajate Rael Arteli ja Kaisa Eiche kõrval Marika Agu, Triin Tulgiste ja Marie Vellevoog.

ART IST KUKU NU UT on anagrammiline sõnamäng, õigemini tähemäng, ja selliseid väikesi mängukesi oleme festivali sees igal aastal mänginud. Tänavu mängime sõnapaariga „PRADA PRAVDA", millel pole pealtnäha mingit omavahelist seost peale ühe täheerinevuse kirjapildis. Viskasime selle palli õhku ja kutsusime teid kaasa mängima. Milline on teie lähenemine sellele sõnapaarile?

Marie Vellevoog: Need sõnad omandasid minu jaoks kõigepealt teatud mõttes sümbolite tähenduse: „PRADA" kui kommertslikkus ja moemaailm ning „PRAVDA" kui nii-öelda „tõde" või reaalsus. Alguses tundusid need kontseptsioonid justkui vastandlikud poolused, aga mida enam ma nende peale mõtlesin, seda rohkem hakkasid need mõisted omavahel kokku sulama. Lõpuks kujuneski minu lähenemiseks, et nii kommertsmaailm kui ka see, mida oleme harjunud pidama reaalsuseks, on sotsiaalse protsessi tulemusel tekkinud nähtused, mida iseloomustavad sarnased konstrueerimismehhanismid.

Triin Tulgiste: Minu jaoks hakkasid need kaks sõna tähistama juba alguses Ida-Euroopa põhimõttelisi valikuid, aga ka paratamatusi. „PRAVDA" toob meelde ebamugavana mõjuva nõukogude perioodi ja ideoloogilise surve, samas ka „inimväärse" elatustaseme ja nostalgia. „PRADA" viib mõtte ihaldusväärsele luksusele ja ilule, mis on aga siinse piirkonna elanike sissetulekut arvestades naeruväärselt kallis. Nii võivad need mõisted tähistada ida ja lääne erinevaid ajaloolisi suurvõime, mille suhtes Ida-Euroopal on täita sidekriipsu väike, kuid vastutusrikas roll. Aga et mitte jääda kinni küllaltki palju käsitletud teemasse, liikus mõte sealt edasi piiri- ja üleminekusituatsioonidele ka laiemas mõttes.

Marika Agu: Näituse pealkiri „PRADA PRAVDA" ei ole minu käsitluses ainuüksi viide moemaailmale ja kommunistlikule minevikule, vaid need sõnad tähistavad suhet kahe jõu/sümboli vahel, mis toidab dilemmana lugematul hulgal probleemipüstitusi kunstidiskursuses. „PRADA" kui midagi luksuslikku, ihaldusväärset, köitvat ning „PRAVDA" kui tõde paljastav, tegelik, ilmne on kaks kunstipraktikat konstitueerivat printsiipi, mille omavahelist sõltuvuslikku suhet kunstnik oma rõhuasetuses ühele või teisele poole kallutab.

Kaldusin oma kontseptsiooni sõnastades mõtlema sisu ja vormi kooskõla nihestatusele. Meelitav, köitev pealispind peidab enda all traagilist, karmi reaalsust, mille nautimine võib tekitada teatud süütunnet. Sealt tuleneb ka minu kontseptsioon „paheline nauding", mille kogemine on tegelikult väga individuaalne ja oleneb kasvatusest, kehtivatest seadustest ning valulävest.

KUKU NUNNU kuraatorikooli kasvandikud Marie Vellevoog, Triin Tulgiste ja Marika Agu. Foto: Patrik Tamm.

Kirjeldage oma tööprotsessi ja kunstnikke, kellega selle tähemängu sees koostööd teete.

T.T.: Tööprotsess on olnud otseses sõltuvuses KUKU NUNNU kuraatorikoolist. Mäng algas suhtlemisest väliskuraatoritega, kellest igaüks soovitas meile teatud hulga kunstnikke, kes võiksid nende arvates sõnamänguga „PRADA PRAVDA" kuidagi seostuda. Kokkuvõttes jäi nende pakutud umbes neljakümnest kunstnikust minu jaoks sõelale kaks nime: Dominik Ritszel ja Auto Italia South East. Dominik Ritszel on Krakówis resideeruv noor poola kunstnik, kelle peamiselt videomeediumis valminud tööd tegelevad nõukogude pärandiga ja sellega seonduvate probleemidega tänapäeval. Näitusel on video „Matkajad" (2012), milles näeme lagunenud nõukogudeaegses sõjaväebaasis sihitult hulkumas kaht sõjaväelast, kes ei leia endale muutunud oludes kuidagi mõistlikku tegevust. Auto Italia South East on aga kunstnike kollektiiv, kelle superilusas videos „Mu nahk sõdib andmemaailmaga" (2013) on teemaks kiire andmevahetuse ja visuaalkultuuri mõju kaasaegse inimese identiteedile.

Minu jaoks oli oluline teha koostööd nii alles karjääri alguses olevate kunstnikega kui kaasata valikusse ka mõni üldtuntud ja väljakujunenud autor. Selle ploki tuntuim kunstnik ongi rumeenlane Dan Perjovschi, kes on juba korduvalt ka Eestis esinenud ning on esindatud praegu joonistustega Kumu näitusel „Kriitika ja kriisid". Idee kutsuda Perjovschi ART IST KUKU NU UTile ei tekkinud aga tänu tema joonistustele, vaid hoopis 1993. aastal toimunud *performance*'i „Romania" tõttu, mille käigus lasi kunstnik tätoveerida oma käsivarrele sõna „Romania". Teos oli loodud kommentaarina värskelt taastekkinud Ida-Euroopa riikide rahvuslusele, aga ka paralleelsele kaubastumisele lääne silmis, kuna idaeurooplastest oli saanud „häbimärgistatud" odav tööjõud. 2003. aastal lasi kunstnik tätoveeringu eemaldada, kommenteerides nüüd omakorda rahvustunde tagaplaanile nihkumist ning siinse piirkonna kunstnike soovi mitte olla määratletud läbi oma päritolu. Mulle tundus, et nüüd, jällegi kümme aastat hiljem, võiks kunstnik muutunud olukorda taas kommenteerida, kasutades selleks juba joonistusmeediumit.

M.A.: Kontseptsiooni loomise juures hindasin väga kaaskuraatorite tagasisidet. Arvan, et seda võib pidada suureks luksuseks, kui neli kunstieksperti süvenevad sinu mõtetesse rohujuuretasandil, püüavad tuua nendes välja vajakajäämisi, lisada uusi vaatenurki jms. Tagasiside on väga oluline, sest on oht jääda kinni n-ö sundmõtetesse.

Kui kontseptsioon oli paigas, meenutas järgnev tööprotsess mälusahvris tuuseldamist. Vaatasin läbi fotosid nendest vähestest suurnäitustest, kus ma olen käinud, lugesin kirjapandud märkmeid, otsisin näitusekataloogidest kunstnikke, kes käsitlevad oma loomingus kas pahelise naudingu või üleüldist „PRADA PRAVDA" temaatikat.

Tööprotsessi käigus tuli välja, et vaatamata suurejoonelistele A-plaanidele, peab tagataskus olema kindlasti varuvariante – peab oskama loobuda projektidest, millele oled pühendanud nii enda kui kunstnike aega, energiat ja tähelepanu, kui nende idee teostumine muutub kannatamatult keeruliseks või võimatuks.

Lõppkokkuvõttes valisin koostööks eesti kunstnikud Dmitri Gerasimovi ja Kris Lemsalu. Nii Gerasimovi fotod kui Lemsalu installatsioonid peidavad endas kõhedust või lausa õõva, mis võib olla teatud tingimuste koosmõjul ka paheliselt nauditav.

M.V.: Minu kontseptsioonis on üheks keskseks teoseks – tegemist on ilmselt ka ühe tuntuima kunstniku tööga – Deimantas Narkevičiuse video „Once in the XX Century" (2004), mille kaasamise idee tekkis meil kohe esimese koosoleku käigus. Selles videos on kasutatud dokumentaalset materjali Lenini monumendi mahavõtmisest Vilniuses 1990. aastate alguses, kuid see on pööratud tagurpidi ja videos paistab, nagu kuju püstitataks rahvahulga rõõmuhõisete saatel. Kuigi sündmuse ideoloogiline taust on sellega vastupidiseks pööratud, ei muutu kuidagi monumentidega seotud ideoloogiliste protsesside toimemehhanismid. See, mida me oleme harjunud pidama iseenesestmõistetavate väärtuste kogumiks, on tegelikult alati sotsiaalselt konstrueeritud. Narkevičiuse video toob välja selle, kuidas rahvuslik ideoloogia suunab nii kollektiivset mälu kui ka kaasaja väärtushinnanguid, presenteerides kehtivat süsteemi ainuvõimalikuna.

Väliskuraatorite soovitustest haakus minu kontseptsiooniga Chelsea Knighti ja Mark Tribe'i video „Posse Comitatus", milles näeb paralleelselt sõjaväelaste treeningut ja selle põhjal loodud tantsulist *performance*'it. Sõjaväeline tegevus

paistab selles kontekstis samasuguse koreograafilise etendusena. Ülejäänud kunstnikud, kelle looming minu kontseptsiooniga haakub, otsisin ise välja – see oli vaieldamatult kõige aja- ja energiakulukam ülesanne näituse kokkupanekul, sest enne kui sobivad teosed leidsin, tuli läbi vaadata tohutu hulk materjali.

Oleme nüüd üle kolme kuu koos töötanud. Milliseks on kujunenud KUKU NUNNU kuraatorikooli kogemus? Mis on olnud kõige suurem töövõit seni ja kõige keerulisem probleem, millega olete kokku puutunud?

M.V.: Kogemus, mille ma kuraatorikoolist kaasa saan, on kindlasti väga väärtuslik, sest põhimõtteliselt õnnestus puututada tööprotsessi jooksul kokku kõikvõimalike võitude ja probleemidega. Suurimateks saavutusteks olid muidugi kunstnikelt saadud jah-sõnad ja see, kui mitmepäevase kataloogides ja internetiavarustes sobramise tagajärjel õnnestus leida suurepäraselt minu kontseptsiooniga haakuv teos. Muidugi ilmnes ka tagasilööke – näiteks ühe tuntud kunstniku teose tulekuga olin juba täielikult arvestanud, aga viimasel hetkel otsustas tema galerist ümber...

M.A.: Seni kõige suurem töövõit on olnud kataloogitekstide valmis saamine ning kõige suurem probleem ongi olnud nende kirjutamine. Olukorras, kus peab toetuma kunstniku märksõnadele sealjuures tööd ennast nägemata, on väga keeruline selle kohta midagi vettpidavat öelda, mis aitaks vaatajal teost paremini mõista. Sellegipoolest arvan, et suurim töövõit on alles tulemas – siis kui näitus reaalselt vaatamiseks valmis on.

Kohati on tekkinud probleeme kunstnikega suheldes – see nõuab suhtepsühholoogilisi oskusi ning delikaatset meelt, et saada kunstnike entusiasmi mitte jahutades kätte informatsioon, mis on vajalik suurnäituse koordineerimiseks.

T.T.: Kuna ma ei ole varem kuraatori rollis olnud, on kogemust raske millegagi võrrelda. Võin öelda, et kahtlemata andis see mulle väga palju uusi teadmisi nii kunstnike kohta kui ka väga praktiliste küsimuste osas. Suurim töövõit on huvitavate kunstnike nõusolek festivalil osaleda, aga ka teiste kuraatorite kaasamõtlemine juba alates projekti algstaadiumist, nagu Marika ka varem mainis. Kõige keerulisem on olnud festivali ettevalmistuse haldamine ja detailideni läbimõtlemine. Kuna varasemalt olen tegelenud vaid haridusprogrammide koordineerimisega, siis töö kogu festivali programmi, trükiste ja haridusprogrammiga on oluliselt keerulisem. Asjaolu, et meid on sel aastal kokku viis, teeb selle ühelt poolt kergemaks, kuna võimaldab kohustusi omavahel jagada. Teisalt muudab see mõned asjad ka keerulisemaks, näiteks kas või logistiliselt.

Mida peate kõige olulisemaks asjaks, mida olete seni teada saanud ja õppinud, või kogemuseks, mille olete omandanud?

T.T.: Olulisim on ilmselt teadmine, et festivali väiksus või asumine suurtest keskustest eemal ei tähenda, et hetkel tähtsad kunstnikud poleks huvitatud siia tulemisest. Festival andis aimu, mida on võimalik tegelikult väga tagasihoidlike vahenditega (rahvusvahelises kontekstis) ära teha. Aga ka seda, kui suur töö on ühe näituse kokkupanek, tööde tellimine, tekstide kirjutamine, kunstnikega jooksvalt suhtlemine ja lõpuks selle kõige näituseks vormistamine.

M.V.: Nõustun Triinuga, et väga oluliseks teadmiseks, mis selle protsessi käigus sai omandatud, on just see, kui palju tööd sellise näituse koostamine nõuab. Oluliseks kogemuseks on kindlasti aktiivne suhtlemine rahvusvaheliste kunstnike ja galeristidega ning pidev arvestamine näituse kui tervikuga – kuna näitus on viie erineva nägemuse kooslus, oli iga teose puhul oluline arvestada ka sellega, et ei kaoks terviklik kooskõla.

M.A.: Üheks olulisemaks asjaks pean üleüldise tööeetika tundmaõppimist – mis on need *dos and don'ts*, mida peab silmas pidama galeristide ja kunstnikega suheldes ning kuidas tiimina toimida, et kõik liikmed saaksid sinu oskustest ja teadmistest maksimumi. See tähendab, et vaja on erksalt kaasa mõelda alates kõigi kaaskuraatorite kontseptsioonide sõnastustest ning lõpetades tööde paigutusega ruumis, sest kunagi ei või teada, kuhu üks väljahõigatud niidiots välja võib viia.

Ühtlasi on minu jaoks väga põnev, kui kunstniku töö eksponeerimine nõuab süvenemist millessegi täiesti enda eriala välisesse. Näiteks Oliver Laricu töö „Doritaenopsis Aung San Suu Kyi" puhul vaatasin paralleelselt Youtube'is orhideede kasvatamise õppevideoid ning dokumentaalfilme Myanmari poliitilisest ajaloost. Kummalisel kombel õnnestus mul kohtuda saksa orhideearetajatega, kes olid juhuslikult Eestis puhkusereisil, ning küsida neilt nende ameti kohta.

TARTU GALERIID

FESTIVALI ERI 2013

1 GALERII NOORUS
Riia 11, 51010 Tartu
T–L 11–18
www.artcol.ee/avaleht/tkk-galerii-noorus/

Kaasaegse kunsti festival ART IST KUKU NU UT 2013 esitleb: PRADA PRAVDA Kuraatorid: Marika Agu, Rael Artel, Kaisa Eiche, Triin Tulgiste, Marie Vellevoog. Kunstnikud: Auto Italia South East, Wojtek Doroszuk, Kadi Estland, Dmitri Gerasimov, Alevtina Kakhidze, Chelsea Knight ja Mark Tribe, Laura Kuusk, Oliver Laric, Kris Lemsalu, Erkki Luuk, Deimantas Narkevičius , Franciszek Orłowski, Dan Perjovschi, Tanel Rander, Dominik Ritszel, Sven Sachsalber, Jaanus Samma, Što Delat?, Anna-Stina Treumund, Ulrich Vogl.
Avamine 5.09. **6.09.–27.10.**

2 TAMPERE MAJA
Jaani 4, 51007 Tartu
E–P 9–18
www.tamperemaja.ee

Uurimusi Mia Saharla (Tampere Kunstnike Liit) maalid. **12.09.–6.10.**

Ise tehtud elu Soome moodne naivistlik kunst. **5.10.–3.11.**

3 TARTU KUNSTIMAJA
Vanemuise 26, 51003 Tartu
K–E 12–18
kunstimaja.ee

SUURES SAALIS

Hans-Gunter Lock, Taavi Suisalu, Kilian Ochs ja Jamno Bergmann Nelja väga erineva taustaga autori meediakunsti põhine ühisprojekt. **02.09–22.09.**

Kus lõped sina, algan mina Eesti fotokunstnike ühenduse Foku egiidi all Anneli Porri poolt kureeritud Eesti fotokunsti ajaloo kaardistus. **28.09.–20.10.**

Kursi koolkond Tartu kunstivälja ühe olulisema kaubamärgi Kursi koolkonna suurnäitus XXV. **23.10–17.11.**

VÄIKESES SAALIS

Edith Karlson "Draama on sinu peas III" Eesti skulptuuri noore- ja mitte ainultt palju lubava, vaid ka palju saavutanud, põlvkonna paremikku kuuluva autori intrigeeriv ja humoorikas iskunäitus. **27.08.–22.09.**

Tõnu Tunnel "helemust/ süsivalge" ArtPrinti Noore Fotokunstniku Stipendiumi võitja isikunäitus. **Avamine 28.09.** **25.09.– 20.10.**

Kursi koolkond Tartu kunstivälja ühe olulisema kaubamärgi Kursi koolkonna suurnäitus XXV. **23.10–17.11.**

MONUMENTAALGALERITS

Margus Meinart Belgias resideeruva Tartu fooniga kunstniku maalinäitus. **29.08.–22.09.**

Kus lõped sina, algan mina Eesti fotokunstnike ühenduse Foku egiidi all Anneli Porri poolt kureeritud Eesti fotokunsti ajaloo kaardistus. **28.09.–20.10.**

Kursi koolkond Tartu kunstivälja ühe olulisema kaubamärgi Kursi koolkonna suurnäitus XXV. **23.10–17.11.**

4 TARTU KUNSTIMUUSEUM
Raekoja plats 18, 51004 Tartu
K–P 11–18
www.tartmus.ee

Metsa ja mere vahel. Loodus Eesti maalikunstis Võib-olla on just Eesti kunstnike traditsioonilisel isiklik ja emotsionaalne suhe kohaliku loodusega meie kunsti tähelepanuta jäänud trump? Eksponeeritud on loodust kujutava Eesti kunsti paremik, sh Konrad Mägi, Paul Burman, Konstantin Süvalo, Villem Ormisson, Johannes Võerahansu, Elmar Kits, Olga Terri, Aleksander Suuman, Henn Roode, Valdur Ohakas, Toomas ja Aili Vint, Peeter Mudist, Kristiina Kaasik, Jüri Palm, Peeter Allik, Eda Lõhmus jpt.
Avamine 28.06 kl 17 **28.06.–01.12.**

TARTU NOORE KUNSTI OKSJONI ÜRITUSED

Tartu noore kunsti oksjon i näitus Tartu Loomemajanduskeskuse Trepigaleriis ja kohvikus Spargel (Kalevi 13). **12.09.–5.10.**
Tartu noore kunsti oksjon Tartu Loomemajanduskeskuse saalis (Kalevi 17). **10.10.2013 kell 18.00.**

5 TARTU TEADUSPARGI GALERII
Riia 181a, 51014 Tartu
E–R 8–16
www.kunstilaenutus.ee/toimub/blogi
www.teaduspark.ee/uudised

Ago Teedema "Maa võitlev planeet" Näituse esmaesitlus toimus 2011. aastal Tartu Kunstimaja monumentaalgaleriis. Teedemaa on oma nätust nimetanud sputnikuperspektiivis piiguheitmiseks kodupaneedile, mis lähtub kosmonautika romantiseerimisest autori noorusajal ning 50 aasta möödumisest Juri Gagarini startdist. Maalidel väljenduvad autori sümpaatiad, antipaatiad ning protsesside isiklikud tõlgendused. **17.09.–30.11.**

6 TARTU ÜLIKOOLI KUNSTIMUUSEUM
Ülikooli 18, 50090 Tartu
E–R 11–18
kunstimuuseum.ut.ee

Mare Vint. Joonistused läbi viie aastakümne Uskumatu, aga tõsi – see on tunnustatud kunstniku Mare Vindi esimene personaalnäitus Tartus! Pelgalt värvipliiatsi ja tušiga valminud hõrgud maastiku- ja pargivaated ajavad isutama igavikulise Itaalia ja joonistuspaberi järele. **Kuni 15.09.**

Muusade tempel 210. aastapäeva tähistamiseks uurib Tartu ülikooli kunstimuuseum oma naba - mida, kuidas ja miks on kogutud kahe sajandi väitel kunstimuuseumisse ning kuidas on muutunud ruumid – muusade tempel – koos kogutud kunstiga. **Avamine 17.10 kl 16.15.** **17.10–17.05.**

7 Y-GALERII
küütri 2, 51007 Tartu
K–R 12–19, L–P 12–17
ygalerii.blogspot.com

Kaasaegse kunsti festival ART IST KUKU NU UT 2013 esitleb: PRADA PRAVDA Kuraatorid: Marika Agu, Rael Artel, Kaisa Eiche, Triin Tulgiste, Marie Vellevoog. Kunstnikud: Auto Italia South East, Wojtek Doroszuk, Kadi Estland, Dmitri Gerasimov, Dmitri Gutov ja Radek Grupp, Sanja Iveković, Alevtina Kakhidze, Chelsea Knight ja Mark Tribe, Laura Kuusk, Oliver Laric, Kris Lemsalu, Erkki Luuk, Deimantas Narkevičius , Franciszek Orłowski, Dan Perjovschi, Tanel Rander, Dominik Ritszel, Sven Sachsalber, Jaanus Samma, Što Delat?, Anna-Stina Treumund, Ulrich Vogl.
Avamine 5.09. **6.09.–27.10.**

PRADA
PRAVDA
artistkukunuut.org

Postlomograafia Klubi alustab tegevust

Sellest sügisest alustab Genialistide Klubis tegevust Postlomograafia Klubi, mis on nii virtuaalne kui füüsiline kooskäimiskoht neile, kelle jaoks on fotograafia pigem emotsioonid, katsetamine, juhuslikkus ja mängulisus kui korrektne teravustamine, kadreerimine, kompositsioon ning värvihaldus. Kaks korda kuus toimuvatel klubiõhtutel saab kuulata ettekandeid nii spetsiaalselt kutsutud lektoritelt kui ka liikmetelt endilt. Toimuvad ühised projektid, näitused ja muud klubiüritused. Täpsem info esinejate ja toimumisaegade kohta on saadaval klubi Facebooki lehel www.facebook.com/postlomograafia.

Noore kunsti oksjon, sügis 2013: fookuses on foto

Sügisel kaheksandat korda toimuv Tartu noore kunsti oksjon on liikunud kevadisest visuaalse identiteedi selgemast kujundamisest edasi oksjoni sisuliste muudatuste juurde. Uuendusena tõstetakse igal järgneval noore kunsti oksjonil esile mõni teema, mida tutvustada lähemalt nii kunstihuvilistele ja -kogujatele kui ka noortele kunstnikele.

Sügisene oksjon keskendub koostöös Tartu Kõrgema Kunstikooli fotoosakonna ja Tallinna fotokuuga fotokunstile. Oksjoni raames tutvustatakse nii noorte silmapaistvate fotokunstnike kui ka nende õpetajate töid ning enne oksjonit on kavas mitmed fotokunstiteemalised üritused.

Foto: Lilian Lukka

Viimastel aastatel tavapäraseks muutunud kunstiprofessionaalidest ja -sõpradest koosneva komisjoni tehtava valimiku kõrval näeb seekordsel oksjonil spetsiaalselt kureeritud fotovalikut ning ülevaadet Eesti nooremast maalist ja skulptuurist. Oksjonil tulevad esitamisele mitmete viimastel aastatel tähelepanu ja tunnustust pälvinud kunstnike tööd.

Kaheksas Tartu noore kunsti oksjon toimub Tartu Loomemajanduskeskuses 10. oktoobril kell 18.00 ning Tartu noore kunsti näitus avatakse Tartu Loomemajanduskeskuses 12. septembril kell 17.00. Oksjonitöid ja osalevaid kunstnikke tutvustatakse enne oksjonit ilmuvas kataloogis. Rohkem infot oksjoni, näituse ja ürituste kohta, alates 13. septembrist ka veebikataloogi, leiab veebilehelt www.lmk.ee/oksjonid.

Artishoki veerg

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Seekord otsime lahendust küsimusele, mis on cool?

LIIGA *COOL*'IDEST (NAISTEST)

Maarin Mürk

Seekord ajendas mind kirjutama Triin Tasuja veerg ZA/UMis („Sellest, kuidas *cool* ei tähenda mitte alati külma", 07.07.2013), milles ta räägib, kuidas üks sõber ütles talle, et ta on *too cool* ja poisid ei julge talle seetõttu läheneda. Ma ei tunne Tasujat ning järgnev ei puuduta niivõrd teda, vaid mind pani mõtlema ühe aspektina *cool* ise kui selline. Üldiselt tundub see kategooriana väljaspool head ja halba, üks nendest ägedatest asjadest, millest ei saakski nagu küllastust tekkida. Seega, millal on inimene niivõrd *cool*, et see võiks talle suhtluses maailmaga probleemiks muutuda?

Cool on laialt levinud, iseenesestmõistetav ja eneseküllane tähistaja, seepärast tundub selle osadeks harutamine nagu tarbetu ettevõtmine. Siiski, riskides lahtisest uksest sissemurdmisega, on *cool* minu jaoks hoiak, mida võiks iseloomustada sisemine tasakaal, eneseteadlikkus, tähelepanelikkus, reageerimisvõime, valvsus; teatav distantseeritus, mis annab rahu ja aitab säilitada väärikuse ka turbulentsetes olukordades. Ühtlasi on see loobumine eeldamisest, et ihad saaksid kuidagi väljastpoolt rahuldatud, nõudlikkusest enda tujudele vastutulemise suhtes. *Cool* on aristokraatlik ning sellega kaasnev mittehoolimine toob (parimal juhul) kaasa ka suuremeelsuse ja -joonelisuse.

See on ideaalpilt *cool*'ist. Ma arvan, et selliseks *cool*'iks saab mingi sisemise valgustumise teel. Inimene teab, mida ta endast kujutab, ei tõmble ringi ning on seetõttu lahe kaaslane.

Ja siis on veel teine *cool*, *mainstream version*. Outkasti Andre 3000 laulab koos Norah Jonesiga: „*Take off your cool, I wanna see you*." Lahedus on mask, mitte läbitunnetatud koodeks. Ning selline *cool* oma laiatarbelises ihaldusväärsuses korjab endale külge muu hulgas ka ringihõljuvat prügi. Ehk see, mis laheduse juures häirida võib, on haakinud sinna külge n-ö nähtamatud osised, mis peidavad end põhimõiste taha osavalt ära. *Cool*'i kui poosiga on lihtne hoogu minna ja üle kütta ning tulemuseks ongi *too cool for school* tüüpi inimesed, kes on ühel hetkel tüütult pretensioonikad ja patroneerivad ning teisalt jälle täiesti ükskõiksed. Lahe ei tähenda arvamust, et sa oled paljudest lahedam, sinu antud hinnangud on kuidagi pädevamad või peaksid üldse kedagi huvitama või ootamatu külm suhtumine on midagi muud kui lihtsalt ebaviisakus. Tõeliselt *cool*'il puudub vajadus kedagi paika panna, midagi iga hinna eest selgeks teha.

Seega seisnebki probleem liiasuses, st see „liiga" *cool*'i ees peidabki endas märkamatult kogunenud hoiakuid, mille eraldamisel saavad kõik aru, et need ei ole eriti lahedad, aga kompotti segatuna ei panda neid tähele. Analoogne probleem tekib minul isiklikult näiteks *liiga viisakate* olukordadega. Peentes restoranides, vastuvõttudel, renoveeritud mõisates ja maitsekalt uut ja vana miksivates talumajades tabab mind alati teatud tõmblus, tahtmine varastada natuke lauahõbedat või vehkida vähemalt sisse rull WC-paberit ning lüüa külge kelnerile (kellega ma tunnen teatud solidaarsust ja kellele ma tahaks kinnitada, et „tead, ma ei ole tegelikult üks nendest"). Samas ei pruugi mugavas, elegantses ja kenas olukorras ISEENESEST midagi halba olla, välja arvatud asjaolu, et need märksõnad tõmbavad magnetiga ligi ka näiteks repressiivsust, eeldades paindumist teatavate normatiivide järgi, võimalikult konsensuslikku käitumist jne. See ongi millegi „liiga" olemine, märkamatud lisandused, mis kuhjuvad ja hakkavad üldpilti mõjutama.

Teine huvitav aspekt Tasuja veeru puhul on see, keda antud probleem puudutab. Järele mõeldes ei kujuta ma hästi ette, et mingi *cool* mees peaks vajalikuks maailmaga jagada, et „tegelikult olen ma häbelik ja sõbralik" (võib-olla ainult Justin Petrone oma Anne & Stiili veergudes). Ehk siis miks naised, kes arvavad ka ise, et nad on päris lahedad tegelased, tunnevad siiski ühel hetkel vajadust teha selline avalik *statement?* Jättes siinkohal kõrvale võimaliku asjaolu, et nimetatud isik lihtsalt jagabki enda probleeme maailmaga lahtisema käega kui mõni teine, ning laialt levinud eelarvamuse, et mehed on kinnisemad, tundub mulle pigem, et isegi *cool*'i puhul, mis näib esmapilgul nagu soorolliülene kategooria, tunnevad seda lõksuna pigem naised kui mehed. Kui me ütleme, et keegi on „liiga lahe", siis me nendime tegelikult lihtsalt seda, et *he's out of our league*. Hapud viinamarjad! Ning sellele viinamarjale endale ei peaks üldse korda minema, kui ta kellelegi hapu tundub. Kui ei hammusta läbi, siis võib-olla pole vajagi? Kuid tundub, et isegi nii *cool*'i asja suhtes nagu *cool* ise tuleb tähelepanelik olla. On huvitav jälgida, millised võimalikud soorollid, VÕIMALIKKUSED selle taustal välja joonistuvad – kes tajub probleemina ennast ning kelle jaoks on *too cool* kellegi teise mure.

Autor: Maarin Mürk

ART
IST
KUKU
NU
UT

artistkukunuut.org

PRADA

Kaasaegse kunsti festival 05.09.—27.10.2013 K—P 11—18

PRAVDA

Tartu Kunstimuuseum (Raekoja plats 18)
Y-Galerii (Küütri 2) Galerii Noorus (Riia 11)

Tartu heade mõtete linn
Tartu Kõrgem Kunstikool
Eesti Kultuurkapital
Tartu Kunstimuuseum
Tartu Üliõpilasmaja
KAASAEGSE KUNSTI EESTI KESKUS
CENTER FOR CONTEMPORARY ARTS, ESTONIA
KULTUURIMINISTEERIUM

PUNASE PAINE

Kadri Rood

Marge Monko ,,Kuidas kanda punast?''
Tartu Kunstimuuseumis 4. juulist kuni 25. augustini.

Marge Monko näituse „Kuidas kanda punast?" pealkiri viib esmalt mõtted naistele ning punase riietuse (välja)kandmisele. Näitusel selgub, et teosed tegelevad küll naiste, nende olukorra ja õigustega, kuid mitte ainult. Näitus räägib ka ühe teise punase, nimelt vasakpoolse maailmavaate erinevate vormide „kandmisest" ning sellest, kuidas on ja olid lood selle maailmavaatega Eestis. „Kuidas kanda punast?" toob ühele näitusele kokku feministliku temaatika, naiste emantsipatsiooni, töölisklassi ja töölisliikumise, vabrikud, töötava naise tänapäeva Eestis, sotsialismi ning kommunismi pärandi.

Nii feminism kui vasakpoolsus on Eesti kontekstis keerulised, ebamugavad, natuke nagu piinlikuvõitu, kuid sellest hoolimata või isegi seda enam arutelu vajavad teemad, mille Monko sisukalt kokku viib. Näitust saadab kataloog, milles intervjueerib kunstnikku näituse kuraator Rael Artel. Intervjuu liigub kronoloogiliselt mööda Monko loometeed, valgustab selle olulisi punkte ning tõukejõude loomingu taga. See asetab teosed perspektiivi, annab taustateadmisi (näiteks ei pruugi noorem põlvkond teada midagi sokivabrikust nimega Punane Koit, ammugi mitte pruunseelikute ja Tõnissoni vastasseisust) ning tutvustab kunstniku töömeetodeid.

Näituse avab teos „Punane Koit". Tegu on videoga sellest, kuidas siiani alles olevale karkassile taasluuakse pikkade traditsioonidega sukavabriku nõukogudeaegne nimi. Vabrik, mis kandis esimese vabariigi ajal nime Rauaniit ning hiljem Punane Koit, tegutseb praegu Suva nime all. Video koondab endasse kõik näituse olulisemad teemad: vabriku endine nimi lausa nõretab punasest ideoloogiast, kuid hoolimata režiimi retoorikatasandil eksisteerivast võrdõiguslikkusest töötasid taolistes vabrikutes endiselt naised. See olukord pole muutunud tänapäevani, kuid valitsushoonete akendest vabrikute suuri „vaadet rikkuvaid" silte enam ei näe. Tööstuslik tootmine, nii palju või vähe kui seda Eestis on, on kolinud linnaserva või väiksematesse asulatesse. See on viidud avalikkuse silma alt ära koos töötajatega, kellest välismaale töölemineku tõttu on tihti puudus, kuid kes ometi jäävad esimestena töötuks, kui mõni suurem vabrik uksed sulgeb ning järjekordne tööstusharu Aasia riikidesse odava orjatöö peale suundub. Sukavabriku endine nimi on oma totras suurejoonelisuses aga isegi poeetiline, nagu ka video, mis kujutab selle kerkimist koidueelse Tallinna siluetile.

Monko loomingut iseloomustab võime oma peamisi töövahendeid – fotot ja videot – pidevalt värskena hoida ning uutes kooslustes ja kombinatsioonides katsetada. Sellest annab tunnistust fotofilmi leidlik kasutamine teoses „Nora õed", kus Kreenholmi vabriku nõukogudeaegsete propagandafotode taustaks on loetud sisse stseen austria kirjaniku Elfriede Jelineki näidendist. Näidendis tuleb vabaduse nimel kõrgema klassi elu hüljanud ja vabrikusse tööle läinud Nora naisi vabriku sulgemise eest hoiatama, puhkeb aga tuline vaidlus, kuna teised naised pole sugugi nii vaimustatud Nora usust vabadusse, välimise asemel sisemisse ilusse ning domineerivatest meestest lahtiütlemisse. Ka praegu on paljud naised oma traditsioonilised ühiskondlikud rollid sel määral omaks võtnud, et ajavad need segamini bioloogilistega ega oska muud tahtagi. Sealt ka suhtumine feministidesse kui suguõdedesse, kellel lihtsalt ei ole meeste hulgas lööki. Kuid pole ilmselt ka feministide asi minna „vabastama" kedagi olukorrast, millega „vabastatav" ise rahul on. Seda tehes seistakse praegu vastamisi täpselt samade vastuoludega, mida kohtas Jelineki Nora.

Jelineki näidend kritiseerib kapitalismi ning kujutab naise püüet väljuda süsteemist, millel on mehe nägu ning milles naisel on mehe määratud roll. Teksti saatma pandud fotod pärinevad aga riigikorrast, mis sõnades küll ebavõrdsuse probleemile lahendust pakkus, kuid tegelikku olukorda karvavõrdki ei parandanud. Töölisi au sisse tõstev nõukogude kord oleks justkui võinud olla Nora ideaal, kuid Monko teoses nägid Norat ja tema kaaslasi kujutavad naised ilmselt teistsugust tegelikkust. Siit hargneb ka punase ideoloogia „kandmise" teema Eestis ja Läänes. Lääne intelligents on olnud traditsiooniliselt pigem vasakpoolne ning nii mõnigi selle esindaja idealiseeris nõukogude korda, samal ajal kui Eestis ja ülejäänud Ida-Euroopas nähti vägagi vahetult selle korra inetumat palet. Vabanedes võttis Eesti selge suuna paremale, et rõhuvast korrast täielikult lahti öelda, kuid viimasel ajal on siingi näha paljude intellektuaalide pöördumist enam vasakpoolsuse, sotsiaaldemokraatia ja heaoluriigi poole. Samal ajal pööravad paljud Läänes pilgu hoopis paremale, sest heaoluriigi kestmine muutuvates majandustingimustes on sattunud kahtluse alla. Jääb tuleviku näidata, kummast poliitilise skaala otsast (kui üldse) on tulemas lahendus praegustele probleemidele.

Teos pealkirjaga „Vaba armastus" kõrvutab 1905. aasta paiku koolis käinud tüdrukute sotsialistlike ideedega põimunud vabanemispüüdeid portreedega tänapäeva noortest naistest, mainekate gümnaasiumite lõpetajatest. Konservatiivselt meelestatud Jaan Tõnisson kritiseeris toona ajaleheartiklis Puškini-nimelise tütarlaste gümnaasiumi õpilasi (keda vormiriietuse tõttu „pruunseelikuteks" kutsuti) vene sotsialistidega läbikäimise ja kõlvatu käitumise pärast. Praegustele koolilõpetajatele kuuluvad paljud õigused, mille eest toonased gümnasistid võitlesid, kuid kas sellega koos pole kadunud ka soov ja valmidus maailmas midagi muuta?

Kunstniku plakatiks vormistatud autoportreel „Ma ei söö lilli" näitab Monko propagandafotodele omases poosis musklit. Töö viitab naistepäevale ja sellega kaasnevale lillede kinkimise traditsioonile. Naistepäev on ühest küljest küll positiivne püüd naisi väärtustada ning juhtida tähelepanu nende probleemidele, kuid teisalt võib see seostuda hoopis nende surumisega tagasi traditsioonilisse rolli – naine kui olevus, kes ei vaja mitte poliitilisi õigusi, vaid pelgalt lilli ja ilusaid asju. Plakat kujutabki kittelkleidis töölisnaist, kes pragmaatiliselt lilledest keeldub – süüa need ju ei kõlba. Plakateid on näituse tarbeks trükitud suurem ports ning külastajad saavad neid ka koju kaasa võtta.

Töö pealkirjaga „8 tundi" tegeleb samuti vabrikute ja tööliste õigustega. See kombineerib esimese vabariigi aegseid fotosid Rauaniidi vabrikust loosungitega, millega töölisliikumise algusaegadel õigusi taga nõuti. Üks loosungitest, „Me tahame leiba ja roose ka", loob huvitava vastuolu eelneva teosega, kus töölisnaine lilli ei soovi. Küsimus paistab olevat selles, mida siis õigupoolest tahetakse: kas ilusamat elu (leib ja lilled) või midagi muud selle taga, mida lilled vaid varjutavad, olgu selleks siis konkreetsed poliitilised õigused või abstraktsem „vabadus".

Näituse viimaste töödega jätab Monko seljataha nais- ja töölisliikumise ajaloo ning jõuab tänapäeva Eesti probleemideni. Videos „Foorum I" on lavastatud ETV samanimeline vestlussaade vene keeles, külalisteks vene rahvusest naised, endised vabrikutöölised. Nende suhu on pandud poliitikute ja ametnike sõnad, millest paljusid nad ise ilmselt ei pooldaks, kuid samal ajal on siiski mängitud läbi olukord, kus võim ja hääl kuuluvad just sellele ühiskonnagrupile, kellel on seda tavaliselt kõige vähem – vene keelt emakeelena kõnelevatele keskealistele, madalama haridustasemega naistele. Töös „Foorum II" on antud samadele naistele tagasi nende eneste hääled. Nad räägivad töö leidmise raskustest ning toovad välja olulise mõtte: põlvkonnal, kelle lapsed on juba suured, kuid pensionipõlv veel kaugel, oleks ühiskonnale ja tööturule tegelikult palju anda, kui neid vaid enneaegu vanuse tõttu kõrvale ei lükataks.

„Kuidas kanda punast?" on konkreetse probleemideringiga tegelev uurimus või uurimuste kogum. Kiiret visuaalset elamust otsides sealt läbi jalutada ei maksa, videotesse ja kunstniku vaatenurka tuleks rahulikult süveneda. Väljapakutava ideestiku kunstniku poliitilise seisukohavõtuna tõlgendajad võivad olla muidugi poleemilised ning jääda eriarvamusele, kuid arutelu väärivad näituse teemad siiski.

näitus	kunstnik/kuraator	toimumisaeg	toimumiskoht	Indrek Grigor – „Kunstiministeeriumi" ja „Tartu mõliseb" toimetaja	Liina Siib – Estonian Arti peatoimetaja	Reet Varblane – Sirbi kunstitoimetaja	Marie Vellevoog – ART IST KUKU NU UTi trükise toimetaja	kokku
Nõukogude lillelapsed: 70ndate psühhedeelne underground	kuraatorid Terje Toomistu ja KIWA	15.03.–25.08.	Eesti Rahva Muuseum	5	-	4	-	**4,5**
Kuidas kanda punast?	Marge Monko / Rael Artel	04.07.–25.08.	Tartu Kunstimuuseum	4	4	4	5	**4,25**
Üks ja mitu maailma	Irving Penn / Andreas Nilsson ja John Peter Nilsson	14.06.–06.10.	Kumu	4	5	4	4	**4,25**
Kõrvalnähud	kuraatorid Laura Kuusk ja Pascale Riou	23.06.–28.07.	Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseum	4	4	3	5	**4**
Aedade järelelu	kuraator Eha Komissarov	10.05.–08.09.	Kumu	3	4	4	4	**3,75**
Kriitika ja kriisid. Kunst Euroopas alates 1945	kuraatorid Monika Flacke, Henry Meyric Hughes ja Ulrike Schmiegelt	28.06.–03.11.	Kumu	3	4	4	4	**3,75**
Repin. Vene suurmeistri elu ja looming Soomes	kuraatorid Linda Lainvoo ja Kerttu Männiste	09.02.–18.08.	Kadrioru Kunstimuuseum	3	-	3	4	**3,33**
Kõndides mööda salateid	kuraator Margit Säde Lehni	10.05.–08.09.	Kumu hoov	3	4	3	3	**3,25**
Mees ja naine	kuraator Mark Soosaar	12.06.–01.09.	Pärnu Uue Kunsti Muuseum	3	-	-	-	**3**
Metsa ja mere vahel. Eesti loodusmaal	kuraatorid Reeli Kõiv ja Tõnis Tatar	28.06.2013–31.01.2014	Tartu Kunstimuuseum	3	-	2	2	**2,33**

5 - klassika / 4 - vaatamist väärt / 3 - keskpärane / 2 - väheütlev / 1 - ajaraisk / - pole külastanud / ei soovi hinnata

MUUSEUM POLE STABIILNE, VAID VOOLAV JA ELAV SUHTLEMISEKS AVATUD PAIK

Küsis Triin Tulgiste

4.–5. juulil viibis Tartus seoses Marge Monko näituse „Kuidas kanda punast" avamisega Viini moodsa kunsti muuseumi mumok (Museum Moderner Kunst) kuraator ja auhinna Henkel Art.Award. žürii esimees Rainer Fuchs. Kasutasime juhust, et küsida Euroopa ühe olulisema kunstiinstitutsiooni esindajalt mõned küsimused.

Olete olnud seotud Viini moodsa kunsti muuseumi mumoki töö korraldamisega juba alates 1991. aastast. Millised on teie arvates väikeste muuseumite, nagu Tartu Kunstimuuseum, võimalused ja perspektiivid?
Muuseum on endiselt väga oluline institutsioon, millel on traditsioonist pärinev ajalooline autoriteet. Avalikkus jälgib muuseumi tööd ning selle toimimist ja nii on muuseum omalaadne kultuuriline märklaud. Muuseum pole stabiilne, vaid hoopis voolav ja elav suhtlemiseks avatud paik. Loomulikult on palju probleeme, näiteks majanduslikke, aga põhimõtteliselt on suurtes linnades ja väiksemates kohtades asuvad muuseumid võrreldavad, kuna mingil kombel on struktuurid ja ülesanded sarnased. Ka takistused pole niivõrd erinevad: väiksemates kohtades võib kujuneda probleemiks kuna see on eelduseks, et muuseumil on nii kohalikule kui välisele kunstiväljale midagi pakkuda. Selleks on vaja näidata kõige edumeelsemat, kõige lubavamat kunsti. Inimesed ei oota muuseumilt, et see üritaks kõigile meeldida, vaid et sel oleks oma äratuntav nägu. See omakorda nõuab programmi koostades teadlike valikute tegemist. Milliste täpselt, oleneb jällegi kohast, kus muuseum asub. Mõnikord on vajalik profiili täielik muutmine. Kui see on näiteks liiga ühte kohta tardunud või traditsiooniline, siis on oluline seda kaasajastada.

Mis on mumokis praegu olulist toimumas?
Viin on olnud alates 1980ndatest väga rahvusvaheline linn. mumoki programm sõltub väga paljuski meie kollektsioonist ja traditsioonidest. Me näeme kunsti valgustuslikuna, filosoofilise tööriistana visuaalse kultuuri väljal. Oluline osa meie kollektsioonist on 1960ndate kontseptuaalne kunst, mis on seotud igapäevaeluga, arengutega kunstiväljal, enesereflekssiooniga. Töötame selle traditsiooniga. Meil on väga tugev videokunstikogu ja hiljuti avati uus kino. Püüame tõsta esile kunsti erinevaid tahke. Kunstimuuseumi eelis on, et see on omamoodi pusle, mis koosneb erinevatest huvidest ja ideedest, ulatudes modernismist kaasaega. Oleme tundlikud ka muutuste suhtes, mis on tingitud sotsiaalmajanduslikest põhjustest ning mida käsitletakse noorel kunstiväljal. Sinna kuulub ka Marge Monko, kes tegeleb enda loomingus oma päritolumaa liikumisega kommunismist kapitalismi. Samal ajal peame aga tegelema ka klassikalise modernismiga, otsima selle näitamiseks uusi perspektiive. Kronoloogilise lähenemise asemel proovime luua näitusi mingite muude printsiipide alusel. Näiteks viisime ellu näitusteseeria, kus ühendasime kunstiteoseid mingite konkreetsete märksõnade alla, nagu keel, teema jms. Muuseum peab toimima lahtise aknana, mis toob kokku oma kaasaja ja noore kunsti, puuduv infrastruktuur, kuid kui vaadata näiteks mumokit ja Tartu Kunstimuuseumi, siis neid ühendab asjaolu, et mõlemad peavad toimima sillana oma konkreetse asukoha kunsti ja kultuuri ning rahvusvahelise kunsti ja kultuuri vahel. Iga muuseum peab tagama, et see on seotud kohaga, kus see asub, et tegemist on kohtumispaigaga kultuurist ja kunstist huvitatud avalikkuse jaoks. Oluline on, et muuseumil on olemas oma võrgustik, nõukogu või selle sõbrad – inimesed, kes elavad samas linnas, kes tunnevad muuseumi töö vastu huvi. Neid on tarvis töösse kaasata, mis aga ei tähenda, et nad peaksid programmi koostama, vaid nende tuge on vaja pigem vaimselt ja majanduslikult. Muuseum peab hoolima kohalikust kunstiväljast. See on see, mida kunstnikud ootavad, sest tegemist on ka nende muuseumiga. Nad soovivad, et muuseum hoolitseks nende eest. See aga omakorda ei tähenda, et muuseum on suunatud vaid kohalikule kunstiväljale. Tähtis on ka avatus väljapoole. Korraga on vaja mõelda väga paljudele erinevatele tahkudele. Kuid kõige esimesena tuleb muidugi tagada muuseumitöö kõrge kvaliteet, ning projitseerima selle minevikule. Nii tehes on võimalik mineviku tähendust muuta, püsida voolus ja töötada kollektsiooniga, mitte lihtsalt koguda, hoida ja eksponeerida. Uute perspektiivide loomine on aga võimalik vaid rahvusvahelise kunstivälja kaasamisel. See on see, mida inimesed ootavad. Nad ei soovi näha asju nii, nagu need juhtusid või kuidas nad on neid juba kogenud, vaid et neid esitataks läbi uute perspektiivide, mis on seotud nende enda igapäevaste kogemustega. Selles peitub muuseumi elujõud või ka kunsti kui sellise.

Marge Monko „Punane Koit" Tartu Kunstimuuseumis. Foto: Anu Vahtra.

Rääkigem auhinnast Henkel Art.Award. (HAA). Viimases Eesti visuaalkunstiajakirjas Kunst.ee ilmus artikkel Viktor Misianolt, kes väitis, et kunstiauhindade suur roll perifeersetes maades on märk väljaarenemata infrastruktuurist. Mis on teie hinnangul kunstiauhindade roll? Ning konkreetsemalt, mis on HAA eesmärk?
Kunstiauhinnad, kui nende loojaks on mõni selline kompanii nagu Henkel, sõltuvad suuresti sellest, kui professionaalselt nendega kaasnevat korraldatakse. Seni kuni kaasatakse eksperte, on see hea võimalus uusi kunstnikke kunstiväljale tõmmata. Sellised auhinnad motiveerivad kunstivälja ning seetõttu on neid ka mõttekas välja anda. Erakapitalil põhinevate auhindade puhul on oluline, et sponsorid püsiksid tagaplaanil. Minu kogemus on, et sponsorid ei otsi kunstiauhindadest niivõrd otsest tulu firmade reklaamimise näol, vaid lõikavad kaudset kasu – prestiiži, mis kunstiga kaasas käib. Samas sõltub mingi auhinna mõjukus ikkagi kunstnike kvaliteedist. Me peame olema teadlikud, et ka kunstiauhinnad mõjutavad kunstivälja ning noored kunstnikud lähtuvad teatud määral selliste auhindade profiilist ja valikukriteeriumitest. On hea, kui žürii on sellest teadlik, kuna sellised hindamisalused kujundavad ka kaasaegset ajalugu. Kunstiauhinna kui formaadi eest on raske põgeneda ja seda polegi vaja teha, arvestades riikliku rahastamise järsku vähenemist viimastel aastatel. Seega on kunstiauhindade näol (eeldusel, et rahastajad ise hoiavad tagaplaanile) tegemist juba tuntud ja töötavate traditsioonidega. Lisaks jäävad aastate jooksul välja valitud kunstnikud meie huviorbiiti.

HAA on orienteeritud Ida-Euroopale. Kas need kümme aastat, mil HAA on väljal tegutsenud, on toonud kaasa ka mingeid muutusi?
Mõningates aspektides jah, mõned kunstnikud muutusid nähtavamaks, mõned institutsioonid said rohkem tähelepanu. Ma arvan, et koostöö mumokiga oli küllaltki hea mõte. Samas peame endale aru andma, et see ei ole piirkondliku kunsti jaoks lahendus, vaid ainult tilk suures meres, aga vähemalt on see tilk olemas. Kunstimaailm on väga mitmekesine ja sellel on palju tahke, mida tuleb arendada – peavad olema galeriid, kunstikirjandus, samuti kogu see diskursiivse välja osa, mis on seotud ülikoolide ja akadeemiatega. Selles mängus on palju mängijaid ja minu arvates töötab see vaid siis, kui on ka palju aktiivseid osapooli, kes on omavahel seotud. Ja oma roll on kindlasti ka kunstiauhindadel ja kompaniidel, kes neid spondeerivad. Seda tuleb vaadata kriitiliselt nagu ka välja teisi osi.

Rääkigem lõpetuseks ka Marge Monkost, HAA möödunudaastasest võitjast. Te olete tema näituse kuraator mumokis. Mida arvate tema Tartu näitusest ja kuidas te Monko töid kirjeldaksite?
Möödunudaastast võitjat valides märkasime, et mitmed kunstnikud tegelevad mingil viisil oma maa ajalooga. Nad jälgivad käimasolevaid arenguid, vaatavad tagasi ajalukku, tegelevad isikliku ja rahvusliku identiteediga ning kritiseerivad ka selle skemaatilist käsitlust. Selles liinis oli Marge üks tugevamaid mitte ainult poliitilise teadlikkuse osas, vaid ka esteetiliselt. Ta oli oma uurimuses ning sellest tulenenud materjali kunstiteoseks muutmises veenvalt järjepidev. Tema töödes võib näha süvitsi minevat huvi. Mulle meeldib Tartu näitus väga, sest see rõhutab siinset arhitektuuri. Kunst on alati mingil viisil arhitektuuriga seotud, kas või kõige laiemas mõttes identiteedi konstrueerimise kaudu. Milline on tehaste roll identiteedi loomisel jne. Samuti „Punase Koidu" ekraan, mis on väga teadlikult arhitektuurseid suhteid puudutav. Lisaks muidugi näitusesaali enda arhitektuur. See kõik juhib tähelepanu asjaolule, et arhitektuur ei ole neutraalne, vaid tegemist on ideoloogilise ruumiga. Veel meeldib mulle, et näitus on kontsentreeritud ning paistab silma tõsise kuraatoritöö poolest. Tööde eraldi ruumidesse paigutamine rõhutab põhiteemasid väga loogilises järjekorras. Oluline roll on ka kunstniku kvaliteedil, kuna Marge Monko ise on väga teadlik ruumi eelistest ja lõksudest. Seetõttu töötab ta ka noorte arhitektidega, mis annab omakorda aimu tema professionaalsusest.

draama.ee

Draama

Eesti teatri festival 2013
Ruumimaagia
2.–8. septembrini Tartus
Kuraator Iir Hermeliin

Esmaspäev, 2.09

15:00
Festivali avamine linnaruumis

18:00 – 19:30
Metsik urisev õnn NUKU Teater
SÄRTS! Sadamateatris

20:00 – 22:30
Hea, Paha ja Inetu VAT Teater
SÄRTS! Tartu Uues Teatris

Teisipäev, 3.09

11:00 – 17:00
Eesti Lavastuskunstnike Liidu sügiskool
Tartu Loomemajanduskeskuses

18.00 – 19.00
Nox Twisted Dance Company
SÄRTS! Tartu Ülikooli kirikus

18:00 – 21:05
Kolm õde Eesti Draamateater
RUUMIMAAGIA Vanemuise suures majas

19:00 – 20:30
Faust VAT Teater
RUUMIMAAGIA Tartu Uues Teatris

21:30 – 01:00
Hamlet Tallinna Linnateater
LISAPROGRAMM Sadamateatris

21:00 – 22:00
Tornimuusika Draama eri – Mari Pokinen
Jaani kiriku tornis

22:00 – 23:00
Nox Twisted Dance Company
SÄRTS! Tartu Ülikooli kirikus

Kolmapäev, 4.09

17:00 – 18:30
Faust VAT Teater
RUUMIMAAGIA Tartu Uues Teatris

19:00 – 21:30
Maria Stuarda Teater Vanemuine
RUUMIMAAGIA Vanemuise väikeses majas

20:00 – 21:30
Tühermaa R.A.A.A.M
RUUMIMAAGIA Roosi tn lennuangaaris

22:00 – 23:15
Bistro Beyond Piip ja Tuut Teater
RUUMIMAAGIA Genialistide Klubis

22:00
Ansambli Kriminaalne Elevant kontsert
Festivali Klubis

Neljapäev, 5.09

18:00 – 19:00
Pung Kompanii Nii
SÄRTS! Tartu Ülikooli kirikus

19:00 – 21:45
Boyband Endla Teater
SÄRTS! Vanemuise suures majas

20:00 – 21:30
Tühermaa R.A.A.A.M
RUUMIMAAGIA Roosi tn lennuangaaris

22:00 – 23:15
Bistro Beyond Piip ja Tuut Teater
RUUMIMAAGIA Genialistide Klubis

22:00 – 23:30
Mutantants ehk Tuhat tantsu, mida tantsida enne kui sured Cabaret Rhizome
SÄRTS! Tartu Uues Teatris

22:00
Teatribändide festival
Festivali Klubis

Reede, 6.09

17:00 – 18:50
Suur õgimine Teater NO99
RUUMIMAAGIA Sadamateatris

19:30 – 21:45
Hamlet Anderson Endla Teater
RUUMIMAAGIA Vanemuise väikeses majas

20:00 – 21:00
Pung Kompanii Nii
SÄRTS! Tartu Ülikooli kirikus

22:00 – 23:30
Mutantants ehk Tuhat tantsu, mida tantsida enne kui sured Cabaret Rhizome
SÄRTS! Tartu Uues Teatris

22:00
Teatribändide festival
Festivali Klubis

Laupäev, 7.09

14:00 – 14:45
Suur maalritöö Teater Ugala
LISAPROGRAMM Teatri Kodus

16:00 – 18:30
Koera süda Vene Teater
RUUMIMAAGIA Vanemuise väikeses majas

19:00 – 22:40
Sajand Teater Ugala
LISAPROGRAMM Vanemuise suures majas

22:00
Teatribändide festival
Festivali Klubis

Pühapäev, 8.09

12:00 – 12:50
Armunud kastis Teater Vanemuine
LISAPROGRAMM Teatri Kodus

16:00 – 17:10
Simulaakrum Von Krahli Teater
SÄRTS! Genialistide Klubis

18:00 – 18:50
Läbipõletajad Erik Alalooga, Andreas W, Tanel V. Kulla, Taavi Suisalu
SÄRTS! Tartu Uues Teatris

19:00 – 20:10
Simulaakrum Von Krahli Teater
SÄRTS! Genialistide Klubis

Piletid eelmüügis Piletilevi müügipunktides ja piletilevi.ee, vabade kohtade olemasolul tund enne etenduse algust kohapeal.

NB! Etenduste algusajad ja toimumispaigad võivad muutuda. Lähem info draama.ee või telefonil 1182

RUUMIMAAGIA Festivali põhiprogramm, kuraator Iir Hermeliin
SÄRTS! Festivali kõrvalprogramm
LISAPROGRAMM Festivali lisaprogramm

Täispilet 15 €
Sooduspilet 11 €
Lastelavastused 7 €

Sooduspilet kehtib ISIC- või ITIC-kaardi esitamisel, SEBE kliendikaardi omanikele, pensionäridele ning Teatriliidu liikmetele soodustust tõendava dokumendi alusel.

Tõlge inglise keelde
Vene keeles

draama.ee

OTSIDES ELLUJÄÄMISVÕIMALUSI

Priit Põldma

ja nad kõik olid kohal
iga viimane kui üks
ja nad teadsid mu nime
ja mina ukerdasin nagu põrnikas nende toolide seljatugedel
(Sarah Kane ,,4.48 psühhoos'', tõlkinud Laur Kaunissaare)

Žanr: katkendid kirjavahetustest Juhan Ulfsaki, Heigo Tederi ja Kalev Kuduga, kes on toonud Eestis lavale Sarah Kane'i teoseid. (Marion Undusk, kes lavastas Von Krahlis 2009. aastal „Crave'i", vaikib targu. Sestap ainult mehed.)
Ajend: 14. septembril esietenduvad Von Krahlis Sarah Kane'i näidendid „Puhastatud" ja „4.48 psühhoos". Kaht erinevat lavastust soovitatakse vaadata ühel õhtul.
Taust: Sarah Kane, inglise näitekirjanik, sündis 3. veebruaril 1971. Kirjutas viis näidendit, ühe filmistsenaariumi. Vaimustas ja ehmatas. Pälvis sõimu kriitikuilt ja fännikirja Harold Pinterilt. Viljeles jõuliselt *in-yer-face*-teatrit, mis on Oxfordi sõnaraamatu koostajate arvates „jultunult agressiivne ja provokatiivne teater, mida on võimatu vältida või ignoreerida". Suri omal tahtel 20. veebruaril 1999.

Miks on Sarah Kane'i näidendid Eestis suhteliselt pikkamisi lavale tulnud? Väikekodanlikust hirmust?
Juhan Ulfsak („Puhastatud" ja „4.48 psühhoosi" lavastaja, Von Krahl 2013): Ei usu, pigem on tegemist hetkel mõnes mõttes „ebamoodsa" materjaliga, kindlasti ei haaku see uussiiruse ja uue harmoonia otsingutega, esmapilgul ebamoodsalt räige ja pretensioonikas materjal. Kerge libastuda.
Heigo Teder („Neetud" lavastaja, Rakvere Teater 2012): Ei ole vast kõige *soft*'imad lood Kane'il? Paljud ei suuda neid tekste lugedagi ja seal toimuvaid tegevusi vaimusilmaski ette kujutada, rääkimata siis laval korduvalt esitamisest. Pealegi, maailmas on nii palju head dramaturgiat ja Kane'i looming on üsna ahtake. On normaalne, et sellist väikest loomepagasit satutakse harva ühes kultuuriruumis lavastama. Tore, et see pole muutunud lihtsalt efekti pärast tegemiseks, et vaadake, me oleme nii julged, et teeme Kane'i, vaid see võetakse ette siis, kui tegijatele läheb tõesti korda mõni tema lugu.

Milline oli teie esimene kokkupuude Kane'i loominguga – lugeja või teatrivaatajana?
H.T.: Lugejana. Puhta lehena. Ma ei osanud midagi oodata. Puudus *background*. Mis oli väga mõnus. See paremsirge niitis seda eredamalt. Mõjus naelutavalt. Haaras enda maailma ja lahti enam ei lasknud. Esimene laine, mis tekkis kujutlspiltidest. Teine laine, mis tekkis mõtlemisest, et miks see värk nüüd niimoodi läks. Kolmas laine, mis tekkis mõttelõngast: aga kui ma ise oleksin samas olukorras, kas ma oleksin samasugune...

Mis on Sarah Kane'is vaimustavat?
H.T.: Tabude puudumine. Et nii ei tohi mõelda. Või et see pole võimalik. See on kole. Ja see on ebainimlik. Vastupidi, minu meelest on Kane ära tabanud, et pole olemas hirmsamat olendit kui inimene ise (no see vana hea, et inimene on inimesele hunt). Ja piirsituatsioonides loomastume me kõik. Ta ei kartnud mängida selliste mõtetega paberil (puhaku ta rahus).

Nad armastavad mind selle eest, mis mind hävitab
mõõk mu unedes
mu mõtete tolm
haigus, mis sigib mu vaimu kurdudes
Iga kompliment võtab tüki mu hingest
(„4.48 psühhoos")

J.U.: Kane'i näidendid hüppasid siin nagu kuumad kartulid 90ndate lõpus käest kätte, tollal tundus nende tegemine kuidagi liiga... iseenesestmõistetav. Tagantjärele vaadates on hea, et ei teinud, sest puudusid elukogemus ja ajaline distants, et nende tekstide poeetilisust rahulikult mõista. Ilmselt oleksime langenud kas räiguse või iroonia mädasohu. Esteetiline kood, mida näiteks „Puhastatud" esmapilgul pakub, on tänaseks piisavalt anakronistlik, et sunnib leidma 2013. aastasse sobivaid kontseptuaalseid lahendusi ja metatasandeid.
Kalev Kudu („Puhastatud" lavastaja, Tartu Üliõpilasteater 2005 ja „4.48 psühhoosi" lavastaja, Tartu Üliõpilasteater 2008): Esimesena tutvustas mulle Sarah Kane'i näidendit „Cleansed"/„Puhastatud" Rait Avestik. Ta ütles umbes nii, et Kudu, see on sinu tükk, peale sinu keegi Eestis seda teha ei võta. Maadlesin selle tekstiga tükk aega, üritasin sest aru saada ja võtit leida. Avestiku tõlge oli saksa keelest ja küllaltki „tahumatu" ning otsene, naturalistlik isegi. Mind hakkas huvitama, et miks ma sest näidendist aru ei saa, kuigi see tekst lummab ja kisub kaasa. Aasta või paar hiljem avastasin Laur Kaunissaare tõlke ja juba inglise keelest, mõnes mõttes teine tõlge, poeetilisem lähenemine tekstile. Siis hakkasin asjale pihta saama. Kutsusin kokku näiteseltskonna. Pärast esimest lugemist olin pisarais. Selline asi siis! Ja noored lugesid ausalt, siiralt. Alustasime proovidega. Aga teisel nädalal katkestasime – algne idee, armastuse teema, hägustus, määrdus. Tegime nädalase pausi. Oli vaja settida lasta. Grace'i mängis Kertu Moppel. Kutsusin ta kohvikusse ja rääkisime... armastusest, sõltuvustest, valust... Proovid jätkusid ja etendus tuli välja. Kunstnik oli Silver Vahtre. Etendus oli visuaalselt huvitav ja mulle endale meeldis budistlik lõpp – tühjast taevast sajab lund (Jaan-Jürgen Klausi film).

Doris Kareva nuttis ühel etendusel kogu aja. Sellel etendusel, mil matsin päeval oma venna ja mil Kertu ütles, et ta ei saa enam Grace'i mängida, sest tal katus sõidab, ta ei saa enam aru, kes ta ise on, ta on liiga palju juba Grace. Hiljem, kui etendus oli juba maas, nägin sakslaste varianti Berliini Schaubühne teatris. Oli väga täpne ja kliiniline, meie oma poeetilisem.

Milles seisneb Sarah Kane'i poeesia?
H.T.: Selles *self-destruction*'is, mis peitub nii ta isiklikus elus kui tegelaskujude mõttemaailmades, on peidus kirjeldamatu nukrus. Ja igavene lootus, et äkki kellelgi on elu ilus.

Ta huumor?
H.T.: Võimes iseenda abituse üle kibedalt naerda. See on võib-olla ainuke lunastus, mis aitab järjekordset päeva õhtusse elada. Et korraks siis uinuda ja hommikul ärgata ja taas oma kivi mäest üles veeretama asuda. Kestaks see vahepealne uni ainult kauem...
J.U.: Väga palju huumorit pole ja see on üsna peidetud, mõned kohad leidsime üles, paljusid kindlasti ei leidnud ja mõned äkki mõtlesime ise välja. Sarah Kane'i huumor ei leevenda midagi, see on seal pigem asja täpsuse huvides. Need kaks teksti, mida meie teeme, ongi peamiselt poeesia, väga läbimõeldud ja -tunnetatud tekstid, palju sõnailu, eriti originaalkeeles.

Hüüumärkide sadu kuulutab saabuvat närvide varingut
Vaid üks sõna leheküljel ja ongi draama
Ma kirjutan surnutele
neile, kes veel sündimata
(„4.48 psühhoos")

Kas ühe lavastuse teema saab olla surm („4.48 psühhoos")? Või hakkab teater surma käsitledes tegelikult veel intensiivsemalt eluga tegelema? Mis on suremist mängiva näitleja jaoks suremise vaste? Kui palju peab sellise materjali ja teemaga tegeledes iseennast piirsituatsiooni mõtlema?
J.U.: Jah, see tekst ei ole mingi totakas surmaloits, vaid tegeleb eriti intensiivselt ellujäämisvõimaluste otsimisega. Ma võin lubada, et meie laval tegeleb juurdlusega asjatundja. Seda teksti saan ma lavastada ainult tänu sellele, et meil on teatris Taavi Eelmaa. Piirsituatsioonid jäägu köögipoolele.
K.K.: „4.48 psühhoosi" tegime koos Kiwaga. Ta oli kohe algusest peale tekstist vaimustatud. Abstraktsusest, numbritest tekstis ja selle esteetikast, poeetilisusest. Need proovid kujunesid väga loomingulisteks. Me filmisime iga proovi, iga stseeni eraldi ja analüüsisime hiljem ka liikumisjuhiga koos. Liikumist seadis Ruben Roos. Filmist saime aru, et Sarah Kane üritas enne suitsiidi väga täpselt edasi anda neid meeleolusid, mis tal olid, ja kirjutas/puhastas selle teksti võimalikult minimalistlikuks. Läksime Sarah Kane'i maailmaga kohe kaasa. Ja algusest peale nõudsin näitlejailt pühendumist ja detailitäpsust, ma olin lausa noriv. „4.48 psühhoos" on surmamineja lugu, tema vaated olnule, tema alateadvuse ilmingud ja tema usk paremasse maailma. Lõpus on suur rahu, budistlik Tühjus. Tegin kolme näitlejaga: arst ja Sarah Kane ise, aga kahestununa, teine pool rohkem alateadvus. Tekst on ju lihtsalt tekst, see tuleb jagada näitlejate vahel.

Kuidas mõjutab inimteadvuse pimesoppides tuhlamine näitleja ja lavastaja elu?
J.U.: Esiteks tegime me selle töö puhul üle pika aja n-ö lauataguse perioodi, mida isekeskis heatahtliku huumoriga „linnateatri perioodiks" kutsusime. Tegime *research*'i, kutsusime inimesi rääkima, käisime näitustel ja vaatasime filme. Laual lebasid 90ndate ajakirjad – ajast, mil Damon Albarni põsed veel õhetasid ja briljantidega surnupealuu tundus maailma parim mõte. Rääkisime omavahel. Keegi ei võtnud paljaks ja ei karjunud koleda häälega. Siis hakkasime rahulikult tegema.

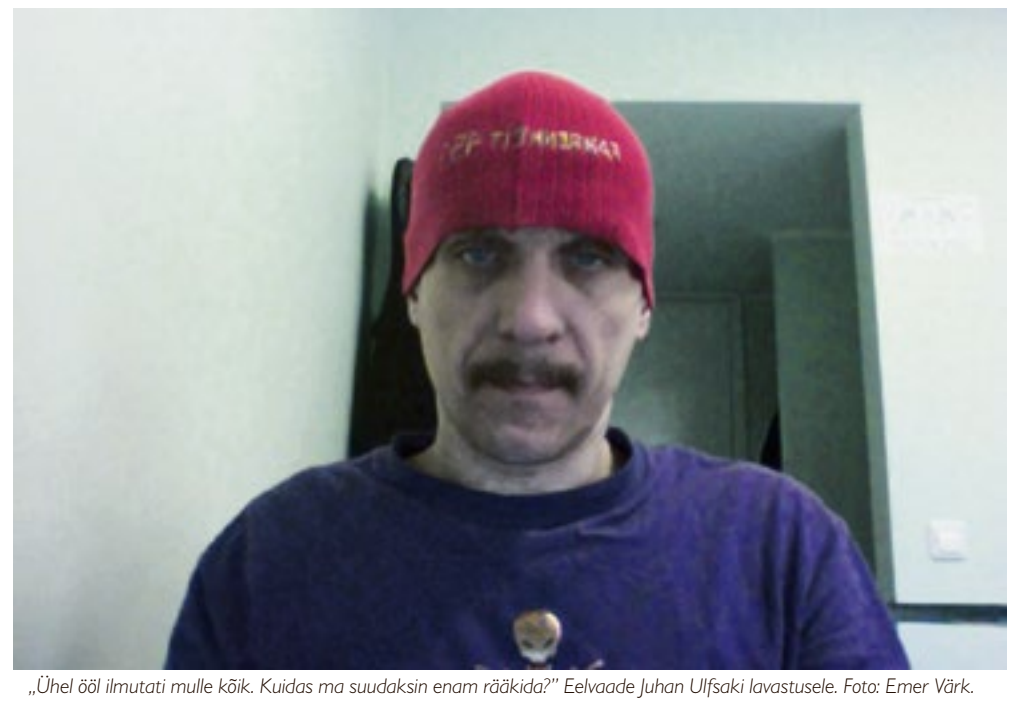
„Ühel ööl ilmutati mulle kõik. Kuidas ma suudaksin enam rääkida?" Eelvaade Juhan Ulfsaki lavastusele. Foto: Emer Värk.

H.T.: Isiklikult arvan, et kolm kuud, mil toimus aktiivne prooviperiood koos trupiga, oli mu viimase kümne eluaasta kõige keerulisem aeg. Professionaalses mõttes ei tohiks ju materjal hakata kontrollima inimese eraelu. Kuid tagantjärele saan küll öelda, et kurjuse telje sisemine kompimine muutis mind isiklikult väga palju. Loodan, et paremaks inimeseks. Tasakaalustada suudavad aga kõiki meeleheiteid ja aju kokkujooksmisi head inimesed, kes on meie kõigi ümber. Avagem silmad ja nautigem elu. Meil pole ikka midagi kurta. Käed-jalad on otsas, süüa-juua jätkub, toad on soojad ja tilga viina jõuame ka osta.

Mida võib oodata liginevast kogupaugust Krahlis?
J.U.: Mingil moel on tegemist 90ndate vaimu elluäratamisega, laibauurimisega, kerge nekrofiilia ja loodetavasti väärika hüvastijätuga. Mingil metatasandil jookseb läbi ka teatrisisene põlvkondade temaatika, *in-yer-face*-põlvkonna mehed kutsuvad Kalamaja rahvast tantsule.
K.K.: Noh, mida Juhanile ja näiteseltskonnale öelda enne teeleminekut? Julgust ennekõike! Siis ausust, sorige julgelt ka oma alateadvuse mustades soppides, püüdke iseendid kartmatult vaadelda. Ärge andke alla! Minge ise hästi julgelt Sarah Kane'i maailma sisse. Ja uskuge mind: ka huumor, must briti huumor siis, on Sarah Kane'i tekstides sees.

Palun tehke eesriie lahti
(„4.48 psühhoos")

TÖÖMEETOD: PUHAS RÕÕM

Küsis Keiu Virro

Sel sügisel näitab teatrifestival Draama teatrit lavastuskunstniku silmade läbi. Need silmad kuuluvad Iir Hermeliinile ja tema loomenõukogule. Lisaks etendustele juhatatakse publik ka lavatagusesse maailma.

Draama festivali kuraator Iir Hermeliin. Foto: Renee Altrov.

Eelmisel aastal rääkis toonane kuraator Anu Lamp, et kuraatori rolli vastuvõtmisega seoses tekkis tal päris palju kõhklusi. Kuidas see teie jaoks oli?
See oli väga ootamatu pakkumine. Ma ei usu, et mulle kunagi veel sarnast pakkumist võiks tulla. Niisiis üks-kord-elus-tüüpi ettepanek. Esimene tunne oli ilmselt ehmatus või segadus. Kuraatorid on ju pigem kuldsed klassikud, sellised väärikad inimesed. Teine emotsioon oli rõõmus üllatus – keegi väärtustab ja usaldab minu arvamust, huvitub kunstniku pilgust teatrile. Kolmandaks oli aga juba uue tundmatu mängu võlu eelaimdus või erutus. See on sarnane uue lavastuse tegema hakkamise hetkega. Algul ei tea sa veel midagi, mis olema hakkab, aga sind erutab see väljakutse või läbipaistmatu tundmatus. Mõtlesin, kas mul on piisavalt julgust ja kuraasi, et maailmale oma seisukohti ja erialaseid eelistusi näidata. Kas mul on julgust seda kõike sirge seljaga lõpuni välja kanda. Kas mul on piisavalt aega aasta jooksul etendusi vaadata, kas mul tekib maikuuks piisavalt lai pilt Eesti teatrist, et selle põhjal festivali jaoks valikuid teha. See vastutus on ju päris suur. Vaagisin siis nädala jagu. Tänaseks arvan, et sellisele kord elus pakkumisele oleks olnud rumal ära öelda. See on olnud erakordselt äge aasta, mille veetsime koos suurepärase loomenõukoguga teatrit vaadates ja nähtu teemal arutades.

Loomenõukogusse kuuluvad Aare Toikka, Kristel Maamägi, Siret Paju, Ott Karulin ja Kristiina Garancis. Mille järgi te just nemad valisite?
Mõtlesin, kes on need inspireerivad teatripraktikud, kellega ma tahaksin kord paari nädala tagant kokku saada ja erialaseid teemasid arutada. Kellega mul on alati huvitav rääkida ja kellega on äge vaielda. Ühtlasi oli minu jaoks oluline, et nõukogus oleksid esindatud kõik lavastust loovate alade esindajad, nii nagu teatris. Kokku sai isehingav autonoomne loominguline meeskond. Esimesel kokkusaamisel otsustasime, et meie töömeetodiks on puhas rõõm. Nii toimisimegi.

Kuidas lõplikud valikud sündisid?
Lõpliku valiku tegin mina kuraatorina. Aga ma usun sellesse, et kaks pead ei võrdu kaks pead, vaid neli, kuus või kaksteist pead. Me vaagisime iga lavastuse puhul poolt- ja vastuargumente ning minu jaoks oli väga huvitav jälgida, kuidas erinevate teatrierialade inimesed mõtlevad, mida nad oluliseks peavad. Ent, Aare sõnadega väljendudes, seisus kohustab, nii et mina pakkusin lõpuks välja lavastuste nimekirjad ja lõplikud märksõnad, aga nõukogu jagas soovitusi ja nõuandeid, toetas kontseptsiooni väljatöötamisel ja kirjapanemisel.

Sellist olukorda ei tekkinud, et midagi on tarvis läbi suruda?
Ei-ei. Nõrgemaid lavastusi pidasime kõik ebaõnnestunuteks ja sädemega lavastusi headeks. Pigem erines see, mille pärast keegi meist üht või teist lavastust eriliseks pidas. Siin tuligi mängu erialast tulenev mõtlemine. Ma arvan, et me rikastasime või õigemini teritasime selle töö käigus teineteise pilku teatrile. See aasta oli hull teatrimaraton, neli-viis korda nädalas vaatasime teatrit, lisaks etenduste videoid.

Teatritüdimuse ohtu ei olnud?
Minu jaoks mitte, käin jätkuvalt rõõmuga teatris. Tüdimus? Paralleeli võiks tõmmata äkki jahimehe mustriga. Tal ei teki metsas mõtet, et äh, jälle põder või kits. Pigem tekib adrenaliin, et järjest enam otsida ja vaadata ja analüüsida. Sotsiaalne elu võib muidugi pikemas plaanis sellise elustiili puhul ära kaduda – pidevalt esietendub põnevaid lavastusi, paljud neist on parajalt pikad ja kui sa ikka viiel päeval nädalas kella üheteistkümne paiku teatrist tuled, siis sõbrad on juba kodus, kõik söögikohad kinni, linn tühi ja ainult trammid kolistavad vihmas ringi. Selline lõunaeuroopalik teatrikultuur, kus peale etendust lähed sõpradega sööma ja veini jooma, siin sageli ei toimi. Sellest on kahju.

Olete teatris kunagi magama jäänud?
Kui on elav inimene laval, siis mitte. Ükskord käisin Prahas Jan Fabre lavastust vaatamas. Fabre on teadupärast väga visuaalne ja kiidetud lavastaja, nii et olin väga elevil. Etendus algas. Oli lumivalge kõrgläikeline lava, keskel istus tooli peal naine, kellel oli pika mulineeniidikese otsas elus tarantel. Näitleja rääkis tarantliga viis tundi ja see kõik toimus prantsuse keeles. Ma ei jäänud magama, sest mõtlesin intensiivselt, kuidas saalist ära hiilida. Aga seda võimalust ei tulnudki. Ikkagi Fabre...

Festivali lõplikust valikust torkab silma teatreid, keda Draamal ehk nii palju nähtud ei ole. Näiteks Vene Teater.
Vene Teatris on esietendunud just viimasel ajal ägedaid lavastusi. See teater julgeb riskida ja kõndida julgelt traditsioonide piiril. Suur teatrirahvas ikkagi. Me püüdsime mõelda festivali kokku pannes võimalikult laialt ja otsida üles ka kõik väikesed erinäolised trupid. Võib-olla ei ole nende lood inimesele, kes tuleb teatribinoklikesega traditsioonilist ja turvalist teatrit otsima. Need lavastused riskivad, eksperimenteerivad.

„Bistro Beyond" teatrist Piip ja Tuut?
Minu soov on näidata sel festivalil n-ö kunstnikupilku teatrile. Seda, et puudutavat lavastust on võimalik teha ilma sõnale toetumata, ilma klassikalist alusteksti omamata. Parim näide sellest ongi „Bistro Beyond". Olin kohe alguses kindel, et see peab põhiprogrammis olema. See on muide lavastus, mille loo autor Kristel Maamägi on erialalt lavastuskunstnik.

Mille alusel on pandud kokku kõrvalprogramm? Kas mõni lavastus jäi napilt valikust välja?
Olid mõned lavastused, mille järel tulime saalist välja, suud kõrvuni, peas mõte, et ossaaa kui äge! Neist toniseerivatest ja energeetiliselt laetud teatriõhtutest saigi kokku kõrvalprogramm „Särts!". Särts igas mõttes – pikkuselt, intensiivsuselt, toimelt. Minu meelest ei jäänud keegi kõrvale ei põhiprogrammist ega kõrvalprogrammist. Põhiprogrammist ei saanud vist tulla ainult Estonia „Faust". Sellest on muidugi kahju, sest kindlasti oleks tekkinud huvitav dialoog VAT Teatri „Faustiga". Selline suhe on praeguses programmis jällegi Endla „Hamlet Andersoni" ja Tallinna Linnateatri „Hamleti" vahel. Ma ei saa ega taha öelda, et meil on peaprogramm ja kõrvalprogramm, sest üks oleks siis justkui tähtsam. Ma ei arva, et kunstis on sellised liigitused õiged. Pigem on „Särtsu!" näol tegemist teemaprogrammiga, mis avab ja süvendab põhiprogrammi. Põhiprogrammi lavastused on ehk lihtsalt mastaapsemad või viimistletumad ja „Särtsu!" omad oma olemuselt visandlikumad.

Millised üritused veel põhiprogrammi laiendavad?
Kõige põnevam ja erutavam hetk seda festivali tehes oli aprillis, kui hakkasime nädalapikkust tervikut kokku panema. Kõik nimed olid laual. Panime paika põhiprogrammi ja „Särtsu!" ning siis hakkasime otsima neid detaile, üritusi, mis selle pildi ära vormistaksid, mõeldes sellele, mida teeb festivalikülaline Tartus päeval, kui etendused pole veel alanud. Võtsime endale lisaülesandeks tuua „Ruumimaagia" teatrisaalidest välja ja mähkida kogu Tartu nädalaks sellesse. Kuna sel aastal on n-ö kunstnikufestival, siis on oluline avada ja näidata publikule kunstniku rolli lavastuse loomise juures. Sageli ju inimesed väljastpoolt ei teagi, mida kunstnik õigupoolest teatris teeb. Siit edasi jõudsingi kahe suure näituse mõtteni. Avame festivali ajaks ERMi ruumides suure maketi- ja kostüüminäituse, mida kureerib lavastuskunstnik Maarja Meeru. Lavamaketid on mikromaailmade vähendatud mudelid, mida kunstnikud lavastuse jaoks loovad. Minu käest küsitakse sageli, mis on teatrikunstniku töö. Et kas sa värvid midagi? Õmbled? Ei, ma ei maali, õmble, värvi ega ehita midagi. Ma ei oskagi seda kõike hästi. See, mida ma teen, on tervikmaailma loomine ühes kõigi detailide, värvide, valguste ja vormidega. Me ela-

me disainerite loodud maailmas. See lamp siin on disaineri välja töötatud, samamoodi laud ja ka lihtne veepudel. See on meie reaalsus, mida sageli ei märgatagi. Kunstnik loob lavale fiktiivse maailma, kus eksisteerivad ka reeglid, aga... Kunstnik mõtleb välja sealsed füüsikareeglid, valguskunstnik lisab päikese ja lavastaja asetab näitleja sinna toimetama. Väljamõeldud maailmade loomine ongi lavastuskunstniku töö.

Teise näituse, mis festivali ajal Tartu tänavatel lahti rullub ning lavastuskunstnike hämaramaid mõtteid päevavalgele toob, moodustavad 27 lavastuskunstniku isikunäitused ajutistes *POP-UP*-galeriides Tartu vanalinnas. Selle hiigelettevõtmise kuraatoriks on lavastuskunstnik Maret Kukkur.

Näitused on festivali satelliitprogrammiks ja minu jaoks ei ole need lavastustest vähem tähtsad. Näitused avavad publiku jaoks neid lavataguseid hämaralasid, mida publik kunagi muidu ei näe.

Veel üks põnev, kõigile festivalikülalistele avatud üritus, mida ei saa mainimata jätta, on legendaarne lavastuskunstnike sügiskool 3. septembril Tartu Loomemajanduskeskuses. See on välkloengute päev teemal „Maagiline ruum", kus räägivad professionaalid Ene-Liis Semper, Aare Toikka, Meelis Oidsalu ja Tarmo Jüristo. Rohkem infot selle kohta on saadaval aadressil www.draama.ee.

Draamal toimuvad ka vestlusringid. Kes seal osalevad ja mis nende raames toimub?
Festivalinädala jooksul tulevad Tartu Uue Teatri proovisaali kokku teatripraktikud meilt ja mujalt, et arutleda kolmel korral põhiprogrammi lavastuste üle. Avalikud vestlus-arutelud väliseksperdite ja lavastusmeeskonna liikmete vahel toimuvad järgmiselt: 5. septembril kõneldakse lavastustest „Maria Stuarda" ja „Faust", 6. septembril on jutuks „Bistro Beyond" ja „Tühermaa" ning 7. septembril vahetatakse mõtteid „Koera südame" ja „Suure õgimise" teemal. Usun, et need vestlused on inspireerivad ja pilku avardavad.

Väliseksperdid, kelle oleme loomenõukoguga Eesti teatrit vaatama kutsunud, on kõik visuaalse teatri praktikud ja inimestena põnevad isiksused. Tuleb Christian Römer, lavastaja Berliinist, kes on ühtlasi Heinrich Bölli Fondi kultuurivahetuse tegelinski. Tema VAT-is lavastatud „The Black Rider" on minu üks eelmise hooaja lemmiklavastusi. Siis Giorgio Madia, La Scala taustaga koreograaf-lavastaja Viinist, visuaalselt väga erilise käekirjaga looja. Tulemas on ka Patrik Lancaric, põlevate silmadega teatri- ja filmilavastaja Slovakkiast, kes tegeleb multimeediaga laval. New Yorgist sõidab kohale lavastuskunstnik ja õppejõud Narelle Sissons, kes toimetab igapäevaselt Broadway teatrites. Ja osaleb ka Yulia Kleyman, teatriekspert Peterburi teatriakadeemiast.

Minu jaoks on teatri puhul oluline füüsiliste piiride, ka riigipiiride avamine ja avardamine. Tore, kui sellelt festivalilt saaksid alguse uued loomingulised plaanid või kooslused.

Eesti teatrielus on tulemas väliskülaliste poolest huvitav aasta. Linnateatril õnnestus näiteks pärast aastatepikkust läbirääkimist kutsuda siia maailmakuulus Kanada lavastaja Robert Lepage.
Võin siinkohal veel üht saladuskatet pisut kergitada. Unistasime Aare Toikkaga sügisel, et sel aastal võiks kutsuda festivalile *workshop*'i tegema Robert Wilsoni. Minu tohutuks hämminguks vastas hr Wilson mu kirjale, et tal on küll selle aasta graafik täis, aga järgmisel aastal võiks ta ühe augu meie jaoks oma kalendrisse tekitada... Juhhuuuuuuuuu! Niisiis on Robert Wilsoniga sõlmitud leping 2015. aasta festivaliks ja ta tuleb siia visuaalteatri töötuba andma. See on hämmastav – Wilson Eestis töötuba korraldamas! Tasub suurelt unistada.

Kust tulevad Eesti lavastuskunstnikud? Kas Eesti kõrgkoolidest (EKAs õpetatakse näiteks stsenograafiat, Viljandis jällegi pigem käsitööoskustele keskenduvaid butafoore)?
Lavastuskunstnikud tulevad vaid EKAst. Siiski ei aita kool kuigi palju selles, et kunstnikuks saada, eriti nüüd, mil EKA on jäänud nii kõhnaks ja õhukeseks. Inimene peab ise väga tahtma ja kogu aeg oma suunda hoidma, kool on vaid vundamendiks. Olen tähele pannud, et kooli lõpetanud noortel on erialased praktilised oskused suhteliselt nadid. Tuleb väga palju iseseisvat tööd teha, enne kui lavastuskunstnikuks saad. Lavastuskunstniku töö on keeruline, sest see sisaldab paljude valdkondade päris põhjalikku valdamist. Keeruline on leida ka sama veregrupiga lavastajat. Suhe temaga on lavastuse tööprotsessis vaat et kõige olulisem, koostööpartnerlus peab põhinema enam-vähem ühtsel maailmavaatel, aga ka huumoril.

Kas hea lavastus on võimalik ilma hea kunstnikutööta?
Minu jaoks enamasti ei ole, nagu ka vastupidi. Renessansilikke multitalente, kes suudaksid nii lavastada, kujundada kui ka lavastust helindada, ei ole kuigi palju. Reeglina sünnib puudutav lavastus mitmete loojate koostöös.

Mais ilmus Eesti Päevalehes artikkel, kus ütlesite Eesti teatri hetkeolukorra kohta üsna krõbedalt, muu hulgas seda, et Eesti teatris ei ole praegu eriti põnev aeg ning erilist ja inspireerivat, ootamatut ja lummavat teatrit on üsna vähe. Milline on olnud tagasiside?
Selle artikli aluseks olid küll minu öeldud mõtted, ent need olid kohati ajakirjaniku poolt lihtsalt groteskini võimendatud või lausa pahupidi keeratud. Artikli pealkiri, mis teatas tsitaadi vormis umbes seda, et Eesti teater on igav ning seda igavat teatrit näebki festivalil, oli ajakirjaniku kuri fantaasia. See eksitav pealkiri andis kahjuks inetu värvingu ka ülejäänud artiklile. Valdavale osale sellest julgen siiski alla kirjutada. Minu suureks üllatuseks tagasiside puudus. Eks siin on kaks võimalust: kas ma astusin suure hooga poriloiku või tabasin ehk veidi konnasilma pihta. Ma ei tea, kumb vastus õige on. Ma ei arva, et Eesti teater on mõttetu või igav. Aga valikut oli küll üllatavalt vähe. Palju on korralikult tehtud, kuid mitte sinu maailma muutvaid lavastusi. Mulle teeb muret see, et teatrist räägitakse ajakirjanduses järjest enam majandusterminitega. Loomise ja inspireerimise sõnavara asendub tootmise ja teenimise omaga. Ei räägita mitte lavastusest, vaid projektist. Mitte publikust, vaid kliendist. Kui põhirõhk on sõnal „omafinantseering", siis tulebki toota rahateenimise eesmärgil lõputult kogu perele mõeldud jõulu- ja jaanipäevalavastusi. Selles mõttes on alati rõõm näha Von Krahli loosungit „Puhta kunsti nimel".

Millised projektid on teil parasjagu käimas või peale Draamat tulemas?
Olen väga põnevil, sest mind ootab ees mu erialase elu üks kõige põnevam ja tihedam hooaeg. Nimelt on mul käsil neli suurt muusikalavastust ning teravavormilise tekstiga draamalavastus. Pean muusikalavastusi, eriti hästi tehtud ooperit, žanrina kõige mõjusamaks ja võimsamaks teatrivormiks. Selles segunevad mosaiigina kõik kunstiliigid, mille koosmõju võib tõsta publiku teise reaalsusse, nii emotsionaalses kui vaimses plaanis. Ruumimaagia.

Kohe peale Draama lõppu liitun algupärase ooperi „Rehepapp" proovidega Vanemuises, mis esietendub 18. oktoobril. Muusika on kirjutanud Tauno Aints ja lavastajaks on Marko Matvere. Seejärel alustame Christian Römeriga tööd VAT Teatris, tegeledes Roman Sikora näidendiga „Masohhisti pihtimus". Juba esimesel lugemisel armusin sellesse pöörasesse, teravasse, musta huumoriga täidetud näitemängu. Ka koostöö saksa lavastajaga on esmakordne ja põnev. See lugu peaks esietenduma jaanuari lõpus. Jaanuaris alustame proove Tubina ooperiga „Reigi õpetaja", mis esietendub 4. aprillil Vanemuises. Juba mais on mul järgmine esietendus – koreograafiline muusikal „The Cats". Vanemuine ja Webberi kompanii on sõlminud uuslavastuse lepingu, mille alusel oleme vabad Broadway emalavastuse kopeerimisest ja saame luua oma värsket lavalugu. Väljakutse missugune! Ning samasugune uuslavastuse leping sõlmiti „Ooperifantoomi" loomiseks, mille lavakunstnik ma samuti olen. „Ooperifantoom" esietendub 4. oktoobril 2014. Vanemuine on üldse kolmas teater maailmas, kes sai õiguse tuua lavale uusversiooni „Ooperifantoomist". Loodetavasti üllatame Webberi agentuuri oma üsnagi radikaalse kontseptsiooniga positiivselt, tunnen suurt vastutust selle hiiglasliku materjali ees. Hiiglasliku sõna otseses mõttes – see materjal, millega tegeleme, on megamahukas. Olen alates juunist iga päev oma stuudios kujundusega tegelenud, augusti teises pooles on kavandite üleandmise tähtaeg. Hetkelgi on lavastaja Georg Malvius mu stuudios, et kujundust testida ja lavastust maketis läbi mängida. Peale seda maratonhooaega võtan puhkuse!

Mariliis Vaks uuris põhiprogrammi kunstnikelt Kaspar Janciselt, Ervin Õunapuult, Kristel Maamägilt ja Laura Kõivult, kuidas lavastus maailma muuta võib.

Lavastuse „Faust" kunstnik Kaspar Jancis

Mis te arvate, mis on lavastuse „Faust" kujunduses erilist, et see valiti Eesti teatri festivali Draama 2013 põhiprogrammi?
Lavastuse kujunduse teeb eriliseks see, et lavastuses loovad näitlejad kujunduse vaatajate peas. Kujundus justkui puuduks, kuigi tegelikult on just sellist kujundust kõige raskem teha. Tuli käia pikk maa, enne kui jõudsime kõige lihtsama lahenduseni. Jällegi, lihtsus on tinglik, sest väiksemgi muutus tervikus lõhub vaatajas illusiooni, et ta vaatab kostüümide, dekoratsioonide ja rekvisiitideta etendust.
Kas ja kuidas muudab lavastus „Faust" maailma?
„Fausti" maailmast eraldi käsitlemine ei mahu minu maailmanägemusse. „Faust" on osa maailmast. „Faust" muudab maailma täpselt nii palju, kui maailm selleks valmis on. Teinekord võib väike kivike midagi suurt veerema panna. Kuid suur ja väike on suhtelised mõisted.

Lavastuse „Kolm õde" kunstnik Ervin Õunapuu

Mis te arvate, mis on lavastuse „Kolm õde" kujunduses erilist, et see valiti Eesti teatri festivali Draama 2013 põhiprogrammi?
Mul pole õrna aimugi.
Mida peate ise nimetatud lavastuse kujunduse peamiseks tugevuseks?
Kujunduses peab iga nael olema õiges kohas ja kindlalt kinni, muidu lavastus koos ei püsi.
Kas ja kuidas muudab lavastus „Kolm õde" maailma?
On juba muutnud. Huvitavamaks.

Lavastuse „Bistro Beyond" kunstnik Kristel Maamägi

Mis te arvate, mis on lavastuse „Bistro Beyond" kujunduses erilist, et see valiti Eesti teatri festivali Draama 2013 põhiprogrammi?
Arvan, et „Bistro Beyondi" kujundus loob erilise ja lummava lõhna, maitse ja värviga maailma.
Kas ja kuidas muudab lavastus „Bistro Beyond" maailma?
Ma ei tea, kas lavastus „Bistro Beyond" maailma muudab, aga üks vaataja ütles järgmist: „„Bistro Beyond" annab põhjust edasi elada..."

Lavastuse „Suur õgimine" kunstnik Laura Kõiv

Mis te arvate, mis on lavastuse „Suur õgimine" kujunduses erilist, et see valiti Eesti teatri festivali Draama 2013 põhiprogrammi?
Miks etendus programmi valiti? Kuna see paneb mõtlema. Mis see on, kas ma ikka saan sellest aru? Oot, kas ongi nii, et ma pean ise mõtlema? Mida ma teen? Lihtsalt ootan ja siis tuleb surm ning rohkem väärtusi elus ei ole? Oot, kas ma üldse tean, mis on väärtused, väärtused minu jaoks?
Mida peate ise nimetatud lavastuse kujunduse peamiseks tugevuseks?
Etenduse kujunduse tugevuseks on näitlejate kvartett ja lavastaja, kes mõtleb kujundusele juba enne proove. Kindlasti on imelik, et pean näitlejaid kujunduse elementideks, aga nemad ju on näha. Kui materjalidest veel rääkida, siis kindlasti on etenduses oluline koht ka plastist kardinal, sest plast ümbritseb meid ja õhku, mida hingata, justkui ei olekski.
Kas ja kuidas muudab lavastus „Suur õgimine" maailma?
See muudab maailma igal moel. Kui vaadatu jääb arusaamatuks, siis püüab inimene loomu poolest sellele seletust leida. Ja kui sa ei saa aru, mida sa nägid, siis ongi juba suur muutus toimunud. Need, kes said aru, et oli lihtsalt etendus või komöödia, võivad ise suurt õgimist edasi mängida.

Loe ka teiste kunstnike vastuseid artikli veebiversioonist Müürilehe kodulehel.

INTERVJUU: VEIKO ÕUNPUU

Küsis Emilie Toomela

Varasema filmograafiaga nii Eestis kui välismaal festivalidel tuntust kogunud režissöör Veiko Õunpuuga vestles tema peatselt linastuva filmi „Free Range" teemal Emilie Toomela.

Müürileht käis kohtumas üle mandripiiri Saaremaal Kuressaares filmilavastaja Veiko Õunpuuga. Juttu tuli vabadusest, piiridest ja ennekõike tema värskest filmist „Free Range", mis need tähendused elusalt vibreerivasse pildikehasse kätkeb. Unistamine on nähtavasti maailma parandav tegevus ning filmide tegemine fantaasiate ateljee ja mängumaa.

Filmi „Free Range" pealkiri on ingliskeelne ja seda ei olegi tõlgitud. Kas see väljend tähistab filmis kesksel kohal olevat paarisuhet?
Seda ei saagi hästi tõlkida. „Free Range" tähistab nii seda suhet kui ka selle olukorra irooniat, kus filmitegelastel nagu ei olekski vabadust. Võid mõelda, et oled vaba, aga osutud ikkagi piiratud territooriumil toimetavaks tegelaseks nagu vabalt peetav kana. Kana mõtleb ka, et ta on prii, aga kuskil on tara. Peategelase Fredi puhul moodustab tema ümber piirde isikliku vastutuse küsimus. Ükski indiviid ei saa olla lõpmatu, meil on ajalimiidid ja ka sellel on piirang, mida me saame oma elus korda saata. Romantilisest vabadusest saab minu arvates rääkida ainult irooniliselt või kergelt parodeerides. Minu film algab sellise lapsiku käsitlusega, kus keskne karakter usub, et romantiline vabadus on saavutatav, ja arvab, et kirjanikustaatus tähendab suuremaid vabadusi, kui teistel üldiselt on.

Miks peategelane siis tõstukijuhi ameti valis? Taolise mustvalge lähenemise asemel oleks ta võinud otsustada ka mõne vahepealse variandi kasuks.
See ei ole vabadus turumajandusest ja selle diktaadist, kui sa mängid sama kapitalistlikku mängu edasi lihtsalt selle erinevusega, et kaubaks, mida sa müüd, on su raamatud. Ja paljude vahepealsete asjadega on samamoodi. Fredile see rahuldust ei paku. Ta mõtleb, et astub sellest süsteemist siis täiesti välja. Äkki tõstukijuhtimine on hingele parem lahendus, olenemata sellest, kas talle tegelikult meeldib niisugune töö või mitte. Selline lähenemine on minu jaoks väga isiklik – olen ka ise mõelnud, et ma ei viitsi neid filme enam teha, sest mulle tundub, et see sööb hinge seest ära. Vastik on olla väikluse, kemplemise ja igasuguste hinnangute keskel, kus iga inimene arvab midagi sinu loomingu kohta.

Filmi „Free Range" võtted. Pildil Lauri Lagle (Fred). Foto: Jarand Rorgemoen.

Kes keda filmis heaks kiidab? Kas Fred maailma või maailm teda?
Fred üritab maailma heaks kiita. Filmi teine pealkiri „Ballaad maailma heakskiitmisest" on tegelikult üks Bertolt Brechti luuletus. See mina-vormis luuletus oli kirjutatud fašistliku režiimiga kaasajooksjast ja pealkiri oli mõeldud iroonilisena. Ka praegune globaalne turumajandus on oma kõikehõlmavuses otsekui fašismi väikevend ja ma mõlgutasin mõtteid, et kas seda oleks võimalik kuidagi heaks kiita. Jõudsin järelduseni, et majandus peab siiski olema sekundaarne ja elu avaldub ka teistmoodi, väljaspool sotsiaalmajanduslikke suhteid. Elades oma elu vähenõudlikult, märgates argises salapära, on võimalik elu heaks kiita. Fredi puhul on samamoodi, ta võtab vastutuse tehtud tegude eest ning loobub romantilise vabaduse ideest.

Filmis saadavad peategelast kõikjal raamatud. Kas tema kirjanikuks olemine sümboliseerib mis tahes kultuuriinimest või on kirjanduse viljelejatel eriline side maailma heakskiitmisega?
„Kultuuriinimene" on minu jaoks eriti eemaletõukav väljend. Ühest küljest oleks see nagu mingi isehakanud aadelkond, kes ei oma reaalset võimu ja ei kanna seetõttu ka aristokraadi tiitlit välja, teisalt jällegi nagu mingid muidusööjad „tavainimese" ja „majandusinimese" kõrval ja seega nagu mingi uue kastisüsteemi osa.

Filmis pole tegemist ka kirjanduse fetišeerimisega, vaid raamatud väljendavad lihtsalt unistamist. Fred on unistaja, kes fantaseerib palju ja elab argise nürimeelsuse asemel oma unelmates. Teiseks, ma väga loodan vähemalt, on olemas selline maailmas olemise moodus, mis seisneb ääretus lihtsuses ja verbaalsest irdumises ning on reaalselt eksisteerivale märksa lähemal kui unistamine. Mulle meeldib nii selline romantiline fantaseerimine kui ka mõte sellest, et unistamisest on võimalik tasapisi loobuda. Need on minu meelest kaks positiivset ideed selles filmis.

Kas selle raamatukatkendi kirjutasid sina, mis filmis ette loeti ja mille kohta Fredi elukaaslane ütles midagi taolist, et kuidas sa endaga elada saad, kui sul nii melanhoolsed mõtted on?
Jah. Fantaasiad ei pruugi olla helged. Fredi omad on nartsissistlikud ning sisaldavad peamiselt kirjanikuks olemise problemaatikat. Tema käsitlus kirjanikust tähendab vabadust kodanliku ühiskonna ahistusest ja võimalust uskuda, et võid teha kõike, mida tahad. Ja siis lood oma vere hinnaga teksti. See on väga romantiline – kui kirjutatu on masendav, siis seda enam. Kirjanik kannatab juba seetõttu, et ta on pidevalt verbaalse tegevuse vangis. Kui väga pikalt mõtlema jääd, leiad ikka, et kõik on üsna mõttetu. Karakterina adub ta oma tegevuse viljatust juba enne, kui on end täielikult sellele tegevusele pühendadagi jõudnud. Peale selle ei osanud ka mina muud teksti kirjutada. Kaurismäki ütles kunagi, et põhjus, miks tüübid „Calamari Unionis" nii vähe räägivad ja mõnes stseenis täiesti vait on, seisneb selles, et tal ei tulnud midagi pähe. Samamoodi kirjutasin mina selle jutu, kuna ma ise mõtlesin millalgi niimoodi. Seda, et ei tea, kuidas edasi elada ja mitte masenduda, kui eksistentsi frustreeriv iseloom on selgeks saanud, aga transtsendentsusse ei ole ka välja jõudnud.

Milles see eksistentsi frustreeriv iseloom täpsemalt seisneb?
See seisneb tõsiasjas, et elu ei paku meile ühelgi kujul täit, lõplikku rahuldust. Budistid ütlevad selle kohta *dukkha* – kannatused, rahuldamatus, ebapüsivus. Lisaks sellele on üsna selge, et ka olukord maailmas on üha halvenev. Kapital on inimtegevuse täiesti sajaprotsendiliselt enda valdusesse haaranud. Peaaegu kõik elualad ja inimsuhted on kaubanduslikud. Otsustusvabadus toimib, aga üha enam ainult kaubanduse piires, sul on võimalik teha ka tööst vabal ajal ainult kaubanduslikke valikuid. Selleks et üldse sotsiaalselt toimida, pead olema kogu aeg mingitpidi rakkes ja sinu pideva paanilise tegutsemise tagajärg on see, et sa suudad jätkata tegutsemist, sul on peavari ja toit ehk sa püsid lihtsalt elus – jooksed kõigest jõust selleks, et paigal püsida. See perversne situatsioon, milles me viibime, on kahtlemata kõigile äärmiselt raske, aga sellistel kunstnikel nagu Fred on seda peaaegu võimatu taluda. Meie aeg ei soosi erisugust vaadet elule. Mulle näib, et on olnud aegu, kus vaim on olnud peenem ja erilisem tundlikkus on saanud vähemalt sõnaõiguse. Samas võib olla ma eksin – mõned poeedid on alati nälga surnud.

„Free Range'i" väga mitmetes kaadrites torkab silma mõni „suvaline" fookusest väljas igapäevane ese. Kas nende vormiliste objektide eesmärk ongi mõjuda juhuslikult, et luua elutruud tunnetust filmis toimuvast?
Jah! Silmas on peetud mitut aspekti. Kaadrisse jääv sai sedamoodi seatud, et film oleks võimalikult eluline ja mõjuks natuke juhuslikult. Samas ei ole kompositsioonid tegelikult juhuslikud ja läbi mõtlemata. Ma ei erista oma loomingus sisu ja vormi. Kui elust väga kunstlikult sätitud piltidega rääkima hakata, siis mulle tundub kohe, et elu põgeneb sellest jutust minema. Tunnetus selles filmis on mõeldud universaalsena, see ei ole minu isiklik tunnetus, vaid see võiks kõnetada erinevaid inimesi. Ja paljud on küllap ka küllastunud sellest, kui skemaatiline kino üldiselt praegu on. Sellisel juhul on „Free Range" oma vormiuuenduses värskendav ja virgutav.

Ebaloomulikult napp dialoog aga just rõhutab seda, et tegemist ei ole juhuslikult organiseerunud reaalsusega, vaid ikkagi filmiga.
Mulle ei meeldi argipäevase kõnepruugi kasutamine filmis. Kobava teksti põhjal ei saa head filmi teha ja taolist naturalismi ma ei otsi. Ma natuke isegi proovisin igapäevakõnet kasutada, aga sain kohe aru, et midagi on valesti. Mingid piirangud ja valikud ikka peavad olema tehtud, kõike olemasolevat ei valimatult saa võtta ja plärts filmi panna. Kõnekeelses dialoogis on liiga palju müra ja film ei kanna enam

Millest on inspireeritud filmi muusikavalik?
Suur osa filmi muusikast on 70ndate hipirokk. Mulle meeldivad väga Ameerika sõltumatu stuudio BBS Productionsi filmid 70ndatest, näiteks „Five Easy Pieces", „Easy Rider" ja „King of Marvin Gardens". Nad tegid üldse kümmekond filmi, aga kunagi Soome televisioonist teismeeas nägin neid ja nendes olev vabadusetunne jättis mulle väga sügava mulje. Filmid on argised ja räägivad enamasti kergelt proletaarsetest, väikestest inimestest, kasutades lihtsaid vahendeid ja trikitades vähe. Linateosed mõjusid autentsena ning seda tahtsin ka mina kultiveerida, jätta mulje samasugusest universumist. Peategelase püüdlused leida vabadust peaksid väljenduma ka muusikas. Ma ise tegelikult kodus eriti muusikat ei kuula, kuulan seda kui kretiin: ainult seda, mis mul parasjagu filmi tarbeks vaja läheb.

Millistel kaalutlustel otsustasid 16 mm filmilindi kasuks? Tavaliselt kasutatakse seda ju dokumentaalide, seriaalide ja tudengifilmide talletamiseks.
Valik langes 16 mm kasuks, kuna meil oli vastav kaamera olemas, mis on väiksem ja kergem ning mida on odavam kasutada. 35 mm kaamera oleks tähendanud kõvasti lisakulusid. Mulle täitsa meeldis 16 mm pilt seekord, selline natuke *lo-fi* värk. Tänapäeval vist tehakse üldse kõike digitaalselt. Ma ei tea neist asjust väga palju, aga ma ei ole veel näinud sellist digitaalset pilti, mis mind esteetiliselt rahuldaks. Digipilt on ülemäära tihe ja piksleid on liiga palju, reaalsust kujutatakse liiga täpselt. Mul on kunsti suhtes seisukoht, mis põhineb uusplatonistide käsitlusel. Maailm, mis eksisteerib, on millegi koopia, mis on transtsendentne, ja kunst peaks pigem tegelema sellega, mille koopia on maailm, mitte maailma kopeerimisega. Loome puhul on oluline võimalus aru saada, et see ei ole jupp maailmast. Teosel on alati oma taotlus juures, mis on minu jaoks palju huvitavam kui üks banaalne argipäev.

Milline see taotlus olla võiks?
Ma ei taha seda nimetada, see viitab millelegi, mis on inimese

jaoks saladus. Kui sa sellele nime annad, siis see liigub kontseptuaalsesse universumisse ja muutub jällegi ainult nimeks. Las ta olla nimetamata. Heade kunstiteoste puhul on võimalik selle miskiga suhestuda – kui sellega üldse ei suhestuta, siis vähemalt minu jaoks muutub asi igavaks. Mõned inimesed tajuvad selle ära ja mulle sobib, et minu tegevus ongi mingil määral neile mõeldud. Ja kui mitte, siis mingu rahus. Mul ei ole vajadust kõigiga kõnelda. Peale selle tahan ma luua alati selge vahe ülejäänud visuaalse kultuuri ja enda filmide vahele. Mulle meeldiks minna visuaalses plaanis isegi veel kaugemale sellest, kuhu kõik ülejäänud suunduvad.

Kuidas sa oma filmide jaoks mõtteid kogud?
Enamasti annab tõuke filmiks mingi küsimus, mis minu enda jaoks parasjagu oluline on. Hakkan selle kallal tööd tegema, loen, mõtisklen, vaatan maailma ja selle pinnalt leian tee edasiste järeldusteni. See protsess kestab kuni filmi viimase montaažirea lukkupanekuni. Tihti jõuan peaaegu vastupidisele veendumusele kui alguses ja siis on loll lugu, sest filmis peaks ju säilima idee oma algsel kujul. Kui ma filmi lõpetan, siis olen tavaliselt lõpetanud täielikult ka selle ideega, läbi mille ma seda filmi tegin. Siis ma saan selle mõtte enda jaoks kõrvale panna.

Mati Unt kirjutas „Tühirannas" (1972): „Kogu suvi on meie laiuskraadil efemeerne, tema algus tähendab ühtlasi tema lõppu." Kui pikk on sinu jaoks ühe filmi eluiga? Esilinastuse ajal lased ta lendu või käivad aastaid tagasi tehtud filmid sinuga endiselt kaasas?
Ma ei tea, kuidas filmi elueaga ühiskonnas on. Eks see sõltub sellest, kas ta tabab mingit *zeitgeist*'i või mitte. Mul endal on nii, et juba enne päris lõppu, kui olen saanud filmi kokku monteeritud, ei tahaks ma sellega enam üldse tegeleda. Ma ei taha filmi siis enam näha või sellega mingit pistmist teha. See on tehtud asi. Ma ei vaata reeglina ka oma vanu filme. Märkan igasuguseid vigu, enda käpardlikkust ja rumalust, kuid enam midagi teha ei saa. See on kurnav ja tarbetu sorkimine milleski, millest võiks juba ammu lahti lasta.

Kui ei ole häbi oma esimeste teoste peale vaadata, siis järelikult ei ole toimunud arengut.
(Naerab) See on päris adekvaatne.

Kõrge vaimsus ja populaarsus on sinu filmide puhul käsikäes käinud. Kas see on olnud sinu eesmärk või sekundaarne nähe? Oled olnud vastuvoolu ujuja ja ometi on need filmid meeldinud väga paljudele.
Vähemalt teadvustatult taotluslik ei ole populaarsus olnud. Minu vastuvoolu ujumine toimub esteetilises universumis. Mõttes sõdin paljude asjadega, vahel sellega, et võib-olla ei teeks üldse enam filme. Audiovisuaalne kupatus, milles me elame, sealhulgas televisioonist nähtav, järgib esteetilises plaanis oma aja vaimu. Ta on pealiskaudne, keskendub kaubandusele ja uusimate tehnoloogiliste vahendite ekspluateerimisele, mis on üks kaubanduse mootoritest. Ma ei soovi üldiste suunitlustega kaasa liikuda, sest mul on tunne, et tahaksin olla puhtam ja teha omamoodi. Olla sisulisem. Aga et see liiga pretensioonikaks ei läheks, jään ma siinkohal vait.

Mis puutub populaarsusesse, siis selle üle on mul siiralt väga hea meel. Mulle oleks eriti meeldinud, kui ka „Püha Tõnu" oleks menukaks osutunud, sest minu meelest on see parem film kui „Sügisball". Aga noh, see on minu arvamus.

Kas sul on ka mõne järgmise filmi plaan olemas?
On, aga see on rohkem sundus. Majanduslik olukord sunnib kogu aeg mingit filmiprojekti käigus hoidma. Sooviksin hoopis järele mõelda natuke. Mulle näib, et eksisteerib ainult üks ja väga kitsas rada, mida mööda minnes ma saan filmide tegemist jätkata ja samal ajal endast hästi mõelda, aga see tee kipub käest kaduma. Praegu tulin siia Saaremaale stsenaariumit ümber kirjutama – film leiab aset Lapimaal ja Soome Filmi Sihtasutuse uuele eksperdile eelmine versioon ei istunud. Nüüd tuleb mul võidelda nii oma keskpäraste kirjanduslike oskuste kui sisemise trotsiga. Kissa [*Katrin Kissa, produtsent – toim*] viitas ka sellele, et ma ei ole kunagi ühtki filmi stsenaariumi järgi teinud. Kui mul on aimdus, et teksti põhjal juba enam-vähem saab midagi, siis ma julgen võttele minna ja selle käigus mõtlen edasi.

Nüüd oleks tarvis põhjalikumalt läbi kirjutatud stsenaariumit.
Just. Stsenaarium on ainult kondikava. Kui ma tean täiesti lõpuni, kuidas lugu areneb, siis mul kaob igasugune huvi ära, filmitegemine on minu jaoks lõppenud. Tahaksin läheneda asjale justkui algaja või idioodina, et protsess oleks kogu aeg värske – nii on see kõige nauditavam. Bürokraatidele ei tee sellist asja selgeks. Ma loobuksin hea meelega kogu projektist, aga kardan nälga. Inimene on nõrk, skelett ei ole püsti kõndimiseks korralikult mugandunud, moraalsest selgroost rääkimata. Ja nii võib juhtuda, et võtad mingist tööotsast elatise hankimise nimel kinni. Aga ma kardan paaniliselt, et omakasupüüdlikud ajendid surmavad võime loominguliselt tõhus olla.

Mis on sinu jaoks filmitegemise juures kõige olulisem aspekt?
Põhiliselt töötan filme tehes pildiga, see köidab mind kõige enam ja ma ei oskagi eriti millegi muuga tegeleda. Viimasel ajal olen lasknud teistel osalistel üha rohkem sõna sekka öelda. Draama mind ei kütkesta, tegevustiku nükked ja lugu on teisejärgulised. Ma küll pingutan selles suunas ja olen paari viimase filmiga proovinud, kuidas jutustada lugu nii, et see mulle endale tüütu ei oleks. Aga huvitavam on ikka filmi ideeline tasand ja atmosfäärid. Film peaks jätma elusa mulje, nii et see ei mattuks dramaturgiliste skeemide alla. Vaataja jaoks on loomulikult oluline, et eksisteeriks mingi lugu, et film veaks teda edasi. Sündmused ei peaks aga andma liiga lihtsalt vastuseid, et saaks mugavalt toimuva sisse jääda. Kuidas seda saavutada, et film kannaks, aga ei oleks etteaimatav, on see, mis mind praegu kinotegemise juures kõige rohkem huvitab.

Mil määral sa näitlejatele vabadust annad?
Käesoleva filmi puhul andsin palju, kuna tahtsin seda kätte saada, et inimesed on elusad. Kui inimest juhib teadvustatud meel ning ta teab oma ülesannet sajaprotsendiliselt, siis näitleja miimika muutub puiseks, ta kaotab elu ära. Ainult siis, kui ta on kogu aeg värske, saab püüda elususe ka filmilindile. Seda on võimalik saavutada mitmel moel: kas improviseerid või manipuleerid. Improviseerides läheb sageli kohutavalt palju linti ja raha, et niimoodi värskust kätte saada. Manipuleerida on jällegi raske, kuna pead olema ise väga teadlik, milleni sa püüad jõuda ja millised meetodid sind selles aitavad. Väikestes lõikudes saab niimoodi teha. Minu jaoks on see küllaltki keeruline, sest ma ei ole kuigi sotsiaalne inimene. Eriti kui on võõrad näitlejad, kellega ma pole varem koos töötanud, nagu seekord „Free Range'is" oli. Minu meelest läks lõpuks hästi, näitlejad jätavad inimese, mitte karakteri mulje.

Kui palju sa filmikriitikute tagasisidet loed?
Ma loen selle kõik läbi. Kas ma seda ka arvesse võtan, sõltub sellest, kas sellel inimesel on ka midagi tarka öelda või ta lihtsalt ajab mingit jampsi suust välja. Kui keegi väga halvasti ütleb, nagu „Püha Tõnu" puhul mõnikord juhtus, siis ma võtsin seda südamesse küll. Võib-olla ka seetõttu, et ma olin nii ära hellitatud, kuna „Sügisballi" puhul ei kobisenud keegi midagi. Kui ma praegu sellele tagantjärele vaatan, siis ma olen solvumisest üle saanud ja arvan, et parem ongi, kui ainult ei poputata. Tuleb meelde fraas „Daodejingist": „Karda kiitust nagu laitust. Kiitus teeb ju tühiseks." Laitus teeb kahtlemata ka vihaseks. Mõlemad on halvad asjad, aga kui kriitika on konstruktiivne, siis võib sellest abi olla. Kiituse peale ei tohiks väga mängida või vähemalt tuleb ennast jälgida, et sellest mitte liiga kõrvust tõstetud olla. Muidugi meeldivad ka mulle komplimendid ja ma lähen neist liimile nagu inimesed ikka, aga siis tekib oht, et muutud äkki ka enda silmis hästi erakordseks isiksuseks. Siis on asi perses, kui sa niimoodi mõtlema hakkad.

Käesoleva filmiga on lood nii, et olen väljendatud ideetasandiga sedavõrd rahul, et mind huvitab ennekõike, kuidas ja mida inimesed filmi üldisest teemast aru saavad ja kuidas nad selle dramaturgilise ülesehituse vastu võtavad. Kui inimestele meeldib, olen ma õnnelik, aga kui leitakse vigu, siis jään rahulikuks. Ma ise tean väga hästi, mis see film on ja mida ta pole.

Kas sa loed teiste filmide arvustusi või kuidas sa otsustad, millist filmi vaadata?
Ma ei tee valikuid arvustuste põhjal ja mul ei ole filmikriitikuid, keda jälgin, aga mul on filmitegijad, kelle filme ma alati vaatan. Mul on mõned lemmikud, kes meeldivad paljudele, näiteks Buñuel, Tarkovski ja Pasolini. Eelmisel aastal avastasin enda jaoks Melville'i. Omamoodi tipud on Ozu ja Bresson. Kaasaegsetest on huvitav Bruno Dumont. Jarmuschist ma ei räägigi, Kaurismäki on imetlusväärselt sirgjooneline. Iraanlased Abbas Kiarostami ja Jafar Panahi on väga head. Häid filme on ka vendadel Dardenne'idel. Tavaliselt vaatan ühe tüübi kõik asjad ära ja proovin aru saada, kuidas ta on arenenud ja mil viisil ta mõtleb. Vahel vaatan filme žanriti, aga vahel ka juhuslikult nähtud treileri loodud mulje põhjal. Ja üldiselt pigem vanu filme. Kui aus olla, siis mind ei köida kaasaegne kino eriti intensiivselt. Raske on terasid välja sõeluda ja tekib tunne, et sisulises plaanis oleks inimkonnal nagu kompass peost ära kukkunud. Kui armastad vanu filme, siis on seda kahjuks eriti tugevalt just kinos märgata. Tehniliste oskuste poolest on kindlasti suur areng toimunud, aga ideetasandil ei ole ma näinud aastaid ühegi kaasaegse režissööri filmi, mis oleks mind kuidagiviisi täiesti vapustanud. Sisulises plaanis oleks inimkonnal nagu kompass peost ära kukkunud.

Ütlesid, et kuigi varasemal ajal on olnud vaim peenem, on mõned poeedid alati nälga surnud. On inimesi, kes on suisa öelnud, et kui luuletajal kõht täis sööta, siis sealt ei tulegi enam midagi.
Ma ei tea, kes need sedasi ütlejad on, aga need on kahtlemata ühed väga vastikud inimesed (*naerab*). Mulle tundub, et asjad on halvad, kuigi seda on kuidagi nõme rääkida siin ilusal suvepäeval kuurortlinnas. Saab hakkama, kui mängu kaasa mängida. Siis on võimalik elada küll. Kui lähed näiteks Soome filmi tegema. Piiride aktsepteerimisest tekib uut sorti vabadus.

Pildil Veiko Õunpuu. Foto: Pilleli Läets.

„Free Range ehk Ballaad maailma heakskiitmisest" (2013)
Režissöör Veiko Õunpuu, stsenaristid Veiko Õunpuu ja Robert Kurvitz, produtsent Katrin Kissa, operaator Mart Taniel, osades Lauri Lagle, Jaanika Arum, Peeter Volkonski, Laura Peterson, Roman Baskin jt. 100 min.
Esilinastub 19. septembril.

ROKOKOO JA KAPITALISTLIK VIKERKAAR

„The Bling Ring" (2013, USA, American Zoetrope, NALA Films). Režissöör Sofia Coppola, stsenaristid Sofia Coppola ja Nancy Jo Sales, produtsent Emilio Diez Barroso, originaalmuusika Brian Reitzell, osades Emma Watson, Katie Chang, Claire Julien jt. 90 min.

Vaatas: Silver Õun

Film põhineb tõestisündinud lool Hollywoodis tegutsenud teismeliste salgast The Bling Ring, kes röövis aasta jooksul mitmeid seal resideeruvaid kuulsusi. Coppola suunab kriitilise pilgu seekord Ameerika Ühendriikide meediale ning kaudselt ka sellele, kuidas tõsielusarjad ja kõmu mõjutavad noorte haritustaset. Suur osa linateosest on esitatud päriselusaadetele omases vormis, põimides kaadreid uudistest ja „intervjuusid" peategelastega.

Laskudes piinliku täpsuseni üksikasjadesse, näitab Emma Watson end väljaarenenud näitlejana Nicki rollis, kes mõjub kui 21. sajandi *femme fatale*. Primadonnalik etteaste kinnitab Watsoni öeldut, et oma karakteri arendamiseks vaatas ta hulgaliselt tõsielusarju ning kuulas Britney Spearsi albumeid. Terve Nicki pere kumab ameerikalikust stereotüüpsusest. Lühikese aruga ema, kes on otsustanud oma tütreid ise kodus harida, täidab nende päid ajakirjandusliku juraga ning vastab uhkusega usutlustele pärast Nicki arreteerimist. Mainimata ei saa jätta ka majarahva amatöörlikku „religiooni harrastamist", mis on veel üks linateose tabavalt edasi antud peensustest.

Coppola kolme viimast filmi „Marie Antoinette" (2006), „Somewhere" (2010) ja „The Bling Ring" läbib sarnane teema: rikkad inimesed, kellel pole oma aja ja rahaga midagi peale hakata. Taoline elustiil seostub kõige elavamalt rokokooajastu ja Versailles' õukonnaga, mida illustreeris selgelt ka lavastaja huvi Marie Antoinette'i vastu tema varasemas teoses. Värske ekraniseeringu tegelased kraabivad samamoodi kokku kõikvõimalikku nänni, alustades kontskingadest ja lõpetades maalide ning Rolexi käekelladega. Üleslöödud seltskond veedab aega, prassides lõputult ööklubides, vedeledes rannas, tarbides uimasteid ning jagades toimuvat sotsiaalvõrgustikes.

Coppola tõeline geenius ei peitu aga sotsiaalkriitikas, vaid lummavas miljöös ja muljetavaldavalt laias värvipaletis. Lõputud kingariiulid, värvikirevad riidekapid, pärlid, kalliskivid ja peenelt valitud tapeedid moodustavad hurmavaid mustreid. Kogu see kapitalistliku maailma vikerkaarevärvides kallis ja kirev kraam teeb silme eest kirjuks, lisaks uimastab vaatajat ka liuglev kaameratöö. Laristamise iroonilisust täiendavad maneerlik ja slängidest kubisev kõnepruuk ning jaburate kuulsuste plakatid, teiste seas Paris Hiltoni poster lausega „Can you afford me?", mis iseloomustab hästi ka ülejäänud filmitegelaste tõekspidamisi.

Filmi süžee jääb aga kahjuks võrdlemisi staatiliseks, keskendudes suurema osa ajast klubides pidutsemisele ja kuulsuste majades kolamisele. Režissööri taotluste tulemus mõjub väsitavana. Õnneks oskab film roidunud auditooriumi ka teatud hetkedel ehmatada, äratades publiku tähelepanu unest.

Sofia Coppola värske satiiriline linateos võlub miljöö ja kaamerakäsitlusega, kuid vajaka jääb sisutihedusest.

ORANŽ REVOLUTSIOON

„Orange Is the New Black" (2013–, USA, Netflix). Looja Jenji Kohan, osades Taylor Schilling, Jason Biggs, Laura Prepon jt.

Vaatas: Grete-Stina Haaristo

Virtuaalne videolaenutus Netflix on omaprogrammiga päristelevisioonile tugevalt kuklasse hingamas. Selleaastasel Emmyde jagamisel on üks favoriite nende „House of Cards" ja kõigile tuntud „Arrested Development". Uusim sari, juulikuus debüteerinud „Orange Is the New Black", hoiab Netflixi senist uskumatult tugevat seriaalide taset ning kui hinnanguid ja arvustusi lugeda, siis tundub, et mitmete kriitikute arvates tõstab selle lausa uuele kõrgusele.

„Orange'i" keskmes on varakolmekümnene Piper Chapman (Taylor Schilling), kellele peaaegu dekaadi eest narkokartellis elatud ohtlik elu järele jõuab ning viieteistkuulise vanglakaristuse kaasa toob. Maha jääb moodsalt keskkonnateadlik ökoelu, alustav seebiäri ning armastav kihlatu. Sari põhineb Piper Kermani samanimelisel autobiograafial, sarja looja Jenji Kohan on aga intervjuudes märkinud, et intriige punuti adaptsioonis tugevalt juurde.

Siiski ei ole tegu traagilise ja surmtõsise looga, mida võiks ehk elult naistevanglas oodata. Pigem on „Orange" tasakaalustatud segu draamast ja komöödiast. Lood on kaasahaaravad ja tõepärased ning piltidega karmist vanglaelust pole üle pingutatud.

Iga osa võtab lisaks protagonisti vaikselt lahti hargnevale loole fookusesse veel ühe tegelaskuju ning viib vaataja kõigile neist niivõrd lähedale, et kõrvalrolle lõpuks justkui polekski. Alguses näevad nii Chapman kui vaataja tuttavaid stereotüüpe (kohtume endise narkomaani, nunna, transseksuaali, hipi, kirgliku venelanna, usuhullu ja paljude teistega), hiljem leiame iga tüüpnatuuri tagant aga pärisinimese koos oma loo ja traagikaga. Ilmekad lood tegelaste minevikust ei ole mõeldud aga moraali lugemiseks, vaid näitavad, kui lihtsalt võib esmamulje meid kõiki petta. Mitmed karakterid muutuvad sümpaatseks ning raske on neile mitte kaasa tunda.

Seriaal demonstreerib ilmekalt, et vangla on kui ühiskonnamudel, kus eksisteerib kõik mis vanglamüüridest väljaspoolgi. Sealgi tuleb hakkama saada näiteks homofoobia, transfoobia ja rassismiga. Näitlejate kooslus on rassiliselt ja seksuaalselt üks mitmekesisemaid. Viimaks ometi on valitud transseksuaalset naist mängima näitleja, kes seda ise ka on. Nii kehastab Laverne Cox transseksuaalset Sophiat, kes on sunnitud nii kaasvangide kui vanglaametnike ees mitmel korral enda õiguste eest seisma.

Palju kiidusõnu kogunud seriaali lepingut uuendati teiseks hooajaks juba enne avalikku esilinastust. Seriaali autorit Jenji Kohani on saatnud juba varasemaltki edu. Tema tuntust pälvinud sari „Weeds" pärjati nii Emmy kui Kuldgloobusega. Kahe sarja vahel leiab kahtlemata sarnaseid jooni: detaile on ohtralt ning draama ja komöödia piiridega mängitakse väga peenelt. „Orange Is the New Black" on oma mitmepalgeliste tegelastega aga märksa sügavama sisuga.

Kuigi erinevaid vanglasarju on palju ja ilmselt tuleb neid ka pidevalt juurde, on „Orange Is the New Black" teistest julgem ja omanäolisem ning väärib kindlasti vaatamist.

„VEEP" ON MAAILMAVALLUTAJATELE

„VEEP" (2012–, USA, HBO). Looja Armando Iannucci, osades Julia Louis-Dreyfus, Tony Hale, Gary Cole jt.

Vaatas: Allan Päll

Internetis levinud meemide tõttu võib tunduda, et menukas ja vulgaarne Malcolm Tucker ka ETVs jooksnud seriaalist „The Thick of It" ongi reaalne inglise poliitik. Sarja looja Armando Iannucci on vahetanud briti küünilise satiiri ning rõvedalt ropud suud glämmima Washingtoni vastu. HBO on üllitanud Iannucci eestvedamisel juba kahe hooaja jagu sarja „VEEP" (*ingl VP* ehk *Vice President*).

Kui ühe kodulinna poliitikat andekalt ironiseeriv „Parks and Recreation" liiga kohaliku probleemikäsitlusena tundub, siis „VEEP" on maailmavallutajatele. Ameerika peaaegu kõige mõjukama ametikoha kabinetis keerutab end asepresidendi toolil Selina Meyeri osatäitjana „Seinfeldist" tuttav Julia Louis-Dreyfus, kes sisendab endale iga päev, et ta on võitja. Selina tegelik roll on aga olla valmis igal hetkel oma kätt piiblile poetama. Jah, õigupoolest ta ju ei võitnud valimisi.

Meedias kõikvõimsana kajastatud USA poliitilisele kuvandile on „VEEP" hea vaheldus. Sarjas polegi oluline, kes on demokraat või vabariiklane. Kõik on ühtmoodi jaburad poliitikud, kelle eesmärk on ellu jääda. „VEEP" tuletab meelde ETV seriaali „Riigimehed" absurdsust, aga teisel areenil. Pealiskaudne poliitika, kus keegi e-kirju ei loe ja ainsaks tähtsaks teemaks on avalik kuvand ning säutsuvate *Weinergate*'ide tõrjumine. Nii mõndagi sünnib poliitikas hetke ajel ja „VEEP" on üks versioon tõsielust.

Kuigi peategelane Selina ja tema kabinetiülem on mõlemad naised, ei räägi sari ainult naistest poliitikas. Seksismi irdub küll kaadrist kaadrisse, aga „VEEP" ei halasta kellelegi – isegi presidendi kaadritagune tegelaskuju POTUS (*ingl President of The Unites States*), kelle identiteeti seriaali käigus ei avaldatagi, näib olevat üdini äpardunud. Selinat (mitte-)abistab terve hulk riigiametnikke, kelle ta on loomulikult ise palganud. Märkimist väärivad Selina flegmaatikust kommunikatsioonijuht ning pühendunud sekretär. Teiste seas ei pääse soomlasedki, kellele Selina külla sõidab ning kelle stoilist huumorit on suudetud õnnestunult tabada.

Igakülgset toetust pakub Tony Hale'i („Arrested Development") kehastatud Gary, kelle kallimaiks varaks on kott, mis sisaldab „esmaabitarbeid" asepresidendi rahustamiseks ja vajaduse korral ka turgutamiseks, täites seejuures ühtlasi elava mälu rolli. Teises hooajas lisandub Gary Cole'i kehastatav gallupimeister, kelle mõjuvõim ajab isegi ministrid omavahel tema soosingu eest võitlema ja labaselt pugema. Küsitluste tulemused määravad, millal minnakse pantvange terroristide käest päästma. Aktsiooni jälgitakse kambakesi keldris kuvarite ees istudes, millele järgneb poliitiliselt suure tähtsusega otsus: milline pilt keldrist meediasse edastada?

Nagu heal poplaulul on oma retsept, siis on ka naljal väljakujunenud vorm. Poliitika on ideaalne subjekt elu totruste illustreerimiseks, mida kinnitab ka poliitikute tegemisi vahedalt kajastavate seriaalide rohkus. Teise hooaja lõpuks järjest humoorikamaks muutunud „VEEPi" heatahtlikult suhtudes võib ainult loota, et see areneb ajapikku üha mahlakamaks.

PÄRAST VÕTTEPLATSILT LAHKUMIST

Emilie Toomela

Sustainable Style Foundation eelistab ökoloogiliselt vastutustundlikku filmitegemist.

Sustainable Style Foundation (SSF) on rahvusvaheline organisatsioon, mis vihmutab nii teadmiste, võrgustike hõlbustamise kui rahaliste vahenditega jätkusuutlikku kasvu erinevatel elualadel. Tegevusega hõlmatakse moodi, disaini, kino ja muudki, mille saab säästvate elustiilivalikute mõiste alla koondada. Kuigi sellest on Eesti ajakirjanduses väga vähe kõneldud, jätab Hollywoodi filmitootjate suhtumine „pärast meid tulgu või veeuputus!" tegelikult endast järele võttekohtade tühermaad või terved Potjomkini linnakud, kostüümilabürindid, kuhu keegi enam ei eksi, ning minotauroslikud rekvisiitide prahimäed. Kultuuri areng tekitab samamoodi prügi nagu majandusprogress, tahame me seda endale tunnistada või mitte.

SSF on teinud edukalt koostööd erinevate produktsioonifirmadega, nõustades tootjate otsuseid kõigi filmitegemise etappide vältel. Linateoseid, mille juures on tehtud silmnähtavaid jõupingutusi filmi ökoloogilise jalajälje vähendamiseks, tunnustatakse SSF-*tag*'iga. Energiamärgisega sarnase tähise väljaandmisel on SSFi peamised eesmärgid kinovaldkonnas suunatud jäätmete vähendamisele iga filmi puhul ning säästlike loomevõimaluste arendamisele.

Tänavu 10-aastaseks saanud ettevõtmine tähistab dekaadi SSF-*tag*'i andmisega samale režissöörile, kelle film pälvis ka kõige esimese SSFi ökomärgi kinomaailmas. Ameerika filmilavastaja Megan Griffithsi filmograafia värske täispikk lisandus „Eden" (2013), mis käsitleb inimkaubandust ja prostitutsiooni, on film, mis on nii sisult kui vormilt eetikatundlik.

Nagu kaubanduses ei ole Fairtrade või ökosertifikaadid kohustuslikud, on ka SSF-*tag* märk režissööri moraalsest vastutustundlikkusest. Kuigi SSF leidis Wall Street Journalis avaldatud uuringule toetudes, et üha enam inimesi langetab otsuseid, juhindudes ka säästlikust tootmisest, on mahefilmindus veel lapsekingades.

Võime mõelda, et Eesti on pisike ja meid filmitootmisprotsessist tekkiv prügiprobleem ei puuduta. Kahtlemata ei saa „Seenelkäiku" ja Raivo E. Tamme kostüüme „Batmani" garderoobiga võrrelda. Ometigi toodavad filmivõtted ka Eestis kordades enam jääke kui tavaline elutegevus ning leidub mitmeid kokkuhoidlikumaid kunstisfääre. Reaalsuse koopia kinolindile kätkemiseks kulub omajagu materjale, mida tegelikus elus kasutada ei saa. Meil ei ole filmis näritud vahaõuntega argipäeval midagi peale hakata ning puuduva neljanda seinaga korteris elada ei saa.

Olles kirglik filmiarmastaja, ei oskaks ma eales soovida, et filme tehtaks väiksemalt või et nende valmistamine kuulutataks üleüldse keskkondlikult ebarentaabliks. Sellegipoolest puudutas SSFi nägemus minus midagi märkimisväärselt olulist. Filmi ja sellest tulenevalt naudingu loomine ei tohiks muutuda loodusele mõttetult koormavaks. Siinkohal on SSFi initsiatiiv enam kui mingi tüütu ökojutt või roheline hädaldamine, vaid reaalne teematõstatus, mis puudutab ka Eesti filmimaailma. *Tag*'iga või ilma, filmitegemine olgu ilus ka pärast võtteplatsilt lahkumist.

Kaader SSF-tag'i pälvinud filmist „Eden" (rež. Megan Griffiths, 2013).

UUS EESTI ANIMATSIOON: „VANAMEHE MULTIKAS"

Küsis Mari-Liis Rebane

„Vanamehe" multika autorid Peeter Ritso ja Mikk Mägi. Foto: Hanna Samoson.

„Vanamehe multika" menu põhjuseks on arvatavasti eestlaslik süldihuumor, mis kõnetab oma lihtsuses lausa masse. Vanamees on sedasorti kuju, keda kas armastatakse või vihatakse, kuid kes kindlasti ühtki vaatajat külmaks ei jäta. Kaks tüüpi otsustasid hakata *art house* animatsiooni asemel enda lõbuks ehedat meelelahutust looma ja on kogunud vaid ühe aasta jooksul tohutu vaatajaskonna, kes hoolsalt Vanamehe tegemisi jälgib. Ootamatu populaarsusega üle külvatud multikakarakteri taga seisavad Eesti Kunstiakadeemia animatsiooni osakonnas tutvunud Peeter Ritso ja Mikk Mägi. Peeter on ka varem oma *flash*-animatsioonidega Youtube'is kuulsust kogunud, Mikk tegutseb samal ajal VJ-duos GIF Visuals ning töötab animaproduktsioonifirmas Birds of Paradise.

Kuidas Vanamehe-seeria alguse sai?
Mikk Mägi: Kooli ajal suitsupausidel hakkas külge, kui Peeter Vanamehe häält tegi. Esimese seriaali puhul hakkasime lihtsalt animeerima, võte kestis põhimõtteliselt ainult paar päeva. Aega oli vähe, mõtlesime, et ah, teeme „Vanamehe multika".
Peeter Ritso: Mina hakkasin kursust lõpetama ja koolitööna oli vaja nukufilm esitada. Midagi muud peale „Vanamehe multika" ei oleks küll viitsinud teha.

Kuidas lõputöö õppejõududele meeldis?
P.R.: Priit Pärnale vist meeldis. Muheles igatahes kaasa.
M.M.: Ülo Pikkov oli ka sillas. Ja Riho Undile meeldis eriti. Kaspar Jancis nuttis ühe pisara.

Kas teil on olnud filmimisprotsessi juures ka abikäsi?
P.R. ja **M.M.:** Jah, animatsiooni osakond, G9 ühika omad on palju aidanud. Kreeta Käeri tegi nukud, Jaagup Metsalu ja Erik Alunurm on olnud abiks ning mitmed teised veel.

Kuidas need nukud ja see maailm loodud on? Milliseid materjale kasutasite ja millest saite inspiratsiooni?
M.M.: Kõik on loodud väga *DIY* lähenemisega, kasutades materjale, mis on kõige lihtsamini kättesaadavad. Palju oleme taaskasutanud ka animaosakonnas vedelevaid teiste nukufilmide kujunduse ülejääke. Näiteks Alunurme ja teiste filmi „Eine murul" *set* on olnud põhiline tegevuspaik. Selles mõttes on EKA animatsiooni osakond super koht, kuna sinna koguneb sellist tööpahna, mida saab erineval otstarbel ära kasutada.

Vanamehel on hästi läinud – saite Hooandjast toetust ja Vanamees on olnud juba ka keeduvorsti reklaamnägu. Isegi agentuurid pöörduvad teie poole, et te nende klientidele reklaami teeksite.
M.M.: See oli humoorikas, kui saime esimese osa valmis ja seda vaatas 2000 inimest. Pani imestama küll, et kogunes nii palju *subscribe*'ijaid ja inimesed tõesti jälgivad Vanamehe tegemisi. Igalt poolt kuuled erinevaid lugusid. Mingi tüüp elektroonikapoes oli näiteks pannud selle kõikides ekraanides mängima. Inimesed teavad praeguseks „Vanamehe multikat" ja need, kellele see varem üldse ei meeldinud, teevad nüüd ka ise Vanamehe-nalju.
P.R.: Kõige lahedam on, kui inimesed teevad Vanamehe häält ja saadavad meile oma salvestusi.

Mis te ise arvate, milles Vanamehe fenomen seisneb? Miks see nii paljudele meeldib?
P.R.: Ma arvan, et see on teistmoodi. See ei ole üldse see, mida on varem tehtud.
M.M.: Vanamees kõigub justkui väga halva ja geniaalsuse piiri peal. Ju siis maailmas on lihtsalt nii palju inimesi nagu Peeter.

Kas midagi on nende osade jooksul ka edasi arenenud, muutunud?
M.M.: Ma arvan, et kui vaadata varasemaid osasid ja nüüd viimast episoodi, siis võib tõesti näha arengut. Kui kas või rekvisiite võrrelda, siis Peeter on uue osa maja maketi väga detailse teinud. Animatsioon on ka kindlasti paremaks ja sujuvamaks läinud.

Kaua te veel „Vanamehe multikat" mõtlete teha ja mis ees ootab?
P.R.: Meil on päris palju ideid ja Vanamehe-nalju veel.
M.M.: Tahaks kümme episoodi ära teha, siis võib hakata uue projekti peale mõtlema. Vanamutt jääb kindlasti edaspidi figureerima ning uusi tegelasi tuleb ka. Võin nii palju veel öelda, et tegevus jõuab varsti ka Saaremaale.

Mida te väljaspool seda projekti eraldi teete?
M.M.: Mina töötan Birds of Paradise'is, kus teen reklaamtöid. Lisaks tegelen GIF Visualsi projektiga. Peeter tahab hakata järgmiseks koolinaljadel põhinevat seriaali tegema.

Mis teile veel Eestis toimuvast silma on jäänud?
M.M.: Mulle meeldib, mida Sander Joon teeb. Martinus Daane Klemetil tuleb varsti uus asi välja. Ma ise olen vaadanud rohkem, mida siinsed VJ-d teevad. Välismaalt võiks välja tuua näiteks David O'Reilly.

Millised vanamehed te ise oleksite?
M.M.: Me oleme paar korda mõelnud, et meganaljakas oleks Peetriga kokku saada, kui me oleme mõlemad 80-aastased – kas me teeks ka siis Vanamehe-nalju või millise häälega me siis räägiksime?

Aitäh! Müürileht ja Animated Dreams soovivad Vanamehele pikka iga.

Vaata animatsiooni:

UNETUS SODANKYLÄS

Johannes Lõhmus

Pilguheit juunis Sodankyläs toimunud filmifestivalile Midnight Sun.

120 km põhjapolaarjoonest edasi asub üks eriskummaline paik, mis moondub juba 28. aastat järjest juuni teiseks nädalalõpuks tõeliseks kinoparadiisiks. Ajutiselt Sodankylä igaveses päevavalguses toimuv filmifestival Midnight Sun on austusavaldus filmikunstile, -tegijatele ja publikule. Pole mingeid punaseid vaipu, glamuurseid esilinastusi ega võistlusprogrammi. On viis päeva kino, valgete ööde ja päevade vahel hekseldamist ja südantsoojendav Lapimaa täis tervisest pakatavaid jäneseid, põhjapõtru ja lõputut mägede ja metsade horisonti.

Foto: Mikk-Mait Kivi

Sodankyläs filmifestivali korraldamise idee tekkis novembris 1985, kui filmirežissöör Anssi Mänttäri küsis sealsesse pilkasesse pimedusse vaadates: „Miks mitte teha siia rahvusvaheline filmifestival." Sellest ideest vendadele Kaurismäkidele rääkides saigi algatatud üks kõige ilusamaid ja kodusemaid festivalitraditsioone, mida külastavad igal aastal filmimaailma suurkujud, sõites päratusse Soome „põrgusse", et rääkida oma truudele fännidele, milline oli nende esimene filmielamus või milline oleks see üks ja ainus film, mille nad üksikule saarele kaasa võtaksid. Tänu Kaurismäkidele ja festivali juhi Peter von Baghi erudeeritusele ning sidemetele filmimaailmas saigi see festival võimalikuks. Tänavu kinkis Sodankylä linn von Baghile ka oma tänava.

Sodankyläs on käinud nii Abbas Kiarostami kui Francis Ford Coppola, nii Wim Wenders kui Miloš Forman, nii Claude Chabrol kui Jim Jarmusch. Senini pole ükski režissöör veel kutsest ära öelnud. Kõik tulevad siis, kui neil võimalus on, sest filmimaailmas ei saa töö teadupärast kunagi otsa ning suvi on suurepärane aeg võteteks. Näiteks tänavuse Midnight Suni üks külaline Philip Kaufman (vaata filme „Kehakrattide kallaletung" („Invasion of the Body Snatchers", 1978), „Seiklejad" („The Wanderers", 1979) või „Eliitlendurid" („The Right Stuff", 1983)) sai kutse juba aastal 1992 San Franciscos, aga tulla sai ta alles tänavu, 21 aastat hiljem.

12.–16. juunini – ja tegelikult juba kaks nädalat enne seda – on Sodankylä täis elu, melu ja teotahet, kui Helsingist pea 1000 km kaugusele valgub (valdavalt Helsingist, kuid ka Eestist) 400-pealine töötajatest ja vabatahtlikest koosnev meeskond, et hakata taaskord ette valmistama traditsiooni- ja klassikahõngulist igavese päevavalguse festivali. Viie päeva jooksul neljal ekraanil näidatud rohkem kui 80 filmi meelitasid Põhjalasse 27 000 külastajat. Kohalikud moodustavad nendest paraku väiksema osa, ent küllap ongi kohapeal elades raske end pimedusest valgusesse või päriselust filmimellu nii kiiresti ümber lülitada. Kohale sõitnud külastajad saavad pikal teekonnal tulevasteks filmiväljakutseteks valmistuda.

Mis siis Sodankylä või Midnight Suni või Lapimaa või polaarpäeva nii meeldivalt õdusaks teeb ja miks sinna minna? Kogu festivali ümbritseb mingisugune rahuloluaura. Asjapulgad kiirustavad tasapisi, publik trügib järjekordades viisakalt (piletisabad on pikad) ning kui ööbida onnikestes Sodankyläst väljaspool Luosto loodusradadel, siis saab koduteel nautida kohtumist põhjapõtradega. See on festival, mis toetub peaasjalikult traditsioonidele ning millel pole huvi kasvada, sest kardetakse, et see hävitaks festivali kodususe ja ohustaks pretensioonitut filmivalikut.

Filmivalimiku kokkupanek on kui lumepalli veeremine, mis algab kohe pärast festivali lõppu ning leiab oma otsa alles siis, kui viimased külalised on kinnitatud. Külalised ja külalislahkus ongi Sodankylä märksõnad. Lisaks hoitakse alal traditsioone. Festivalil näidatakse filme seni kuni võimalik 35 mm projektoritega ja pakutakse võimalust kogeda karaokemuusikali ettekandeid (väga võimas oli vaadata, kuidas tuhatkond soomlast kõiki „Grease'i" laule peast kaasa laulavad), tummfilmiseansse koos elava muusikaga ning äärmiselt veidraid väljasõite keset Lapimaa metsa, et pidada seal maha üks korralik tantsupidu.

Polaarpäikese igavikus ja festivalimelus kaob peatselt tunne, et magamine üleüldse kuidagi vajalik on. Kahtlases unetuse ekstaasis hüpnotiseeritult filme vaadates (mis küll valimatutel aegadel päädib miniuinakutega pimedas kinosaalis) mõjuvad nad nii pagana eriliselt ja lähevad rohkem südamesse, sest pidevas valgustatuse olekus kirgastuvad filmielamused ehedamalt.

Sodankyläs on tõelisteks VIP-ideks filmid, sest nende pärast oodatakse tunde järjekordades, kuna siin toimib „kes ees, sel mugavam koht" süsteem. Ära sai vaadata kõik uuemad soome filmid, lisaks pisike valik uuematest linateostest mujalt maailmast, kuid pearõhk oli pandud siiski klassikale ja auväärsete külaliste retrospektiividele.

Anno 2013 külastasid Sodankylä Indiana Jonesi välja mõelnud Philip Kaufman, itaalia filmikunsti üks haruldasi pärleid ja tohutult produktiivne Marco Bellocchio, Skandinaavia ajaloo teravamaid probleeme julgelt puudutav rootslane Jan Troell, Prantsuse moodsa kinokunsti üks spirituaalsemaid naisautoreid Claire Denis (vaata kindlasti filmi „35 pitsi rummi" („35 rhums", 2008)), Cannes'ist Eestini oma filmidega kuulsust kogunud rumeenlane Cristian Mungiu (tema „Teispool mägesid" („Dupa dealuri", 2012) jooksis veebruaris Eesti kinodes), filmipoeet Jem Cohen ja HÕFFil linastunud *foley*-psühhoõõva „Berberiani helistuudio" („Berberian Sound Studio", 2012) režissöör Peter Strickland.

Nende autorite loomingu paremikku vaadates tekkis tunne, mis tõstab festivalil olles alati pead: maailmas on liiga palju filme ja liiga vähe aega nende vaatamiseks. Ning kohe, kui see tunne tekkis, tõid Mr. Bakeri sõnad väga-väga heast muusikadokumentaalist „Beware of Mr. Baker" (2012) sind kell kolm hommikul jälle maa peale tagasi: „*Only geniuses have time, you know.*" Pärast seda sai taas rahulikult võtta ja vaadata Dario Argento „Suspiriat" (1977) või Laureli ja Hardy tumma situatsioonikomöödiat ning uuesti ja uuesti filmidesse armuda, jättes rohkem filme vaatamata, kui neid vaadata jõuab. Filmifestivalide võlu seisnebki õigete valikute tegemises.

Midnight Suni ja juunikuist Sodankylät on väga raske sõnadesse panna. Seda, mis seal kaugel põhjas juunikuus toimub, võiks iga natukenegi suurem filmiarmastaja ise vaatama ja tundma minna. Sodankyläs saab aeg uue tähenduse ja uni tuleb alles siis, kui sa juba koju tagasi jõudnud oled. Kodus saab kedrata unes taaskord läbi neid hommikusi vestlusi filmitegijatega, kuidas ja milliseid filme nemad vaatavad, ja tunda puudust soomlaslikult soojast huumorist, mis sinna Lapimaa metsade vahele kilkama jäi.

Vaata ka www.msfilmfestival.fi

Mõned filmisoovitused

Aleksi Salmenperä *road*-dokumentaal **„Alaska Highway"** soome habemikust Hesest, kes otsustab endale Alaskalt veoki osta, sellele sinna järele minna, see korda teha ja enda koduks muuta ning siis sellega tagasi Soome sõita. Kõlab nagu igas mehes peituva poisikese salaunistus.

Mika Ronkaineni dokumentaal „**Laulu koti-ikävästä"** ehk „Soome veri, Rootsi süda", mis on tõsiselt hea huumoriga film identiteedikriisis vaevlevatest soomerootslastest, kes ei tunne end ei soomlaste ega rootslastena. Isa ja poja meeleolukas sõit oma juurte juurde ja teineteisemõistmiseni jõudmine.

Peter Stricklandi draama **„Katalin Varga"** ehk Transilvaania metsade ja mägede vahel toimuv lugu noorest naisest, kes otsustab maksta kätte oma vägistajale, kui ta mees ta n-ö sohilapsega kodust minema peletab. Selles filmis on üks niivõrd meisterlik stseen, mis pani mind külmavärinaid tundma, sest Katalin Varga monoloog, operaatoritöö ja muusika tekitasid tunde, nagu oleksin ise tema vägistamises süüdi.

Nendele lisaks soovitan algavas sügises vaadata või PÖFFi tarbeks tutvuda Philip Kaufmani, Jan Troelli ja Cristian Mungiu filmograafiaga.

„Kinotripp" on Müürilehe rubriik, kust saab lugeda kaugete paikade filmielust. Ilmuvad kino võtmes reisikirjad, milles rändurid jutustavad, mis tunne on uues kultuuriruumis kinosaali maha istuda. Agnes Neier jagab muljeid Torontos tegutseva kinomaja ekstsentrilisest külastusest, mille käigus ta koges seal ikka ja jälle publiku aktiivsel osavõtul linastuvat „The Rocky Horror Picture Show'd", ja räägib, miks on tarvis sinna ajaleht ja röstsai kaasa võtta.

KINOTRIPP: TORONTO

AGNES NEIER

The Rocky Horror Picture Show plakat. Allikas: teadmata.

Ükskord ammu, kui jäin öösel kauemaks telekat vaatama, ilmusid järsku ekraanile suured punased huuled, mis laulsid: „*Science fiction (ooh ooh ooh) double feature / Doctor X (ooh ooh ooh) will build a creature*..." Selle juhuse tõttu seisin 13 aastat hiljem natuke enne südaööd ühe Toronto kino järjekorras, kotis ajaleht, ning seletasin endaga kaasa veetud sõbrale võib-olla natuke isegi liiga entusiastlikult, mis asi see täpselt on, mida me vaatame lähme, ja miks me oleks pidanud ka röstsaia kaasa tooma. Sõber piidles mind umbusklikult.

„The Rocky Horror Picture Show" on 1975. aasta muusikaline õuduskomöödia, mis põhineb aasta varem etendunud muusikalil ja ilmunud raamatul. Pärast esialgset läbikukkumist kinodes hakati „Rocky Horrorit" näitama New Yorgis nädalavahetustel kesköiste linastuste raames. Sellest sai kiiresti üleriigiline sensatsioon, mis tõi endaga kaasa kultusliku järgijaskonna. Kuigi sotsiaalne aspekt on olnud ka teiste filmide kesköiste linastuste juures alati oluline, siis „Rocky Horrori" puhul muutsid fännid filmi vaatamise interaktiivseks kogemuseks, mis kujunes peaaegu sama tähtsaks kui ekraniseering ise.

Ühed ja samad inimesed käisid linateost korduvalt vaatamas ning peagi kujunesid välja kindlad fraasid, mida filmi teatud hetkedel publiku hulgast hõigati. Üheks esimeseks neist peetakse tegelaskujule nimega Janet hüütavat lauset, kui ta astub autost vihma kätte, kattes oma pead ajalehega: „*Buy an umbrella, you cheap bitch*!" Ühtlasi hakkasid mõned vaatajate seast ilmuma linastustele tegelaste kostüümides ning hüüdlauseid sigines üha juurde. Lõpuks tekkis seanssidele ka oma *shadow cast* ehk grupp inimesi, kes etendavad ekraani ees filmilinal toimuvat. Ning sellega, kuidas külastajad lisasid järjest repliike, mida auditooriumist karjuda, või esemeid, mida eeslavale visata, lisandus lõpuks ka õhtujuht, kes kõike seda kontrolli all hoidis ning uustulnukaid ehk *virgin*'eid kogenenud osalejate ees piisaval määral naeruvääristas.

The Rocky Horror Picture Show publik. Autor: teadmata.

Igas kinos on „Rocky Horrori" vaatamiskogemus koos *shadow cast*'iga erinev. Mõnes kohas tehakse suurejoonelisi etendusi, kus kinosaali tuuakse ka mootorratas, teises valatakse publik ämbritega läbimärjaks, kui filmis sajab vihma. Torontos etendab *shadow cast*'i Excited Mental State'i nimeline grupp, kes ei ole võtnud eesmärgiks filmi iga kord täpselt taasesitada, vaid lähtuvad pigem sellest, et osatäitjatel endil ning eelkõige pealtvaatajatel oleks huvitav neid vaadata. Seetõttu püüavad nad tuua iga kord sisse midagi uut, kuid filmi vahele hüütavad laused jäävad enamasti samaks. Etendused leiavad aset iga kuu viimasel reedel ning *halloweeni* ajal toimub kaks lisaetendust.

Niisiis seisime Torontos kinojärjekorras. Kuigi sõber polnud „Rocky Horrorist" varem midagi kuulnud, suutsid minu varasemalt ette söödetud lõigud filmist ta igatahes kaasa meelitada. Ja miks polekski pidanud tekitama huvi film, kus Tim Curry tegelaskuju Frank-N-Furter (kelle teener näeb välja nagu Roxy Musicu aegne Brian Eno) kuulutab laulus, et ta on *Sweet Transvestite from Transsexual, Transylvania*, ning noor Susan Sarandon laulab: „*Touch-a, touch-a, touch-a, touch me / I wanna be dirty*." Taoliste seikade kirjeldamise, et kui filmis kõlab näiteks hüüatus „*A toast*!", siis viskavad inimesed õhku röstsaia, ja et kaasalaulmine on vaat et kohustuslik, jätsin muidugi sujuvalt selleks hetkeks, kui piletid olid juba ostetud ning olime kinosaali maha istunud. Võtsin välja ajalehe ja jäin ootama. Enne linastuse algust tutvustati uustulijaile reegleid (selgus, et saia ei tohigi seal kinos loopida) ning kui *virgin*'ite südamlik häbistamine oli läbi saanud, ilmusid ekraanile suured punased laulvad huuled...

Üldiselt on igaühe oma valik, kui palju ta sellest interaktiivsest kogemusest osa võtab, aga päris vältida seda ei saa. Kui kinoekraanil jooksevad kaks tegelast paduvihma käes, siis on ikkagi õige hetk võtta kasutusse kaasatoodud ajaleht, sest esimestes ridades olevad inimesed tõusevad järsku püsti ning lasevad käiku veepüstolid, samal ajal kui teised katavad oma päid ajalehtedega nagu Janet filmistseenis. Muidugi võib valida ka märjakssaamise või kaitsta end muude vabade kehaosadega. *Shadow cast*'i liikmed etendavad samaaegselt enda versiooni filmilinal toimuvast ning ärgitavad publikut rohkem osa võtma ja häält tegema.

Ühel hetkel tundus aga isegi *shadow cast* üleliigne. Kui saabus filmi kõige kuulsam tantsukoht, haarasin oma sõbral käest ning vedasin ta vahekäiku, mis oli ühtäkki rahvast tulvil, kes hakkasid kõik tantsima *Time Warp*'i tantsu: „*It's just a jump to the left / And then a step to the right / With your hands on your hips / You bring your knees in tight / But it's the pelvic thrust / That really drives you insane / Let's do the Time Warp again! Yeah*." Kinosaali vahekäik oli täitunud end pikali visanud inimestega, kes pidid jõudma nüüd kiiresti tagasi oma kohale, sest järgmises stseenis tuli ekraanil tegutsevatele tegelastele juba midagi uut hüüda.

Praegu linastub „The Rocky Horror Picture Show" koos *shadow cast*'iga kahesajas kinos üle maailma ning iga seanss on omanäoline. Kindlasti tasuks võtta endaga kaasa ajaleht ja tantsukingad, kui juhtute ühele neist sattuma.

PÜHA TÕNU KIUSAMINE

FILM: VEIKO ÕUNPUU / KOOMIKS: TOOM TRAGEL

MÄLUMEETRITEST SENTIMEETERHAAVAL

Karin Bachmann

„Raadi on oma tegevuste paljususega võib-olla parim näide multifunktsionaalsest keskkonnast, kus toimingute erilisus ja mõtete paljusus sünergiat toodavad, mitte osapooli ei lahuta.''

Kui oli selge, et Raadile tuleb ERMi uus maja, hakkasid sealsed asjaosalised süvitsi ja terasemalt ringi vaatama. Mitte ainult muuseumi ja mõisapargi ümbrust, vaid laiemalt – nii linnaosa kui kesklinna kontekstis. Üks asi on arvestada algusest peale optimistlikult, et muuseumihoone on magnet ja inimesed tulevad sinna niikuinii, teine on aga seda tõmmet tegelikkuses tekitada ja soodustada, tee muuseumini pöördumatult sisse tallata. Aga mis saab siis, kui Tartu/Raadi polegi Bilbao ja ERM Guggenheim, või kas see ongi ülepea parim mudel? Või kui külastajaid on prognoositust kordi vähem? Mis saab siis, kui ollakse toimetanud vaid kõhutundest kantuna ja lõpuks selgub, et kõigil õnnetuse-huikajatel on seekord õigus?

Mis on see kõige suurem ohupunkt? Kas selleks on distants, millest tulenevalt ei satu inimesed muuseumi möödaminnes, vaid peavad selle käigu spetsiaalselt ette võtma? Ennekõike süüdistatakse Raadit ju ületamatus kauguses Tartu kesklinnast, seda ka autoga liiklemise puhul. Tegelikult asub Raadi Roosi tänava lõpus, mis on vähem kui kaks kilomeetrit pikk – oluliselt lühem Riia tänavast ja lähemal kui Lõunakeskus. Kesklinnast sõidab Raadile autoga 8 minutit, Lõunakasse mitte vähem kui 13; jalgsi on vastavad ajad 25 ja 60 minutit. Seega on liigpikk vahemaa kinni inimeste peades, sest ajalooliselt muust linnast äralõigatud Raadi ei ole saanud veel piisavalt aega, et tagasi kasvada. Roosi tänava ümbermõtestamiseks ja -programmeerimiseks on sõnastatud tegevuskava „Mälumeetrid"[1], mille eesmärgiks on üldisemalt linnasüdame ja Raadi vahelise distantsi mentaalne lühendamine Roosi tänava aktiveerimise kaudu. Vahemaa näilisel kokkutõmbumisel nihkub muuseum linnale lähemale ja muutub kergemini juurdepääsetavaks, seda eriti kergliiklejate jaoks. Roosi tänavast saab tänav-väljak, mis pakub soovijaile lisaks huvitavale teekonnale ajaveetmiskohti, tegevusi, vaatamist. Plaanis on lihtsad ja tavalised, kuid tõhusad programmid, näiteks põnevate objektide markeerimine, teabekandjad (mälutulbad), taskupark, *pop-up*-sündmused, tänavaruumi korrastamine ja ümberjagamine.

Roosi tänav oma kirevate ajalookihistustega on muuseumile igati sobivaks sissejuhatuseks. Rosenstrasse on Tartu kaartidel jälgitav alates 17. sajandist ning kuulub väljaspool südalinna vanimate tuvastatud tänavate hulka. Seega leidub seal paljudest perioodidest pärinevaid elamuid, sõjaväeehitisi, kaitsealuseid loodusobjekte ja koguni kaks kalmistut – vanausuliste ja Vana-Juudi. Mõlemad on hauahuvilistele ammu tuntud kui põnevad jalutuspaigad, kuid neisse sissepääsemine nõuab praegu keskmisest enam tahtmist. Surnuaedadest kui kultuuriobjektidest kõneldakse järjest tihedamini, seega oleks paras aeg noid aedu avalikult veidi rohkem paotada. Koostöös kalmistute valdajatega saakski soodustada huviliste pääsu kalmuaedadesse ja on kuulda, et valdajad on sellise plaaniga vähemalt osaliselt ka päri. Kogu salapära ei tasu muidugi lagedale tõmmata, sest siis kuhtub põnev määramatus argiseks tavapärasuseks. Müstika hoidmiseks võiks toimuda mõnel kuuvalgel ööl *pop-up*-stiilis surnuaia-kultuurikohvik koos temaatiliste ettekannetega – sobiv majake kalmistuväravas on täitsa olemas.

„Mälumeetrite" pall on hetkel Tartu linnavalitsuse käes. Järgmine samm peaks olema tänava projekteerimiseks tingimuste paikapanemine ja projekteerija leidmiseks pakkumiste võtmine. Eelnevalt-paralleelselt tuleks parima lahenduse saamiseks mõistagi kujunduskonkurss korraldada, kuid mingite asjadega saaks algust teha juba nüüdki. Tarvis on vältimatuid sekkumisi, mis hõlbustaksid liiklemist; prioriteedid tuleks tänaval ümber jagada: teede laiused peavad tekkima kergliiklejast, mitte autost lähtuvalt, äärekivid tuleks lasta alla või teha muudmoodi ratastel liiklejatele sõidetavaks („mees relaka ja betoonipangega"), luua kergliikleja eelisõigusega tänavalõigud jne. Tänavamööbel ei pea olema ülikallis ja edev, kuid tegemist võiks olla siiski originaalloominguga Raadi jaoks. Peab vältima disniländistamist, kitši ja ülepakkumist. Need on muidugi üldised tingimused, mis peaksid kehtima mis tahes välisruumi puhul, kuid mille vastu Raadil just eriti eksida ei tohi – teekond, mis päädib maailmatasemel tipparhitektuuriga, peab ise vähemalt samal kõrgusel seisma. Just keskkonnatundlikkus ja selle tundlikkuse säilitamise vajadus nõuaksidki professionaalset sekkumist, et odavsehkendajad hoobilt kõrvale jääksid. Seega tuleks viia ellu tänava/piirkonna kujundus/arhitektuurikonkursid!

Rääkides Roosi tänavast räägime mõistagi tervest linnaosast. Kuigi kuvand näib olevat vastupidine, toimub piirkonnas üsnagi palju. Kuna aktiivsuspunktide vahel on ka ohtralt emotsionaalselt söötis maad ning üldine tihedus on pigem madal, jäävadki kõlama ennekõike tegelikkuses katteta märksõnad „tühermaa, garaažid, mõrvarkoerad, koledaatšad". Eelmisel suvel ERMi ja Tartu Uue Teatri koostöös toimunud suveetendus „Naised valitsevad maailma" oli üks esimesi otseseid liigutusi selles suunas, et tühemikku laiemalt kodustada, näidata seda viibitava ja nauditavana. Selleaastase Draama raames etendub Roosi tänava lennuangaaris MTÜ R.A.A.A.M.-i „Tühermaa", luues siiakanti sattumiseks jälle uue ja hea – ning ka kultuurse – põhjuse.

Päris suur osa Roosi tänava kontaktivööndist kuulub sõjaväelastele, kellel on militaristlikult sirgjoonelised plaanid: alale kerkivad kuni seitsmekorruselised hooned sõjakooli tarvis. Kuigi esimese ehmatusega võib tunduda, et kultuur ja kaitsejõud ei sobi kokku, võib tulemus olla hoopis vastupidine. Esiteks on ka sõjaväelane kultuuritarbija ning majadesse mahub neid palju elama. Teiseks on sõjaväelased väga head peremehed, kes nii enda territooriumil kui ümbruskonnas korda hoiavad. Kolmandaks aitab riigikaitsjate sedavõrd suur kontsentratsioon ning ööpäevaringne kohalolu muuta Raadi üldist ohtliku geto kuvandit – isegi kui sõdur pidevalt tänaval ei kola, on ta lähedal ja lisaks on sellel küljes ka järjepidevuse maiku. Raadi on oma tegevuste paljususega ehk parim näide multifunktsionaalsest keskkonnast, kus toimingute erilisus ja mõtete paljusus sünergiat toodavad, mitte osapooli ei lahuta. Nii et mida kirjum, seda parem.

Roosi tänava kvartalisse ratsutajate kõrvale plaanitav filmipaviljon on klass omaette. Tsiteerides eestvedajat Raul Oreškinit: „Eesmärgiks on välja arendada filmistuudio ning käivitada filmifond, mis meelitaks kohale rahvusvahelised filmitegijad. See omakorda toob linna välisraha ning turgutab ettevõtlussektorit laiemalt (dekoratsioonid, transport, majutus, toitlustus jne). Lisaks kaasatakse tavaliselt ka kohalikke filmitegijaid, mis annab võimaluse sellel valdkonnal teha oluline arenguhüpe. Skandinaavia ja Saksamaa filmiturul liigub 485 miljonit eurot aastas. Eesti filmituru maht on 5,5 miljonit, mida on võimalik vähemalt kolmekordistada, kui siin tekib selleks vajalik taristu." Paviljoni kõrvale luuakse lisaks ka avalik ala, kus parasjagu kasutuseta seisvad filmidekoratsioonid elamuse pakkumiseks välja pannakse. Seega on tegemist mängulise pargi-väljaku-kohvikukooslusega, mis on pidevalt uuenev ja muutuv.

Kuidas „Mälumeetritel" ja Raadil minema hakkab, selgub ilmselt paari aasta jooksul. Võib-olla on õigus Urmo Metsal, kes arvas Raadi psühhogeograafilisest kaugusest rääkides, et „Mälumeetrite" kava võib seda maad küll vähendada, aga põhiolemuslikult ei ole võimalik inimeste psühholoogiat muuta, sest spontaanselt ette võetava distantsi alla ei mahu Raadi kuidagi. Nii võib olla, aga ka mitte olla, sest kas just spontaansed sattumised on peamine, mida muuseum püüda tahab? ERM ei ole enam ainult muuseum (ja üldse on muuseumi kontseptsioon terves maailmas laienenud), vaid pigem kogum kõikvõimalikest programmidest. Neist osasaamiseks peaks oma aega vähemalt paar tundi ette planeerima, mis spontaansuse nagunii välistab. Erinevaid projekte, mudeleid, katseid, uuringuid ja statistikat uurides ei saagi kindlalt öelda, kas suurem on õnnestumise või ebaõnnestumise protsent. Kuna käin tööasjus muuseumi ehituse juures pigem tihti, siis olen läinud nii rattaga kui autoga, korra ka jalgsi, et teaksin, millest räägin. Kõige kaugemal tundus sihtkoht autoga minnes, sest Narva maantee on juba nime tõttu kaugeleviiv. Rattaga on natuke raske vahepealne tõus, tänava lõppu jõudes vaatad ringi ja otsid kohvikut (see surnuaiamajake...). Seega nii ja naa. Aga arvan praegu jätkuvalt, et kui on filmipaviljon, muuseum, vanatehnika muuseum, kohvik, äkki isegi hobused, kultuuritehas ja miks mitte ka noortekeskus, siis...

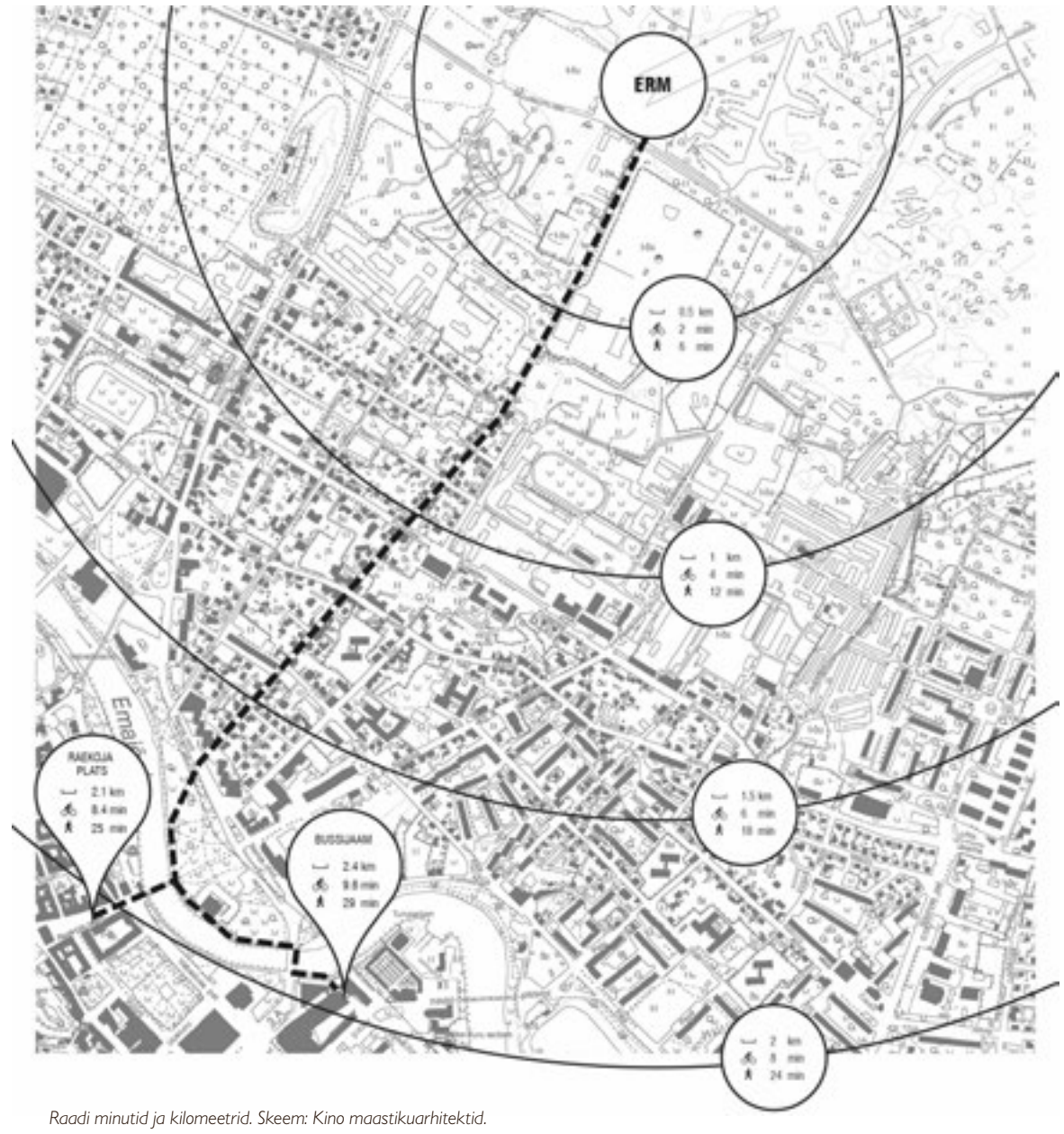

Raadi minutid ja kilomeetrid. Skeem: Kino maastikuarhitektid.

Peale talvist Raadile suunduvat küünlamarssi kommentaariumis hulkudes hakkas silma päris palju pahuraid, kes koheselt koristamata küünalde üle kaebasid ja tänavaruumis elevuse tekitamist ka laiemas plaanis laitsid. Praeguseks tundub, et kultuuri Raadile siirdamise mõte on vähemalt mõnedesse huvigruppidesse infiltreerunud – Roosi tänaval müüdavat maja reklaamiti kui „kodu tulevasel kultuuritänaval". Tõesti, sildi kleepimine ja lootmine, et vaid see on sündmuste käivitaja, oleks lihtsameelne. Kui aga piirkonda hakkavad kogunema vaikselt need, kes on just taolistest arengutest huvitatud, siis sellise gentrifikatsiooni baasil võib kujuneda elav, loominguline ja motiveeritud kogukond. Selline vanade olijate ja uute tulijate sulam on arenduste puhul sõbralikuks pinnaks ja omavalitsusele heaks kaaslaseks. Kogukonna-kodukandi-tänavaseltsid võivad olla tülikad, pealetükkivad ja põikpäised, kuid partnerina kohelduna asendamatud – isiklik hoolimine koob vajaliku kaitsevõrgu. Nii et jääme lootma klassi-, erakonna-, kogukonna-, piirkonna-, sisikonna- ja rohukonna-ülesele koostööle.

[1] *www.kinoline.ee/#tood*

KARTAAGO TULEB HÄVITADA

Lemmit Kaplinski

Eesti Rahva Muuseum Tartus Raadil võiks olla võimas magnet, mis pisemad algatused enda ümber kogub. Ruumi on. Tartu Trükimuuseumi juhataja Lemmit Kaplinski tutvustab ühte võimalikku süsteemi.

Siinsamas Müürilehes oli hiljuti juttu sellest, kuidas Tartu kultuurikorraldajast on kujunenud kultuuripoliitiku õudusunenägu. Mingi aktivist, kes ei lase rahus olla ja tahab pidevalt midagi teha, korraldada, sebida. Olen nõus ja lisan omalt poolt: *Carthago delenda est*! Tartu vajab kultuuritehast!

Kultuuritehas ongi just see koht, kus luupainaja-sekeldaja saab rahulikult kontserte korraldada, teatriproove teha, festivale ellu viia ja sekka oma lõbuks ka mõne poollegaalse laopeo organiseerida. Aga kui mõtleks veel suuremalt ja räägiks mitte enam tehasest, vaid tervest kultuurikvartalist või loomelinnakust, kus sellised sekeldajad kohe elaksid ja töötaksid? Selgitan...

Maja põllu piiril

Tegelikult algab kõik sellest, et põllule ehitatakse klaasist maja. Sellega seoses on hakanud idanema vaikselt ebamäärane arusaam, et põld on tsivilisatsioonist kaugel ja tee sinna täis ohtusid[1]. Lahendus paistab olevat kantud muidu Eestis liikluskorraldust juhtivast maagilisest mõtlemisest: kui me paneme sildi, siis nii on. Sõelaga vehkimine aga vihma ei too, maailm töötab siiski füüsikaseaduste järgi ning nimetus „kultuurikilomeeter" ei tee Roosi tänavat mitte kummastki otsast kultuurseks, *sorry*. Aga kui tee peale jääksid kultuuritehas, vanatehnika muuseum, filmistuudio ja meediaklaster, siis oleks juba millestki rääkida.

Kui vaadata kaarti, siis jääb ERMi tulevase hoone ning tänase trükimuuseumi laohoone – tuntud tegelikult ennekõike taaskasutuskeskuse hoovina aadressil Puiestee 114 – vahele hea tükk tühja maad. Maa kuulub suuresti linnale ning endiste ratsarügemendi kasarmute lammutamisega vabastatud krundid ootavad uusarendusi. Enne kui kerkib järjekordne arendaja unelmate maja – ilmetu kuup –, võiks natuke aru pidada ja mõelda, mis seal piirkonnas täna on ja kas need asjad annaksid kokku mingit sorti terviku?

Toon mõned näited sellest, mis on olemas või plaanis.

1. Territooriumi loodenurgas on endised lennukiangaarid, mis kuuluvad linnale, aga mida majandab Estiko. Kohtusin kevadel ettevõtte esindaja Ain Tammverega Teguri tänava vanas kammivabrikus kultuuritehase teemal juttu ajades, mille käigus ta kinnitas, et sinna tuleb tingimata vanatehnika muuseum.
2. Angaaridest linna poole jääb, muide, minule teadaolevalt ainus ratsabaas Tartu linnas. Parandage, kui eksin ainsuse osas, igatahes kannab see endas edasi ratsarügemendi ajalugu.
3. Ratsudest lõunasse, vanasse rügemendi kabelisse, plaanib end seada arvatavasti Waldorfi kool. Kultuur seegi.
4. Nüüd läheb põnevaks. Raul Oreškin *of LMK fame* on väga huvitatud järgmistest ELi rahastamisvoorudest Tartusse filmistuudio rajamiseks toetussummade saamisest. Peetri tänava ääres, enam-vähem territooriumi keskel, on selleks ruumi küllaga.
5. Plats, kus laupäeviti taaskasutuskeskuse täikal Žiguli kapotilt naelu ja rihmapandlaid müüakse, sobib enam kui hästi välikontsertideks. See ei tähenda, et täika peaks kaduma, aga roostes naelte asemel võiks sortiment areneda.
6. Sinnasamasse jääb vana sõjaväe katlamaja. Kuigi kõigist nimetatud punktidest on see ainsana eraomandis, ei keela keegi planeerida sinna kontserdisaali ja *black box*'i.
7. Ja *last but not least* – territooriumi päris kagupoolsesse nurka, sealsamas taaskasutuskeskuse kompleksis, võikski võrsuda tulevane kultuurikasarm/-tehas/-hoov, kus leiaks kodu filmiklastrist väiksemad, aga kollektiivselt mitte vähem tähtsad tegijad oma kunstilise isetegevusega.

Õhulosside planeerimine

Sellest nimekirjast mõned asjad tulevad kindlasti, mõned on ülimalt tõenäolised ja mõned on ainult õhulossid. Siiski võib juba täna öelda, et ainult õhkõrna täiendava tagantlükkamisega ongi selle ala pidepunktid seotud spordi, kultuuri ja loomemajandusega. Sellest tõdemusest tuleb teha nüüd üks samm edasi ja küsida, kas seda teemat ei võiks siis võtta juba algusest peale täiesti teadlikuks eesmärgiks ning luua seeläbi Tartusse üks täiesti uus ja omanäoline linnaosa?

Põhiline tugev argument sellise arenduse ettevõtmise poolt on juba eelnevalt välja toodud pidepunktide, mis on niikuinii juba täna töös, olemasolu. Järgmiseks tuleks mõelda sellele, et kohe territooriumist idas elab sisuliselt kolmandik Tartu elanikest. Kui luua läbi loomelinnaku korralik kergliiklustee lõpp-punktiga ERMis, siis on Annelinn ja Kivilinn korraga mõlemad kiviga visata ning tagatud on piisav publik avalikele üritustele ning kliendid kohvikutele ja söögikohtadele. Minu meelest võiks ka noortekeskus leida endale krundi loomelinnakus.

Filmistuudiod omakorda looksid kindlasti enda ümber väikeste *pre*- ja *post*-teenuseid pakkuvate firmakeste võrgustiku kuni dekoratsioonirendini välja. Kõigi nende ettevõtete töötajad tahavad samuti süüa ja juua ning vajavad muud teenindavat infrastruktuuri enda ümber.

Meelelahutus ja väikeettevõtlus ei ole ega tohi olla ainsad linnaosas toimuvad tegevused. Loovaid tegevusi täis kvartal meelitaks kindlasti elanikke, kes hindavad võimalust loivata hommikul, kohvitops näpus, enne tööle minemist läbi ka kohalikust galeriist. Ma ei räägi ju mitte tööstuslinnakust, vaid „päris" linnaosast, kus on nii töökohad, teenindusasutused kui ka eluhooned neile, kes peavad parkimiskohtade asemel lugu pehmetest väärtustest!

Aga, aga, aga

Ilmselgelt on lugejad nüüdseks kahte leeri jagunenud. Mõni kujutab end juba vaimusilmas galerii poole lonkimas. Teine koostab aga juba pealkirjaga tutvumisest alates agaralt pikka nimekirja põhjustest, miks see idee läbinisti utoopiline on.

Võib-olla on tõesti lootusetu unistada Tartus läbimõeldud multifunktsionaalsest linnaosast, mis rõhub loomemajandusele ja kogukonnakultuurile. Miks peaks keegi tegelema Tartus üldse linna kui terviku planeerimisega, kui võib lihtsalt alati Lõunakeskusele järgmise osa juurde ehitada. See, et kesklinn on mandunud sisuliselt Rüütli *strip*'iks, ei ole ju kuidagi seotud põllupealsete tarbimistemplite kerkimisega?

Ja tõesti on ka Puiestee loomelinnakule olemas alternatiiv – ehitame sinna linnahalli! Ilmselgelt on meil vaja veel ühte suuremahulist arendust linnaservas. Milleks see vajalik on, jääb minu jaoks hetkel arusaamatuks. Müstiline on ka see imeloom, kes ajas asju nii, et Tartus on tänaseks täpselt üks multifunktsionaalse saaliga klubi, kus korraldada kontserte, filmifestivale, väitlusõhtuid või kas või joogalaagrit. Ilmselt on lood ikkagi sedasi, nagu siit kultuurikorralduse jooksukraavidest aeg-ajalt paistab: meil Tartus on üks teater, üks kontserdisaal ja üks muuseum; on üks kultuur ja rohkem polegi vaja.

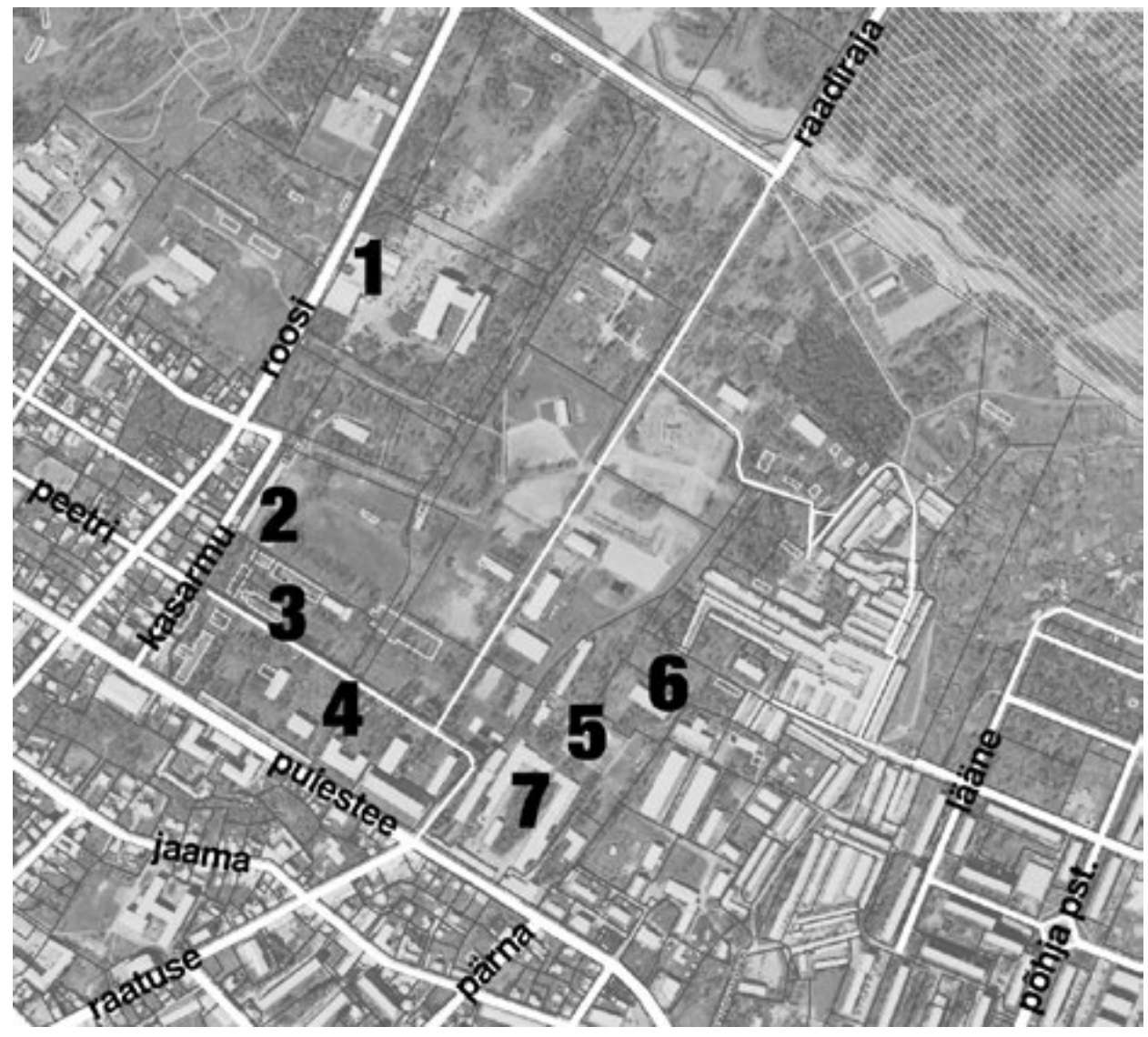

Skeemi joonistas: Anna-Liisa Unt

Julge unistada

Tegelikult ei ole asi müstikas, vaid müstika vastandis – oskamatuses ja soovimatuses unistada. Mina, teate, ei soovi, et mu kodulinna käkiksid edasi üdini asjalikud ja argised koduvanad. Ma parem poen puitvillakorvi ja unistan edasi ratastel linnaaedadest, *pop-up*-kohvikutest, (illegaalsetest) laopidudest, tänavakunsti laboratooriumitest, veel uuemast Urust, mustadest kastidest, filmiklastritest, rularampidest, merekonteineritest (lihtsalt niisama), rattateedest ja veel tuhandest sellisest asjast, mis ei ole põrmugi kasulikud, argised või asised.

Argistel ja asistel inimestel on Tartus tegemist küllaga. Ma arvan, et oleks aeg Tartusse ka unistajatele oma linnaosa luua ning Puiestee kant paistab selleks hetkel sobivat. Tuleb julgeda ainult kaasa unistada!

[1] *500% külastajatest jääb lihtsalt kadunuks.*

JULGE UNISTADA – AGA ÄRA USALDA! (TARTU UUS-SÕNA)

Markus Toompere, Tartu Kunstnike Liidu juhatuse esimees
Ahto Külvet, Genialistide Klubi programmijuht

„On vahva teha entusiastlikke plaane ümber Tartu võõra raha eest hoonete ehitamise kohta, aga miks ei taheta panustada end juba tõestanud kultuuriobjektidesse?"

Kultuuritehast on sel suvel nagu spunki mööda Tartut taga otsitud. Käesolevas lehenumbris kirjeldatakse Raadit kui üht võimalikku asukohta tööstuspargile, mille külge võiksid pookida end tulevikus mõned rohkem või vähem kultuursed asutused, et sedagi *kultuuri-* eesliitega ilustada.

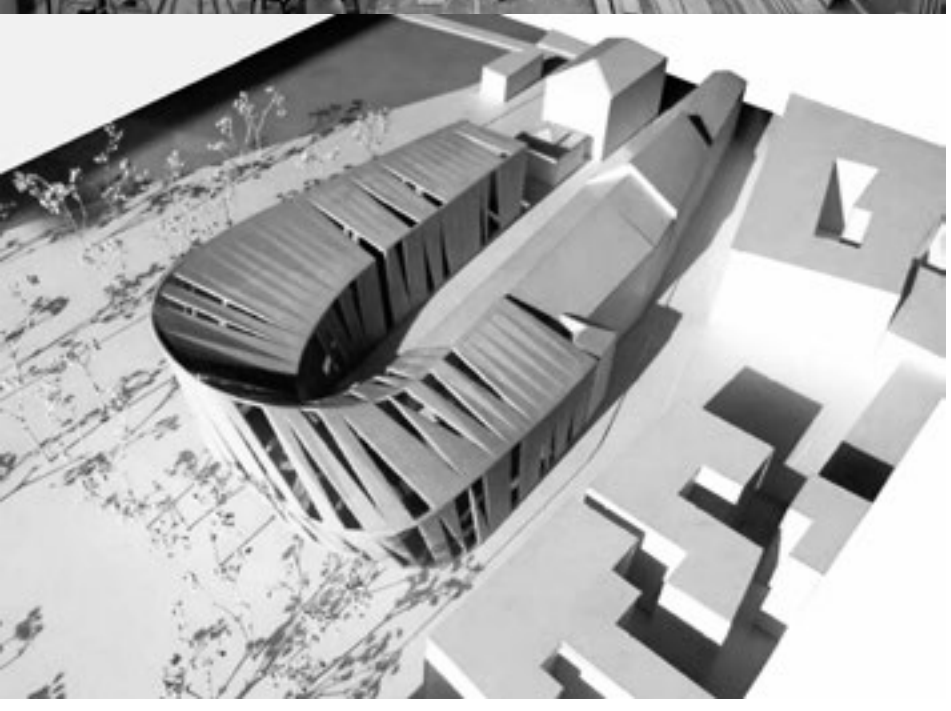

Fantaseerida on ikka tore, aga ehk peaks vaatama hetkeks, milline on Tartu kultuuri praegune seis ja millised on olnud varasemad lubadused. Palju investeeringuid siin linnas on tehtud eelkõige tänu sellele, et on olemas vastavad eurorahad või toetused, mitte aga arusaamisest, et neid asju, mida parasjagu tehakse, on ka tegelikult vaja. Lubatakse ehitada seda, milleks keegi teine – tavaliselt otse või kaudselt Euroopa Liit – raha annab. Millised on aga Tartu kultuuriasutuste tegelikud vajadused? Tartu Linnaraamatukogu ja Tartu Kunstimuuseumi ühise hoone ehitamist on juba üle päris mitme valimise pea muutmatu lausena läbi koalitsioonilepingute/lubaduste veetud.

Eelkõige jääb mõistmatuks uue „kultuurikvartali" loomine olukorras, kus Tartus pole kultuuriasutust, millel poleks probleeme oma kinnisvara ülalpidamisega. Selle asemel et põllule lubadusi külvata, võiks alustada olemasoleva toetamise ja renoveerimisega. Kesklinnas olevad kultuuriasutused on hädavajalikud ja nende mis tahes ettekäändel hulganisti linna äärde planeerimine ei tundu mõistlik, kuna nii võib Tartusse joonistuda varsti telg, kus ostlemas käiakse Lõunakeskuses, joomas kesklinnas ja kultuuriga tutvumas Raadil. Ohumärke sellest näitavad suurema osa ajast kasutult seisev raudteejaam ning nüüdseks vist juba lõplikult kultuurist vabanenud Athena keskus.

Tegelikult on juba teada, kus inimesed käivad kultuuri nautimas – ja kus on juba ammu lubatud ehitustöid ette võtta. Tartu Linnaraamatukogu keskkogul oli 2012. aastal napilt alla miljoni laenutuse ja üle neljasaja tuhande külastuse. Linnaraamatukogu juurdeehituse ja rekonstrueerimise plaane on seesama erakond, kes praegu Raadist räägib, üle kümne aasta veeretanud. Sama kehtib ka Tartu Kunstimuuseumi ja Anne Noortekeskuse kohta, mille järgi on samuti ilmne vajadus. Noortekeskuse ehitamise lubadus on olnud aastaid koalitsioonileppes sees, selle jaoks on tehtud kõik vajalikud eeltööd ja projekteerimised ning tagatipuks saadud ka ports „euroraha"... aga see on ikka ehitamata jäetud.

See ei tähenda, et filmipaviljoni püstitamine Raadile või mujale pikemas perspektiivis ennast ära ei tasu. Küsimus on hoopis selles, mis meil juba praegu olemas on ja kelle jaoks seda kõike tehakse?

Raha

Ei saa üle ega ümber rahast. Mantra, kuivõrd pingeline on Tartu eelarve – ja seda eriti kultuurivaldkonnas –, ei ole kellelegi uudiseks. Seda kummastavam on, et ootele on pandud Tartu linnale nii olulised kultuuriasutused. On vahva teha entusiastlikke plaane ümber Tartu võõra raha eest hoonete ehitamise osas, aga miks ei taheta panustada end juba tõestanud kultuuriobjektidesse?

Igaüks, kes on Tartus kultuurivaldkonnas töötanud ja läinud linnavalitsusse jutuga, et „kuulge, mul on äge idee" või „tahaks asutuses remonti teha, kas linn saaks toetada?", on saanud väga sooja ja inimliku vastuvõtu osaliseks. Ent lõpuks tuleb siiski vastus, et kuigi teie asutus on vajalik ja teie mõtted on ägedad, siis eelarve on väga pingeline ja ka jääb selliseks. Kui me teid toetame, siis kellelt me raha ära peame võtma? Nii edasi mõeldes võib tekkida ka küsimus, et kellelt võetakse ära raha, et teostada „kultuurikvartalit"?

Kesklinn vs. Raadi

Tsiteerime siinkohal arhitekt Urmo Metsa, kes räägib oma Facebooki seinal Raadit vaadates psühhogeograafilisest piirist ja sellest, millist distantsi on linnakodanik valmis spontaanselt ette võtma. Urmo kirjutab: „„Mälumeetrid" võimaldavad seda vahemaad kindlasti veidi vähendada, aga me ei saa põhiolemuses inimeste psühholoogiat muuta. Vaadates linnauuringuid ja distantse, mida enamik inimesi on nõus SPONTAANSELT ette võtma, siis jääb üle kahjutundega pealt vaadata, millised hüved jäävad kesklinnal Raadilt saamata. Selle asemel et näiteks kesklinnas jõe ääres oleks aktiivsust ja melu, millest igapäevasaginas spontaanselt osa võtta, turgutada kohalikke ärisid jne, kulutame nii endi kui külaliste tähelepanu ja raha millele? Teede korrashoiule ja transpordile. Nukker, kui turist peab SINNA saamiseks bussis loksuma."

Raadil peab omajagu vaeva nägema, et kultuurilinnakut natuke kultuursemaks saada – hädapärast kõlbavad selleks ka hobusetallid ja väljamõeldud vajadused. Tartu kesklinnas ei pea samas väga pingutama, et nimetada kultuuriasutusi, mis juba praegu, hoolimata alafinantseeritusest, ennast tõestanud on. Võtame näiteks 200-meetrise raadiusega kultuurikvartali Laia ja Magasini tänava piirkonnas: Tartu Uus Teater, Elektriteater, Genialistide Klubi, Uus Õu, Botaanikaaed, Emajõe kool, Tartu Linnaraamatukogu, Tartu Kunstimuuseum, Mänguasjamuuseum, Antoniuse Õu, Treffneri gümnaasium, Tartu Jazzklubi, Jaani kirik, Y-galerii, ülikooli hooned (peahoone, Paabel jne).

Lubadused ja olemasolevad vajadused

Linna tuleks vaadata tervikuna. Põhimõtteliselt võiks olla kallis (kuigi perspektiivikas) ettevõtmine ehitada Raadile rahvusvaheline kosmoserakettide stardiplatvorm. Ja see võib olla pikemas plaanis rahaliselt tulus (kosmosefond ka juurde ja raha tuleb 20 aasta jooksul 50-kordselt tagasi). Kuid kuniks ei ole lahendatud pakilisemaid probleeme, mis eksisteerivad kultuurivaldkonnas nüüd ja praegu, ei saa selliseid rohkem või vähem utoopilisi unistusi käesolevast olulisemaks pidada.

Tasub küsida, kui palju läheb uue linnaosa ehitamine maksma ning millised on otsesed ja kaudsed kulud linnale. Seejärel tasub küsida, kui palju läheb maksma olemasolevate akuutsete probleemide lahendamine. Kui vastuseks on, et uus läheb maksma rohkem kui vanade probleemidega tegelemine, tekib omakorda järgmine küsimus: kelle jaoks ja miks seda tehakse? Kindel on see, et meil on vaja linnaraamatukogu ja linnamuuseumi. Aga kas tingimata ka filmipaviljoni või vanatehnika muuseumi?

Põhiküsimuseks jääb seega, millisest momendist muutusid Raadi kultuurikvartal ja filmipaviljon suurematekс prioriteetideks kui raamatukogu ja kunstimuuseumi ühishoone või Anne Noortekeskus?

Pelgast ühe paiga kultuurikvartaliks või -linnakuks nimetamisest ei piisa. Kas plaanitaval kohal ka tegelikult kultuuriga mingit pistmist saab olema, selgub ajapikku. Nii on imekaunist (Euroopa Liidu rahade toel renoveeritud) Athena keskusest saanud toitlustusasutus, millel on kultuuriga üpris vähe pistmist.

Kultuurikvartali nimeline tööstuspark pole ehk halb fantaasia, aga enne lubaduste andmist (või nende uskumist) tasub mõelda, milline on antavate lubaduste kaal. Vaadata, mis on juba tehtud, mida on plaanis teha ning mis kõige olulisem, milliseid lubadusi on suudetud täita. Kui lubaja pole suutnud oma plaane ellu viia ja näidata, et ta hoolib juba olemasolevast kultuurist Tartu linnas, tasub suhtuda ka uutesse fantaasiatesse skepsisega, kuna tegemist võib olla lihtsalt ühe fantoomlubadusega, millega juhitakse tähelepanu kõrvale olulisematelt teemadelt.

Ülevalt alla: Uus Õu. Foto Patrik Tamm; Uue Teatri saaliehitus. Foto: Henry Griin; Tartu Oskar Lutsu nimelise Linnaraamatukogu ja Tartu Kunstimuuseumi arhitektuurivõistluse võidutöö.

RIIDEKAPP

ELINA TÄHT

Paar nädalat tagasi vaatasin lapsepõlvekodus üle 25 aastat oma elukesest ja likvideerisin riidekapist kõva südamega suure hunniku ajalugu, mis kolimiste käigus sinna seisma oli jäänud. Inventuuri lõpetuseks võib öelda, et minu allesjäänud garderoob on küllaltki väike. Olen harjunud „kaasaskantavat riidekappi" mõne aja tagant üle vaatama ja kui leian asju, mida ise enam ei kasuta, siis üritan need maha müüa, ära anda või väikseid detaile lisades ümber disainida. Olles erinevaid materjale tundma õppinud ja jätkusuutlikku moodi uurinud, olen mõneti kriitiline uute asjade ostmise suhtes. Vaatan alati võimalusel üle õmblused ja rõiva materjali ning üritan välja mõelda selle eseme umbkaudse kestvusaja. Püüan hoida oma riidekappi ühtse tervikuna, et ei tekiks olukorda, kus asju on palju, aga midagi pole selga panna.

Foto: erakogu

Mul tekib kindel visioon asjast, mida soovin, ning impulsiivoste tavaliselt ei tee. Pole päris naisele omane käitumine, eks. Samas on mulle alati mood ja riiete kombineerimine meeldinud, seega ei saa öelda, et kiirmood käiks minust kaarega mööda. Paljud riided jäävad siiski kvaliteedi puudulikkuse tõttu ostmata. Inspiratsiooni kindlaks visiooniks ammutan blogidest ja teistelt inimestelt. Riideid meeldib soetada välismaalt, kuid üsna tihti leian end ka internetiavarustest uusi poode avastamas ning katsetamas, kas kohalejõudnud ese istub mulle ikka selga. Eesti riidevalik jääb tavaliselt kahjuks liiga napiks.

Minu riidekapp on suhteliselt värviline ja musta värvi esemeid sealt just väga palju ei leia, kuigi stiil on üha konservatiivsemaks muutunud. Isegi sombusel ajal on raske end musta riietada, mis sest, et see oleks palju praktilisem. Eesti ilmale omaselt leidub kapis palju kampsuneid ja pikki pükse. Olen alati rõhku pannud mugavusele. Poodi mustade pükste järele minnes olen tulnud aga tagasi näiteks punastega. Kapist paistavad vastu ka napid suveriided, erinevad lihtsad T-särgid, kleidid ja paar õmmelda lastud asja. Kuna enamjaolt emotsiooni ajel oste ei tee, siis on esemed leidnud tee minuni kindlal eesmärgil ja seetõttu püsivad need mu kapis päris kaua.

Minu riidekapis pesitsev kõige kallim ese on kirju pusa, mis sai viis aastat tagasi Madridi kolides pea esimese asjana soetatud. Ja sellest ajast peale on see reisinud koos minuga paljudes Euroopa riikides. Käiste otsad on küll juba auklikuks kulunud, kuid ma kannan seda kindlasti veel viis aastat, kas või kodus. See pusa on täis avastamist, uute inimestega tutvumist ja armastust Hispaania ning reisimise vastu.

Müürilehe ja Trash to Trendi koostöös sündinud rubriik „Riidekapp" räägib lugusid riidekappide sisust ja sisukusest. Miks inimesed panevad oma kappi just selliseid asju, nagu nad panevad? Kui tihti uusi asukaid kappi – ja kapist välja – kolib? Kuidas asjad kapis aja jooksul oma nägu ja tegu muudavad? Ning mis teeb mõne kapiisendi vahel nii eriliseks, et kui kõik teised lahkuvad, siis tema jääb? Riidekapi ust paotas Elina Täht.

MIS ON SEL LINNAL VALESTI?

Ivan Lavrentjev

14 Tallinna asumiseltsi on käivitanud projekti, mille eesmärgiks on linnavõimu ja asumiseltside omavahelise koostöö tõhustamine. Kuidas Linnaideeks ristitud algatus erineb senisest praktikast, seda tutvustab Ivan Lavrentjev.

Ma armastan Tallinna. Miks? Ilmselt seepärast, et vaatamata oma suhtelisele väiksusele suudab linn pakkuda väga erinevat: keskaegsest müürist mõneminutilise jalutuskäigu kaugusel on kultuurivabrik, rand ja sadam; teises suunas liikudes Pirita promenaad või Nõmme metsad, miks mitte ka Lasnamäe tühermaad. Tallinnal on mitu nägu ja piirkondlikult tegutsevad vabaühendused aitavad neid esile tuua.

Asumiselts – kohaliku demokraatia parim näide

On olemas terve rida küsimusi, milles asumiseltsid soovivad kaasa rääkida – linnaplaneeringutest kuni linnaeelarve vahendite jaotamiseni välja. Paraku jätab linnajuhtide valmidus vabaühendustega koostööd teha kõvasti soovida. Linnaeelarvest toetatakse pidevalt Keskerakonnale lojaalseid ühendusi ning igas kodanikuaktiivsuse ilmingus nähakse ohtu endale.

Sellest tingituna tekkis vajadus üle 14 Tallinnas tegutseva asumiseltsi koostöö tõhustamise järele, mida viimegi nüüd Linnaidee ühisalgatuse näol Linnalabori eestvedamisel ellu. Algatuse raames tõstame linlaste pädevust kohaliku elu küsimustes ja seltside suutlikkust piirkondade arendamisel ning üritame leppida linnavõimuga kokku uue koostöö põhimõtetes.

Piirkonnaselts ei ole Eesti oma leiutis. Kohalikul tasandil teineteise abistamine seevastu on eksisteerinud Eestis sajandeid ja juurdunud nüüdseks meie mentaliteeti. Viimaste aastate selge trend on ka vabatahtlikus korras kodukandi paremaks muutmine. Vahet pole, kas hooldatakse koos naabritega elamutevahelist teelõiku või koristatakse kesklinna lähedal paiknevast isetekkelisest rannast prügi.

Selles, et soovime rohkem otsustusõigust kohalikule tasandile taandada, pole samuti midagi uut – kohalike nõukogude (*local council*) traditsioon Londonis on kehtinud aastakümneid ja elanikud paistavad olevat väga rahul isegi sellega, et kahes kõrvuti paiknevas linnaosas (*borough*) võib korjata erinevaid makse. Tallinnas on kasutusel halduskogude süsteem, mis püüaks justkui Londonis toimivat mudelit kopeerida, kuid on oma olemuselt mõttetu, kuna elanikud ei saa oma esindajaid valida ning kõiki olulisemaid otsuseid langetab niikuinii linnapea üksi.

Piirkonnaseltside tüüpi ühendused võivad olla tõhusaks tööriistaks vähem kindlustatud rühmade ühiskonda integreerimisel, mille heaks näiteks on Berliini „Lõimunud linna" (*Soziale Stadt*) programm. Ka see arusaam, justkui oleks seltsikultuur omane üksnes miljööpiirkondadele, ei pea paika, kuna naaberpealinnas Helsingis täheldati seltside arvu kasvu just 1950.–1970. aastatel, mil linn jõuliselt laienes. Neid ja teisi mõtteid jagasid Tallinna linnaaktivistidega külalised kahest mainitud pealinnast Linnaidee seminari raames[1].

Koostöö linnaga – täna ja homme

Muidugi on selline olukord, nagu eespool mainitud linnades, võimalik ainult juhul, kui linnavõim on sellest ise huvitatud. Meil aga üritatakse tõrjuda elanikke isegi oluliste strateegiliste dokumentide kavandamisest. Näiteks kevadel alustas Tallinn positiivse programmi laialdase reklaamiga, mille raames paluti elanikel oma arvamusi suurtesse kastidesse panna. Kahjuks sinna need valdavalt jäidki, kuna samal ajal võeti linnavolikogus vastu (menetleti on selle jaoks liiga kõva sõna – paari tunni sees toimus ju suisa kaks lugemist) Tallinna arengukava aastateks 2014–2020, mis on aluseks linnaeelarve koostamisele.

Aprillis linnavalitsusele saadetud seltside ühispöördumise peale saime vastuse stiilis „kaasame kõiki, esitage ettepanekuid ja olge tublid". Paraku välistatakse sisulist koostööd ka siis, kui aktiivsete kodanike eesmärgiks pole võimu kukutamine, vaid kõigest arupärimine meid kõiki puudutava dokumendi kohta[2].

Linnavalitsuse taoline käitumine on andnud Linnalaborile ajendi uue fookuse otsimiseks – praegu töötame koos teiste vabaühendustega Tallinna kaasamise hea tava väljaarendamise kallal. Uus dokument saaks uueks aluseks linnavõimu ja kolmanda sektori organisatsioonide koostööle, mis loob võrdseid tingimusi kõigile, mitte ei soosi üksnes linnapea erakonnakaaslaste juhitud mittetulundusühinguid. Riiklik kaasamise hea tava on 2005. aastal vastu võetud dokument, mis kehtib riigi tasandil ning paneb paika esimese ja kolmanda sektori vahelise koostöö põhimõtteid.

Samas on Eestis selles vallas ka positiivseid arenguid märgata. Mitmes omavalitsuses, sh Tartus, alustatakse osaluseelarve printsiibi rakendamisega, s.o mittetulundusühingute vahel vahendite jaotamisega teatud summa ulatuses nende endi osalusel. Paljud MTÜd tegutsevad ka avalike teenuste pakkujatena, kui linn teenust sisse ostab[3].

Uus aeg toob kaasa uusi vabaühenduste toimimispõhimõtteid ning eeldab kohalikult omavalitsuselt uudset lähenemist. Usume, et valmivat valdkonnaülest kokkulepet saab rakendada edukalt ka väljaspool Tallinna.

Kui olete selle loo lõppu jõudnud ning küsite, mida saab teha kodanik, kelle kodupaigas polegi seltsi, siis vastus on lihtne: asutage oma selts! Kui teil on aga endiselt küsimusi, kuidas see kõik käib, siis tasub tulla end septembris-oktoobris Linnaidee õueüritustele kurssi viima.

linnaidee
idee elanike linnast

Fakte

- Linnaidee algatus keskendub Tallinna asumiseltside ja linnavalitsuse koostöö parandamisele, tehes seda avalike linnaeluseminaride, asumiseltsidele mõeldud töötubade ning uue koostöömudeli loomise kaudu.
- Algatust veab Linnalabor ja selles osaleb üle kümne aktiivse Tallinna asumiseltsi.
- Linnaideed rahastab EMP toetuste Vabaühenduste Fond Avatud Eesti Fondi vahendusel.
- Vaata lähemalt aadressil www.linnaidee.ee või www.facebook.com/linnaidee.

[1] Uuri lähemalt Sirbist, 06.06.2013.
[2] Loe lähemalt Teele Pehki ja Peeter Vihma artiklist „Tallinna positiivne programm – suitsukate ülelinnalisele arengukavale?", ERRi uudised, 13.06.2013.
[3] Ajakiri Hea Kodanik, 3/2011, ngo.ee/heakodanik

Lugemiku raamatupood Avatud neljapäev–pühapäev 13.00–19.00 Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi hoovil Põhja pst 35 Tallinn www.lugemik.ee

LUULETRUMMIL MÄNGIJA, MITMESUGUSTE NOOTIDEGA

Krista Ojasaar

Sissejuhatus Lauri Leeti debüütkogu luulekõminatesse.

Lauri Leet
Zen, vihmapuu ja punane ämber
Elusamus, 2013.

Sel kevadel kirjandusauhinnaga Esimene Samm tunnustatud Lauri Leet on jõudnud esimese luulekoguni. Tema esikkogu „Zen, vihmapuu ja punane ämber" täidab enam või vähem lootusi, mida seniavaldatud üksikute luuletuste tõttu hellitasin. Kummati ei anna see luulekogu end kergesti kätte – märgata võib mitut mõtteliini ja meeleolu. Tervik küll on, kuid suhteliselt haraline. Üldiselt ei maksa seda etteheitena võtta, eriti esimese raamatu puhul. Küllap on suuremad palangud ees ning seniloetu lubab autori loomelaadi kohta juba mõningaid tähelepanekuid teha. Avaluuletus „See peab soe olema" (lk 6) jääb hajusaks, gradatsioon on, kuid autor jätab kõige olulisema, „selle", lugejale mõistatada.

Märgatav osa luuletustest tegeleb nimetamise raske kunstiga. Tähendusi luuakse ja tühistatakse, mäng mina ümber keerleb üsna hoogsalt, kuigi vinti päriselt peale ei saagi. „Kes ma olen?" (lk 7) pakub enesemääratluseks mitmeid võimalusi, kehtestades need kõik lõpuks omnipotentsena. Sedavõrd ehedam tundub „Mina tahan nii vähe, et seda..." (lk 13), milles luulemina ütleb, et „võin luuletada / ning leiutada, võin laulda", ega kipu seda ümber lükkama. Mitmed luuletused („Abstraktsioonid" lk 10, „Ma olen..." lk 11) küsivad mõtestatud olemise kohta, kuid ühest valemit välja ei paku, jättes tõlgendusruumi küllaltki vabaks. Samasse ritta paigutub toreda kõmiseva kujundiga „Suur trumm ja zen" (lk 21), parim, mille sellest kogust leidsin: „Ma olen suur trumm ja / minu pulgad on / minu luuletused." Ja nagu avara elutunnetuse puhul ikka, on piiriks ainult universum ise, „minu universum" („Mina tahan nii vähe, et seda...").

Autorit näikse vaevavat mingi tõekuulutamise vajadus („Neeger koputab ja räägib" lk 25), kuid võib-olla on seegi üks enesekehtestamise vorme või viis, kuidas teha vägitegusid. Olgu see siis Gordioni sõlme raiumine („Sond aeti makku" lk 32) või leso tegemine („Leso" lk 68). Veidi on ka sõnastuslikku kohmakust ja noore autori ürgamist („Pea all joogipudel või telliskivi" lk 24, „Käsist jalust" lk 55, „Võtukas" lk 56, „Jõle hale" lk 57), kuid sellel pikemalt ei peatuks.

Selgelt on tuntav autori sümpaatia Idamaade vastu. Üks ehedamaid luuletusi on „Jaapani keiser. 1945" (lk 23), kus küsitakse traditsiooni muutmise, allutamise ja invasiooni kohta valusaid küsimusi. Rida „keisri ülemteener nutab uksel" jääb kauaks kummitama. Oriendiihalusega meenutab Lauri Leet Mathurat, toonilt ja teemadeltki veidi, kuid on rahutum, rabelevam, ei ole veel mathuralikku kirgastumist ja intensiivsust saavutanud. Ääripidi meenub veel üks erakkondlane – Kalju Kruusa. Leet moraliseerib siiski tunduvalt rohkem ja paksemate värvidega, pöörast keelelist uperpalli ei kasuta, kavalust ei näita. Tema luuletused on siirad ja vahel veidi naiivsedki. Näiteks „Kõik mahub madalaks" (lk 34) – sedalaadi vahetus ei ole kunagi negatiivse märgiga, lahtise südamega kirjutatud luule teeb ilmselt küünikugi

TULEVIKU EHK PAREMA OLEVIKU NOSTALGIA

Indrek Ojam

Sissevaade ajakirja Vihik viimati ilmunud numbrisse, mis kannab alapealkirja ,,Nostalgia asjade vastu, mis seisavad veel ees''.

Vihik
Nostalgia asjade vastu, mis seisavad veel ees
Eesti Kirjanduse Selts, 2013

Alustagem välisest määratlusest. Apollo kodulehekülg tutvustab Vihikut kui avangardsete esseede ja eksperimentaalse tekstikultuuri ajakirja. Sellega peaks hakkama paistma juba esimene lootuskiir – tänapäeval enam avangardist eesti kirjanduses eriti ei räägita. Jah, Vihik on teatavasti see *cool* salapärane ajakiri, mida Konsumist ega Selverist osta ei saa. Väljaandjaks on Eesti Kirjanduse Selts, kes kaanel oleva klausli järgi sisu eest ei vastuta. Lahedat välimust võiks mainida seetõttu, et – midagi pole teha – imago ehk kaaned on reaalsuse ja sisukuse lahutamatu osa ja Vihiku mustvalge näoilme ühildub üsna loomulikult kaaluka sisuga.

Niisiis, mida loeme Vihiku uusimast, nostalgiale keskenduvast numbrist? Kireva paljususe *n*-tähemärgiline kokkuvõtmine on muidugi tänamatu ülesanne, mida täites võib samastuda tahtmatult Silver Rattasepa essees kirjeldatud filosoofilise inimdubletiga, kes viskab hingerahu saavutamiseks kogu elusloodusele peale ühe laia, sõnaga „loom" märgitud lina. Seekordne Vihik on mahukam kui eales varem – tehkem siis kokkuvõtteid-üldistusi, tõstkem esile kõige paremat.

Meeldiv on tõdeda, et Vihiku ilmumist pole seganud igasugused paik- ja koolkondlikud jagelused. Analüütikud, pragmaatikud ja poeesiameistrid on keskväljakul kokku saanud, et koos kahurit laadida ja suunata see ühiste nähtamatute vaenlaste – tardumuse, jõuetuse, harjumuse? – vastu. Laskemoon on tõesti kirev.

Kõigepealt analüütilisemast osast ehk mille kallal puretakse? Ühest küljest kirjeldaks ja analüüsiks seekordne Vihik justkui eelkõige seda võõristavat kultuurisituatsiooni, kus inimesel on peale looduslike ja omavahelistest suhetest tulenevate probleemide ning korralageduse hakanud üle pea kasvama ka tema enese loodud osa maailmast. Meie ainelis-tehnoloogiline „pikendus". Lisaks mainitud Silver Rattasepa humanistiliku subjekti kriitikale osutab sellele ka Eik Hermanni suurepärane analüüs meie (kõrg?post?hilis?meta?) modernsuse ühest kõige epideemilisemast nähtest – ajapuudusest. Tuleb välja, et kui seda nähtust lähemalt vaadata, koorub sellest välja nii mõndagi, mida lihtsa osutamisega osavamale planeerimisele ja ajakulu paratamatusele ei lahenda. Ajapuudust on niisiis võimalik näha millenagi, mis tekib teatud tüüpi tegutsemisstruktuurides iseenesest ja ajab nagu paha haigus oma võrsed agara, kuid pimeda rabelemise kujul igasse elusfääri. Lõpuks ei saa kõige pühendunum *multitasker*'i tüüpi inimenegi midagi tehtud. Midagi pole parata, kogu tehtav töö (või rabelemine) peab kuidagi tähenduslikku tervikusse asetuma ja just selle tarvis hädavajalik *lisa*aeg lipsab meil käest.

Selle Vihiku teine (kaante vahel järjekorras esimene) oluline tipphetk on Robert Kurvitza poeetiline essee „Eesti Vabariik, paralleelsed väljakaevamised". See on parim näide segavate žanripiiride viljakast ignoreerimisest-ületamisest, olles tõeline lahtiste silmadega unistamine. Vihik on saanud pealkirja aga Anti Saare essee järgi ja see tekst näibki moodustavat ajakirja temaatilise keskme. Ford Sierra ja uus põrnikas – kaks vastandlikku vaadet korraga minevikule ja tulevikule. Saar, kes, nagu teada, saab ilukirjanduslikes tekstides kummaliselt hästi läbi erinevate olmeliste esemetega, on analüüsinud seekord tehnoloogilise innovatsiooni emotsionaalset külge. Selle tulemus peaks olema meie jaoks nukker ja mõtlemapanev, sest tehnoloogia kiire areng on kinkinud meile praegustes tingimustes vaid petliku kõikjal viibimise tunde. See röövib tiivad meie tõeliselt fantaasiavõimelt, mis sellest sumbuvast mugavustsoonist välja aitaks.

Nostalgiliselt jätkab ka Janar Ala kompileeritud fragmentaarne „Arhiivipalavik", mis seob tähestikulises järjekorras märksõnu autori erinevatest mälestustest. Agnes Neieri kirjutis avab juba tõsisema ja ebamugavama teema, mis puudutab surma jäädvustamist fotodel. Üldiselt surma läheduses enam ilust ei räägita, aga ehk on meie hoiakutes selle teema suhtes ka liigset automatismi ja aukartust? Vihiku jutuotsad tõmbab kokku Kaja Pae. See, mida nimetatakse modernistlikeks vabaplaneeringulisteks elamuasumiteks, on paljude jaoks ilmselt tuntud kui hall betoonist visiitkaart, mis vähemalt mõnda aega tagasi (kui mitte praegugi) tutvustas ja võttis lühidalt kokku kogu endist „teise maailma" või idabloki olemust. Pae artikkel tuletab meelde ununevat tõika, mille järgi on hiiglaslike paneelmaja-

relvituks. Veidi ettevaatlikuks muudab see, kui autor räägib roiskumisest ja eksistentsiaalse verega elu lätetelt puhta õhu ammutamisest („Pinnakoomas" lk 47). Sellist radikaalsust ootaks pigem kahekümnekolmeselt, mitte kolmekümnekaheselt. Aga võib-olla on Leeti moraalne närv korraks üle võlli käinud ning ta lihtsalt ei saa ütlemata jätta, mida ta maailmast sel hetkel arvab. Niinimetatud moraaliluuletustest tõstaksin esile „Hõljuvad humanitaarid" (lk 51), mis võtab tabavalt kokku kaasaja meeleolud, minemata jõhkraks või ülevoolavaks. Sõnastus on täpne ja jahe: „Hõljuvad humanitaarid / aetakse katlasse, / pressitakse mahlaks. // Arvamusliidrid kardavad / olla tugevast terasest. /---/ Puhas betoon. // Valatud kellegi / teise poolt."

Vaheldumisi mõtiskluste ja näpuviibutustega kohtab õnnestunud impressioone, nagu „Märjad märkmed" (lk 22), „Igavene august" (lk 69), „Juba ma hakkan alla jääma" (lk 39), „Puudutame äärt" (lk 64), „Hukkunud alpinisti hotell" (lk 62), „Hingevalvur" (lk 33). Viimast tsiteeriksin kui üht paremini õnnestunud luuletust: „Õhtul istume, / vaimunahk vastu / vaimunahka, ning sakutame / väsimusel turjast. Viimased / sõnad laua ümber nagu mõranev / klaas. Hinged välja väänatud ning / laiali laotatud hämaras taluköögis."

Katkendis kujutatu on Leetile iseloomulik „vaimunaha sikutamine", kuigi selles konkreetses luuletuses on tegu hoopiski argise ülendamisega, mitte imperialismi kujutamise/nahutamise või elu mõtte järele küsimisega. Sellist ülendamist on veelgi, näiteks luuletustes „Päris jõgi" (lk 65), „Punane ämber" (lk 67), „Kõvasti ajab jooma" (lk 50), „Teine tekk" (lk 53), ning see tuleb Leetil hästi välja.

Kokkuvõtteks pakub Lauri Leet värsket, kohati üllatavat ja üsnagi huvitavat lugemist ning paneb ootama järgmisi kõminaid tema luuletrummist.

de ülim ökonoomne funktsionaalsus ja elutus seotud otseselt ka nende majade sees ja ümber tekkivate sotsiaalsete probleemidega. Raske pähkel esteetikat alahindavale talupojamõistusele. Esiletõstmist väärib ka Vihikut lõpetav fotoseeria, mille on üles võtnud Kaja Pae ja Paco Ulman. Need meeldivalt kontekstitundlikult paigutatud pildid on tehtud enamasti linna ja nn metsiku looduse piirilt ning haakuvad üsna nõtkelt numbri sisuga. On ju läbi asfaldi kasvanud takjane võsa meie rahvuslik utoopiline salapaik, kus võib sündida nii mõndagi maagilist.

Ilukirjanduslikust osast võiks rääkida täiesti eraldi. Ootamatult tervitab meid keset moodsaid problemaatikaid ja noori eesti autoreid esimese pikema tekstina Nikolai Gogoli koomiline väikeametniku elu kujutav „Hullumeelse märkmed". Sven Vabari aeglase jutustamisega kulgevad maagilised novellid, Barthol Lo Mejori nipsakas-küüniline „Tööle!" ja Kiwa nägemuslik eksperimentaalnäidend „Roosa semikoolon" – võiks küsida, mis neid omavahel ühendab või mis ühendab neid Gogoliga? Puhuti võib tekkida tunne, et kokku on üritatud panna liiga palju ja erinevat korraga. Uusima Vihiku saavutus on mingisugune esmapilgul raskesti määratletav temaatiline kese, mis hoiab neid elemente siiski koos. Ja ühendab seejuures esseistikaga. Võime siinkohal pakkuda märksõnu *loom* ja *inimene*, *tehismaailma üle pea kasvav autonoomia*, *nostalgia*. Kuid ehk veel esmasemana näib unistamine ise – nostalgia lähedane sõber ja kirjanduse salajane ning mahavaikitud põhiülesanne – olevat selle numbri teine oluline peateema. Pealegi võib ilukirjandus mõjuda seesuguses väljaandes esseežanrile komplementaarsena. Kus ühe vahendid ammenduvad, seal võib teine sama energiaga jätkata.

Kokkuvõtvalt öeldes tuleks hinnata Vihikut tema raske rolli puhul olla pea ainuke Eesti avangardne kirjandusajakiri. Avangard peaks esindama eesliini ja näitama suunda tulevikku. Uues numbris näemegi ühelt poolt, kuidas areneb eestikeelne kriitiline mõte ning millised on moodsama Euroopa filosoofia mõjud sellele (nt Agamben ja Damasio). Teisalt hoiab Vihik ilukirjanduse poolelt avatuna hädavajalikku eksperimenteerimispinda kirjutistele, mis ehk eriti hästi teiste väljaannete formaati ei sobituks. Sellisel kujul on Vihik ainulaadne ja väga vajalik. Meile kõigile. Edasi tulevikku!

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA. ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

Roomet Jakapi

LUULE

KOGESIN RAAMATUKOGUSID

kogesin raamatukogusid
tuhandeid pilke
mis suunatud ära
alla ja vahele
otsima
SEDA
kurat teab mida

köhatusi klõpse krabinaid
kujutlusmänge
koopiamasina undamist
punetust silmades
lugemislaudade soojust

peidad end köidete vahele
leiad end kataloogist
tellid saali kaaslasi

kohvipaus mõttetalg suitsupaus
väike ohutu ja hariv
vestlus

sulged oma kiheleva keha
individuaalkabiini
aastaiks eluks

oi olen kogenud raamatukogusid
lõhnavate lehkavate ohkavate
kepsakate matsakate
nõtkete ja kohmakate
teoste puudutusi

tähtede hellust ja sosinat

lehtede naeru ja ilu

mõnikord hilise õhtuni
lugemissaalis ja trepil
kabiinis koridoris kohvikus

tahan magada
siin rahus riiulite vahel
aimata haista ja mõista

lehekülgede lähedust

sest
kus ma ka ei ela
kus mujal ka ei ööbi

teistpoolt seina kostab mõnuoigeid

SEGADUSES

kõigepealt ma armusin ideesse
et mul pole keha

ometi ta ilmnes tülgastavais
kokkupõrkeis

seejärel armusin ideesse
et maailm on meeles

on kui põletus või hais
hääl unehõikeis

viimaks armusin ma huulde
iha kiharaisse
ihukaarte tõmbetuulde
ilmsi lihavaisse

ei ma saandki tunda
oma käsi reisi
ammugi siis nõnda
maitsta kehi teisi

AVANEJAD

su ümber puhkeb ere lagendik
kus õhk on täpiline nagu palg
su meelest kustub kestev minevik
ja mõistus murdub nagu taburetijalg

sa tunned külma kõdi kuumusest
ja valgud laiali kui akvarellivärv
me ekslevate suude huugamist
veel vaevu kuuleb hääbuv ajunärv

sa viimaks koged seda lähedust
mis annab sisu sinu olemisele
ja elusolemisel pole tähendust
mis küüniks üle selle elu enese

sa võpatasid vabanenuna
peast kui õhku haihtus tume jälg
tol viivul gerberana avanenuna
me olimegi igaveseks läind

LUFTHANSA VIGURID

Mida see blond saksa naine
must tahtis?
Miks ta mind ahmis?

Pirakas keel
ringi käis
minu suus.

Mitu tundi. Pool sõidu teest.

Ikka veel ja veel.
Täitsa oimetuks võttis
see õppetund uus.

Varane naine ja hiline poiss.

Suu väsis ära.
Jalad jäid kangeks –
ta pitsitas neid.

Pitsitas, pitsitas,
keerutas keelt...
Lendas ära see beib.

Imelik roosakas soojus.

Justkui pasunat
puhunuks –
säärane maik.

Kojusõit. Uni –
hingevärinate varjupaik.

Nädal-paar kulus.

Sinist karva
postkaart,
niiske juba saates.

Kaardil
poolik nägu:
lennuk otsevaates.

„I like you very much!"
See oli tema
järelhõik.

Ja mina... endamisi:
„Mis on (ja milleks)
see kõik?"

VÄIKE HEDONIST JA SUUR PESSIMIST

põhimõtteliselt on kõik lubatud
mis meeldib tahad hea

üksainus puudus
fookus läheb kaduma

me pole kunagi
vaid teineteise jaoks

põhimõtteliselt on kõik keelatud
mis meeldib tahad hea

üksainus voorus
kannatlikkus

mängin sinu mängu kaasa
sina pisut minu oma

läbi ei paista me kumbki

nautimine on ühtlasi raiskamine
ja mõtlemine on loobumine

las kesta see arutu hea

rahutuid kortsus puulehti
varaseid keskpäevaseid
kleebib mu külge sadu

ootavad juhust ja hüppavad
käele või seljale suule

raputan viisakalt aeglaselt
kaon

longin oma kõnelevas nahas
aastaid luuran kohvikuis

ootan juhust moondun
liimiseks puuleheks

enne kui julgen
kleepida külge
kuivab liim

vahel siiski
sätin end
kellegi kätele suule

kuni ta
raputab viisakalt
kaob

Illustratsioon: Liisi Grünberg

Rauno Kivi

LUULE

Nagu ikka alustan ma
suure teadmatusega sellest
mis tuleb
ei tea
võib-olla on teil teistmoodi
kõik päevad on eesmärke täis
mina aga ärkan
olen segaduses ja tunnen
et mind on jälle visatud uude jäneseurgu

nendel päevadel hoian kinni
vähestest asjadest mida pean endale omaseks
näiteks see igavene igatsus
joosta läbi Louvre'i
tobedalt ja ülima elumõttega

nendel päevadel olen ümbritsetud
oma monoloogidest
raamatukogus monoloog Wittgensteiniga
puukuuris pimedusega ja kodus oma kassiga
(sest teda ei huvita ammugi elu niimoodi
nagu mina seda näen)

kodus on sõbra kampsun
mis paneb mind tundma vana ja väsinuna
kui kannan seda
käin ringi küür seljas ja samm on aeglane
usun et olengi peast hall

teen pliita alla tuld
vahin seda kui otakas
ütlen et on zen ja teen suitsu
on ka

nendel päevadel on armastus väga lähedal
armun iga päev vähemalt ühte tüdrukusse
kogun naeratusi ja pilte lindudest
rahvusraamatukogu turvamees
otsib iga kord mu seljakoti läbi nii
et tunnen ennast spioonina
ja edaspidi üritangi tunduda hästi kahtlasena

iga päev on itk suvele
sest mul oled sina kes jalutab öid mööda
ja räägib mulle rabajärvedest
jäätund on kuuri taba ja kõik moosid
mille konkusse talveks unustasin
(vanaema lööb mind maha)
olen esimest korda elus külmavares
kes kraaksub öösiti vähemalt kolme teki all

nendel päevadel kirjutan enda muusikat ise
ja veedan tunde mõistatades miks
vahel tuleb vahe sisse
klaveri mustadel klahvidel

täna aga sain rahulikult hommikust süüa
sest Sander mängis mulle kitarril
Nico nendest päevadest
mil tema ei rääkinud paljust

nendel päevadel olen iga hommikuga
sammu võrra lähemal sõjaväele
ning voodirallideni mis tunduvad nii lõbusad
kuigi seal on need karistused
tundub et padjasõda on neil rohkem käpas
kui päris sõda
ja selle üle tuleb vaid uhke olla

nendel päevadel käsivad õppejõud mul teha
altari oma kassile
ning laulu öökullile mis saadaks meid
kümneminutilisel tseremoonial botaanikaaias
kesk tõrvikuid ja roosasid öökullikäpikuid
ei ma ei tee nalja
või kui siis ainult kuue eap eest

nendel päevadel on armastus tõesti lähedal
sest kui ei taha ega oskagi suur olla
tundub kõik muu suuremana
ja nii ma kergusega mõtlengi teist
vaadates seda tuld ja
tehes suitsust õhtute udu
aga ainult nendel päevadel

Fotod: Lauri Kulpsoo

.

Ma kartsin ükspäev
et naeran liiga vähe
et mu elupäevad on kurvad
ja lapsed veelgi kurvemad
kartsin et elu läheb mööda
või jätab mind millegi vahele
et pole ühte ega teist
ja et lõpp ka ei paista
kartsin et kardan
liiga palju
et olen noor ja loll
ning minu mõtted söövad
mu ära
sülitades välja sedasama pimedust
mis mu akna taga

Kameeleon-neid

Tal olid punased põsed
ja igal varakevadel kui päike paistis
vahetasid ta juuksed värvi
ma kutsusin teda
kameeleon-neiuks
sest mu vanaema oli öelnud et
selliseid tüdrukuid
on päriselt olemas
ma pole siiani kindel kas tema oli

iga kevad tuleb ta aga taas
sel aastal sügavpunasena
nagu see tumenoor vein
mida jõime
rääkides maadest mida pole
tunnetest mis tundmata
kõigest mis kadunud
ja mina
mina uskusin
kõiki ta värve

Kino Sõprus *Live*:

Dean Blunt

UK

Neljapäev 12. september / Pilet 10/15€ / *Uksed* 19:00